

Laka ontologija

Rajter, Matija

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:276528>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Matija Rajter

LAKA ONTOLOGIJA

(Diplomski rad)

Rijeka, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA FILOZOFIJU

Matija Rajter

Matični broj: 0115074973

LAKA ONTOLOGIJA

(Diplomski rad)

Sveučilišni diplomski studij filozofije i povijesti – nastavnički smjer

Mentor: Prof. dr. sc. Boran Berčić

Rijeka, kolovoz 2023.

Izjava o autorstvu

Kojom ja, Matija Rajter, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor diplomskog rada pod naslovom „Laka ontologija“ te da u navedenom radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.

Datum: 31.8.2023.

Autor: Matija Rajter

_____ (vlastoručni potpis)

Sadržaj

0. Uvod.....	1
1.0. Osnove lake ontologije.....	4
1.1. Neo-Fregeovci.....	4
1.2. Stephen Schiffer: „Language - Created Language - Independent Entities“	6
1.3. Sličnosti i razlike između neo-Fregeovskog pristupa i Schifferove metodologije; utjecaj na laku ontologiju Amie Thomasson	12
2.0. Amie Thomasson: laka ontologija.....	14
2.1. Egzistencijalni kvantifikator.....	16
2.2. Uvjeti primjene.....	18
2.3. Prijetnja cirkularnosti	23
3.0. Fikcionalizam kao glavni rival lake ontologije	30
3.1. Zašto ime 'fikcionalizam'?.....	36
4.0. Kritika lake ontologije.....	38
4.1. Drugi dio Contessine dileme	52
5.0. Kritika fikcionalizma.....	55
5.1. Odgovor na kritiku od Thomasson – novo viđenje sadržaja preko teme ili predmeta	61
6.0. Zaključak.....	67
Literatura	69

SAŽETAK

Amie Thomasson je u svojoj knjizi *Ontology Made Easy* (2015) razradila gledište o tzv. *lakoj ontologiji*. Srž se lake ontologije sastoji u tome što bismo odgovore na ontološka pitanja trebali moći dati na jednostavan i u određenom smislu trivijalan način. Ono što omogućava metodologiju lake ontologije jesu argumenti koje Thomasson naziva *lakim argumentima*. Naziv takvih argumenata proizlazi iz njihove forme: oni polaze od ne-kontroverzne premise koju bi trebali moći prihvatiti svi sudionici u raspravi te nas u konačnici dovode do ontološke konkluzije. Thomasson je sa svojim projektom lake ontologije potaknula opsežnu raspravu u području (meta)metafizike i ujedno konsolidirala postojeću tradiciju deflacionizma u metafizici. Stoga smatram kako je važno izložiti doseg lake ontologije i njezinih zaključaka. U radu argumentiram u prilog glavnih teza lake ontologije te pokušavam dati odgovor na neke od učestalih prigovora koji se upućuju istoj. U sklopu toga vršim analizu fikcionalizma kao glavne suparničke teorije lakoj ontologiji te ukazujem na razloge zašto laka ontologija predstavlja poziciju koja stoji na čvršćim temeljima. Tekst je ovoga rada utemeljen na postojećoj literaturi uz moj vlastiti doprinos na određenim mjestima, poput primjerice odgovora na kritiku da laka ontologija stvara nešto iz ničega.

Ključni pojmovi: metametafizika, ontologija, laka ontologija, Amie Thomasson, deflacionizam, fikcionalizam

ABSTRACT

Amie Thomasson developed in her book *Ontology Made Easy* (2015) a view called *easy ontology*. The main point of easy ontology consists in the fact that we are able to give easy and, in a sense, trivial answers to ontological questions. The enabler of such a methodology are arguments which Thomasson calls *easy arguments*. The name of such arguments comes from their form: they all start from an uncontroversial premise which all disputants should be able to accept and lead to an ontological conclusion. With her easy ontology project Thomasson initiated a comprehensive debate in the field of (meta)metaphysics and at the same time consolidated the existing tradition of deflationism in metaphysics. Therefore I believe it is important to lay out the scope of easy ontology and its conclusions. In this paper I argue in favor of the main points of easy ontology and try to give an answer to some of the recurring criticism that is aimed at easy ontology. As part of this goal I'm going to analyze fictionalism as the main rival theory to easy ontology and point out to the reasons why easy ontology represents a theory that stands on more solid foundations. The text of this paper is grounded on the existing literature with my own contribution in a couple of places, for instance my reply to the criticism that easy ontology creates something out of nothing.

Keywords: metametaphysics, ontology, easy ontology, Amie Thomasson, deflationism, fictionalism

0. Uvod

Knjiga Amie Thomasson *Ontology Made Easy* (2015) predstavlja kulminaciju razvoja tzv. *lakog pristupa* ontologiji. Thomasson navedeni laki pristup suprotstavlja onime što ona naziva neo-Quineovskim *mainstreamom* u kontekstu suvremene ontologije. (Thomasson 2015: 3) Srž lakog pristupa sastoji se u tome što prilikom (ne)dokazivanja postojanja određenih entiteta ne moramo ulaziti u duboke i teške metafizičke rasprave, već se (ne)postojanje navedenih entiteta može dokazati oslanjajući se na trivijalno zaključivanje koje primjenjujemo u tzv. *lakim argumentima*¹.

Laka ontologija kako je razvijena od strane Amie Thomasson predstavlja izrazito zanimljiv projekt iz više razloga. Ona prije svega predstavlja primamljivu poziciju onim filozofima koji smatraju kako u suvremenim metafizičkim raspravama dolazi do nekakve greške. Primjerice, netko može smatrati da okorjeli realisti neki diskurs shvaćaju previše ozbiljnim, dok s druge strane eliminativisti pretjeruju u svom prijedlogu prema kojemu bi trebali odbaciti diskurs koji sasvim zadovoljavajuće služi svojoj svrsi. (Thomasson 2015: 178) Drugim riječima, laka ontologija može biti zanimljiva onim filozofima koji imaju averziju prema prevelikom opterećenju od strane teorije (koja, primjerice, podrazumijeva preveliku ontološku prtljagu) te koji istoj žele pristupiti u duhu deflacionizma. Deflacionizam možemo opisati kao intuiciju koja se kod nekih osoba pojavljuje prilikom analiziranja određenih metafizičkih rasprava ili nesuglasica. Mi u kontekstu deflacionizma doista možemo smatrati da se neka metafizička rasprava vodi oko nekog legitimnog pitanja, ali ujedno vjerujemo kako bi odgovor na navedeno pitanje trebao biti trivijalan. Tako određen broj filozofa smatra da se velika većina sporova u metafizici može riješiti pozivajući se na neki pojmovni ili jezični okvir koji svi dijelimo, na truzime te analizu njihovih posljedica, oslanjajući se na neke osnovne pojmovne ili semantičke činjenice i sl. Deflacionizam u suštini negira potrebu za dubokom i kompleksnom metafizičkom analizom koja sa sobom vuče značajnu teorijsku prtljagu. (Manley 2009: 3 – 4) Stoga nam je u kontekstu deflacionizma laka ontologija zanimljiva iz razloga što je u stanju putem trivijalnih argumenata dokazati postojanje svakodnevnih predmeta poput jabuka, stolova, kuća; institucionalnih termina poput braka ili zakona; te apstraktnih pojmova poput brojeva. Laka

¹ Laki argumenti predstavljaju tip argumenta u kojemu dokazujemo postojanje različitih vrsta entiteta (od predmeta svakodnevnog života do apstraktnih entiteta poput brojeva, propozicija i sl.) na način da krenemo od nekontroverzne premise koju mogu prihvatiti svi sudionici u raspravi, zatim se oslonimo na određenu pojmovnu istinu što nas u konačnici dovodi do ontološke konkluzije. Pritom se koristimo trivijalnim zaključivanjem te ispravnom uporabom našeg jezika. (Thomasson 2015, 2021)

ontologija u konačnici kao svoje posljedice ima jednostavni realizam² (*simple realism*) po pitanju većine spornih entiteta, te meta-ontološki deflacionizam zbog toga što smo u stanju izravno i jednostavno dati odgovore na ontološka pitanja bez ikakve duboke ili zahtjevne metafizičke analize.

Cilj je i svrha ovoga rada izložiti i obraniti poziciju lake ontologije te u konačnici pružiti razloge za prihvaćanje takve teorije. Međutim, laka ontologija nije jedina teorija koja stoji na raspolaganju filozofima koji imaju averziju prema dubokim i zahtjevnim metafizičkim analizama. Laka ontologija ima rivala u obliku fikcionalizma³. Ne samo što su laka ontologija i fikcionalizam primamljivi istom tipu filozofa već i izrazito značajan dio kritike koji se upućuje lakoj ontologiji dolazi iz kampa fikcionalizma. Stoga je za svrhe ovoga rada potrebno izložiti glavne teoretske postavke fikcionalizma i proučiti kritiku koja mu se upućuje kako bismo ga u konačnici mogli usporediti sa lakom ontologijom i donijeti sud o tome koja je od dviju navedenih pozicija prihvatljivija.

Rad je strukturiran na sljedeći način. U prvom ću poglavlju izložiti neo-Fregeovsku tradiciju u filozofiji matematike te metodološki okvir koji je razvio Stephen Schiffer. Iste je potrebno navesti iz razloga što predstavljaju izvor ili osnovu na temelju koje Thomasson gradi svoju laku ontologiju. Drugo je poglavlje posvećeno predstavljanju lake ontologije te njenih glavnih teorijskih postavki u obliku deflacijskog viđenja egzistencijalnog kvantifikatora, uvjeta primjene itd. Fikcionalizam kao glavni rival lakoj ontologiji predstaviti ću u trećem poglavlju te ćemo u istom uvesti pojam '*kvazi-izjavljivanja*' koji će biti izrazito relevantan u kasnijem dijelu teksta. Četvrto je poglavlje posvećeno kritici lake ontologije u sklopu koje ćemo najveći dio pažnje posvetiti kritici koju upućuje Gabriele Contessa koja se bavi pitanjem o (ne)amplijativnom karakteru zaključivanja kojim se koristimo u lakim argumentima. (Contessa 2016) Fikcionalizam će svoj kritički osvrt proći kroz peto poglavlje u kojem ćemo predstaviti utjecajnu kritiku fikcionalizmu koju formulira Thomasson. (Thomasson 2013) Zatim ćemo

² Jednostavni realizam, isto kao što i platonizam, afirmira postojanje entiteta o kojima je riječ. Ono po čemu se jednostavni realizam razlikuje od platonizma je to što jednostavni realizam ne prihvaća tvrdnju da postojanje navedenih entiteta objašnjava neke fenomene tj. da oni mogu igrati eksplanatornu ulogu. Prema jednostavnom realizmu mi „postojanje entiteta o kojima se sporimo shvaćamo kao trivijalnu posljedice drugih (nekontroverznih) rečenica.“ (Thomasson 2015: 156)

³ Ovdje valja napomenuti da laka ontologija i fikcionalizam ne predstavljaju jedine dvije opcije koje stoje na raspolaganju filozofima koji naginju prema deflacionizmu. Literatura je po ovom pitanju jako bogata te se kao razrađena gledišta ističu autori koje David Manley svrstava pod *jake deflacioniste* (Carnap, Wittgenstein, Austin, Rorty, Ryle i Putnam), umjerene deflacioniste i reformatore. (Manley 2009: 4) Mi ćemo se, međutim, za svrhe ovoga rada ograničiti samo na detaljno izlaganje lake ontologije te dijalektike koja postoji između nje i fikcionalizma. Izlaganje i analiziranje drugih pozicija koje proizlaze iz šireg kampa deflacionizma ostavljam za neku drugu priliku jer ono izlazi van opsega ovoga rada.

spomenuti Mattea Plebania i njegovo novo viđenje sadržaja u kojemu tema ili predmet neke rečenice igra ključnu ulogu te će Plebani putem takvog viđenja sadržaja pokušati odgovoriti na izazov koji fikcionalizmu upućuje Thomasson. (Plebani 2018) U zaključku ću rezimirati najvažnije spoznaje do kojih smo došli u ovome radu te zaključiti zašto laka ontologija predstavlja ozbiljnu, zanimljivu i najprihvatljiviju poziciju u odnosu na ostala gledišta koja pronalazimo u (meta)metafizičkim raspravama.

1.0. Osnove lake ontologije

Pristup lake ontologije kakvim ga razvija Amie Thomasson ne predstavlja poziciju koja je nastala i koja se razvija u nekakvom vakuumu. Thomasson napominje da u različitim poljima u kontekstu metafizike dolazi do ideje da sporove u sklopu istih možemo razriješiti pomoću trivijalnih zaključaka koje izvodimo iz ne-kontroverznih istina. Ona navodi da se ideja o lakoj ontologiji isprva razvijala u „izoliranim džepovima“ od strane neo-Fregejaca u filozofiji matematike, Stephena Schiffera u njegovoj raspravi o pleonastičnim entitetima te u konačnici od nje same po pitanju postojanja svakodnevnih predmeta. Bilo bi korisno i važno, zaključuje Thomasson, kada bi izložili sva tri navedena gledišta te pokušali vidjeti na koji su točno način ona međusobno povezana. (Thomasson 2015: 132 – 133) Izlaganjem i komparacijom triju navedenih pozicija možemo dobiti uvid u one značajke koje su ključne za razumijevanje te posljedično sistematično razvijanje nekog sveobuhvatnog oblika lake ontologije.

1.1. Neo-Fregeovci

Započet ćemo s izlaganjem neo-Fregeovskog pristupa u filozofiji matematike kojeg su razvili Bob Hale i Crispin Wright. (2001, 2009) Naziv 'neo-Fregeovski' proizlazi iz dviju karakteristika koje igraju važnu ulogu u kontekstu ovakve teorije. Kao prvo, Frege je smatrao da predmeti zapravo predstavljaju korelate singularnih pojmova. (Hale 2001: 31) Kao drugo, ontološke bi se kategorije trebale shvaćati u obliku „logičkih kategorija naših izraza (poput primjerice singularnih termina, predikata itd.).“ (Thomasson 2015: 133) Hale smatra da odnos između navedenih dviju karakteristika potiče specifičan pristup prema razmatranju i analizi pitanja o postojanju. (Thomasson 2015: 133) Riječima Hale-a:

„Ako su entiteti koji pripadaju određenoj ontološkoj kategoriji samo izrazi koji pripadaju nekoj određenoj logičkoj kategoriji, onda možemo dokazivati postojanje takvih entiteta na način da argumentiramo kako postoje istinite tvrdnje u kojima su sadržani izrazi relevantnog tipa. Ako, na primjer, postoje istinite tvrdnje u kojima su sadržani izrazi koji igraju ulogu singularnih termina, onda postoje predmeti odgovarajuće vrste. Ako su singularni termini takvi da, ako imaju bilo kakvu referencu, oni referiraju na brojeve, onda postoje brojevi“. (Hale 2010: 406)

Neo-Fregeovci na temelju ovakvog shvaćanja odnosa između ontoloških kategorija i logičkih kategorija naših izraza daju lake argumente uz pomoć kojih zaključuju o postojanju entiteta o kojima je riječ. Thomasson tako daje primjer lakog argumenta na temelju kojeg bi neo-Fregeovci mogli doći do zaključka o postojanju brojeva: „Možemo krenuti od ne-kontroverzne istine koja se ne oslanja na pojam broja te zatim pomoću pojmovne istine derivirati istinitu tvrdnju koristeći se singularnim terminima za brojeve. Tako, primjerice, možemo argumentirati na sljedeći način:

Ne-kontroverzna istina: Skupovi šalice i tanjurići su jednakobrojni.

Pojmovna istina (Humeov princip⁴): Broj n -ova = broju m -ova akko su n -ovi i m -ovi jednakobrojni.

Derivirana tvrdnja: Broj šalice = broju tanjurića.“ (Thomasson 2015: 134)

U duhu neo-Fregeovskog pristupa uočavamo da derivirana tvrdnja predstavlja istinitu tvrdnju o identitetu što znači da singularni termini u njoj (u ovom slučaju 'broja šalice' i 'broj tanjurića') referiraju što ujedno znači da brojevi postoje. Koristeći se ovakvom metodologijom uspjeli smo dati potvrđan odgovor na pitanje o postojanju brojeva. Uočimo da smo do navedenog odgovora došli na način da smo se koristili trivijalnim zaključivanjem, te pritom nismo spominjali ili se referirali na sporne entitete o kojima je riječ. (Thomasson 2015: 134)

⁴ Hume navedeni princip izlaže na sljedeći način: „Kada su dva broja združena na način da jedan od njih uvijek ima jedinicu koja odgovara svakoj jedinica drugoga, mi ih onda proglašavamo jednakima (...).“ (Hume 1739/2009, Book I, Part III, section i.: 121)

1.2. Stephen Schiffer: „Language - Created Language - Independent Entities“

Jedna druga metodologija kojom se možemo koristiti prilikom davanja jednostavnih tj. lakih odgovora na egzistencijalna pitanja jest ona koju razvija Stephen Schiffer za entitete poput propozicija, svojstava, događaja, stanja i fiktivnih likova. (Schiffer 1996) Schifferovu metodologiju možemo opisati u dva koraka. U prvom koraku krećemo od ne-kontroverzne istinite tvrdnje koju bi trebali prihvatiti svi sudionici u raspravi. Zatim u drugom koraku, putem pleonastičnog 'nešto iz ničega' zaključivanja, dolazimo do istinite tvrdnje koja izgleda suviše u odnosu na ne-kontroverznu istinitu tvrdnju. Međutim, takva nam istinita tvrdnja ipak daje jedan novi uvid u status entiteta o kojima se vodi rasprava. Na taj način možemo riješiti sporove u ontologiji, oslanjajući se na trivijalno zaključivanje koje polazi od ne-kontroverznih istina. (Thomasson 2015: 134 – 135)

Prije nego što krenemo u detaljnije izlaganje Schifferove pozicije napomenimo samo zašto istoj uopće posvećujemo toliko prostora u kontekstu ovoga rada. Prije svega valja razumjeti Schifferovu poziciju da bismo vidjeli do koje je mjere održiva iz razloga što Thomasson i njezino viđenje lake ontologije u određenoj mjeri proizlazi iz Schifferove tradicije te temelja koje on postavlja. Stoga postoji mogućnost kako bi kritika za Schiffera ujedno mogla biti i kritika za Thomasson, što nam je za svrhe ovoga rada itekako relevantno.

Schiffer nam u članku „Language-Created Language-Independent Entities“ (1996) na sljedeći način želi približiti njegovu metodologiju. Na samom početku spominje činjenicu kako svojstva posjeduju jednu zanimljivu značajku. Ta se značajka očituje u tome što se mi dosta brzo i jednostavno obvezujemo na postojanje tih istih svojstava. Što točno znači da se mi brzo i jednostavno obvezujemo na postojanje navedenih svojstava? Kako bi nam dao odgovor na to pitanje Schiffer se poziva na karakteristiku svojstava koju on naziva *nešto-iz-ničega*. Navedena se karakteristika očituje u sljedećem: „Trivijalna transformacija nas, na temelju rečenice u kojoj se ne referiramo ni na kakvo svojstvo, dovodi do rečenice koja očigledno sadržava singularni termin čiji je referent neko svojstvo.“ (Schiffer 1996: 149) Schiffer daje sljedeći primjer:

Fido je pas. (Schiffer 1996: 149)

Navedena rečenica kao takva ne referira na neko svojstvo te sadrži samo jedan singularni termin, naime 'Fido'. Međutim, mi smo u stanju putem pleonastičnog zaključivanja izvesti pleonastični ekvivalent te rečenice koji glasi:

Fido posjeduje svojstvo biti psom. (Schiffer 1996: 149)

Schiffer napominje da druga rečenica sadrži izraz 'svojstvo biti psom' koji očigledno referira na svojstvo biti psom. Schiffer u ovom dijelu svoje analize navodi sljedeći zaključak: „svaki primjereno zatvoreni predikat 'F' ima svoju nominalizaciju, 'svojstvo biti F', kojoj je naizgled zagantirano referiranje“. (Schiffer 1996: 149)

Svojstva nisu jedini entiteti koji posjeduju nešto-iz-ničega karakteristiku. Navedenu karakteristiku možemo isto tako pripisati propozicijama. Opet možemo krenuti od rečenice

Fido je pas (Schiffer 1996: 150)

U kojoj je 'Fido' i dalje jedini singularni termin, te zatim izvesti njezin pleonastični ekvivalent

Da je Fido pas je istina. (Schiffer 1996: 150)

U ovom slučaju izraz 'Da je Fido pas' referira na propoziciju da je Fido pas. Isto kao što je to bio slučaj kod svojstava, Schiffer za propozicije nudi sljedeću generalizaciju: „svaka primjereno zatvorena indikativna rečenica 'S' ima svoju nominalizaciju, 'da S', kojoj je naizgled zagantirano referiranje“. (Schiffer 1996: 150)

Schiffer u ovom dijelu svoga članka posvećuje nešto prostora jednoj činjenici koju je potrebno eksplicirati prije nego što nastavi sa svojom analizom. Navedena se eksplicacija tiče svojstava i to u sljedećem:

“Nitko neće osporiti činjenicu da 'svojstvo biti psom' tobože predstavlja singularni termin i da je njegov referent, ako ga ono ima, svojstvo biti psom. Takvo je svojstvo, pod pretpostavkom da navedena stvar postoji, apstraktno (...) u smislu da ne zauzima prostor i nema nikakva druga fizikalna svojstva. Ono je ujedno neovisno o umu i jeziku u barem dva smisla. Prvo, ono postoji u mogućim svjetovima u kojima ne postoje govornici niti mislioci, što znači kazati da bi nešto moglo posjedovati (...) svojstvo biti psom čak i ako ne bi postojali mislioci ili govornici. Drugo, dok se svojstvo biti psom može izraziti u bilo kojem jeziku, ono po sebi ne pripada niti jednom jeziku; ono nije francusko, englesko, japansko, ili bilo čije drugo.“ (Schiffer 1996: 150)

Kako bi skeptici po pitanju nešto-iz-ničega svojstva mogli izbjeći dodatnu prtljagu koju ono ubacuje u našu ontologiju? Oni bi prije svega mogli dovesti u pitanje ontološki status entiteta čije postojanje na prvi pogled možemo izvesti oslanjajući se na nešto-iz-ničega manevar: svojstva i propozicije. Činjenica što do svojstava i propozicija dolazimo toliko jednostavno

koristeći jezičnu igru u obliku nešto-iz-ničega motivirala je jednu oštru poziciju koja smatra da ne postoji potreba za uvođenjem svojstava ili propozicija kao entiteta u našu ontologiju iz razloga što singularni termini koji tobože referiraju na iste zapravo nisu referencijalni singularni termini. Drugim riječima, mi možemo objasniti zašto su rečenice koje u sebi sadrže izraz poput 'svojstvo biti psom' ili 'da je snijeg bijel' istinite bez da tvrdimo da te iste rečenice sadržavaju u sebi određene entitete na koje one referiraju (u ovom slučaju svojstva i propozicije). Tako primjerice možemo krenuti od rečenica 'Fido posjeduje svojstvo biti psom' i 'Da je Fido pas je istina'. S ciljem izbjegavanja svojstva i propozicija u našoj ontologiji neki su autori tvrdili kako su navedene dvije rečenice pleonastični ekvivalent rečenici 'Fido je pas'. Imajući na umu da singularni termini 'Fido posjeduje svojstvo biti psom' i 'Da je Fido pas je istina' zapravo nisu referencijalni singularni termini argumentira se da bismo našu ontološku obvezu trebali vezati uz treću rečenicu, 'Fido je pas', te na taj način uvesti red u našu ontologiju (što nam ujedno omogućava izbjegavanje jezične igre u obliku nešto-iz-ničega). (Schiffer 1996: 151)

Gore navedeni manevar tvrdi da singularni termini koji tobože referiraju na svojstva i propozicije zapravo i nisu referencijalni singularni termini. Je li ovakvo gledište održivo? Schiffer napominje da u nekim slučajevima jednostavno nije moguće izvesti parafrazu rečenice tako da ona u konačnici više ne spominje svojstva i propozicije; uočimo da u rečenici „Ralph vjeruje da je snijeg bijel“ jednostavno ne možemo izbjeći da-klauzulu. Svojstvo nešto-iz-ničega zapravo podrazumijeva sljedeće: „svaka zatvorena rečenica i predikat imaju svoju ne-lingvističku sjenu koja ih uvijek prati - propozicije u slučaju rečenica te svojstva u slučaju predikata (...).“ (Schiffer 1996: 151)

Postoji li još neki argument na temelju kojega bismo mogli zaključiti da bi iz naše ontologije trebali izbaciti govor o svojstvima i propozicijama? Schiffer navodi da je kritičarima dostupna sljedeća ozbiljna pozicija:

„(...) svojstva i propozicije *ne* postoje iako singularni termini koji ih sadržavaju naizgled referiraju. Jer iako oni *naizgled* referiraju, oni *ne uspijevaju* referirati. U skladu s ovim gledištem 'Fido posjeduje svojstvo biti psom' i 'Da je Fido pas je istina' su neistiniti ili bez istinosne vrijednosti na isti način kao što je 'Bog je svemoguć' neistinit ili bez istinosne vrijednosti u slučaju da pojam 'Bog' ne referira. Neintuitivnost ove pozicije možemo ublažiti na način da zauzmemo stav koji Hartry Fields (Fields, 1989) ima prema entitetima koje susrećemo u domeni matematike: '1 + 1 = 2' nije istinito iz razloga što singularni termini '1' i '2' ne referiraju, ali taj je izraz svejedno istinit u fikciji matematike. Ali u slučaju svojstva i propozicija nije jasno koja će ih *teorija* interpretirati

kao fiktivne elemente u onoj mjeri u kojoj to možda čini matematika.“ (Schiffer 1996: 152)

Argument prema kojemu svojstva i propozicije ne postoje iz razloga što navedeni singularni termini ne uspijevaju referirati suočava se s jednim ozbiljnim problemom. Naime, u kontekstu prve kritike spomenuli smo da neki autori tvrde da su singularni termini 'Fido posjeduje svojstvo biti psom' i 'Da je Fido pas je istina' zapravo pleonastični ekvivalent rečenici 'Fido je pas', što ujedno znači da navedeni singularni termini imaju istu istinosnu vrijednost kao rečenica na koju smo ih reducirali. Uočimo da bismo u kontekstu kritike neuspjeha u referiranju bili primorani tvrditi da navedeni singularni termini imaju različite istinosne vrijednosti u odnosu na 'Fido je pas' iz razloga što oni ne uspijevaju referirati, dok 'Fido je pas' uspješno referira; drugim riječima, morali bismo tvrditi da se navedene dvije rečenice na bitan način razlikuju u odnosu na rečenicu 'Fido je pas'. Izgleda da ovakav zaključak nije u skladu s našim temeljnim intuicijama koje se tiču odnosa navedenih rečenica. (Schiffer 1996: 152)

Rasprava koju smo do sad izložili u ovom poglavlju pokazuje nam da je izrazito problematično pružiti teoriju ili argument na temelju kojega bismo iz naše ontologije jednostavno izbacili svojstva i propozicije. Zašto je tome tako? Schiffer smatra kako dio odgovora možda leži u takozvanim „algoritmima za eliminaciju“ koji su sadržani u određenim terminima:

„Na primjer, mi saznajemo da vještice ne postoje jednom kada shvatimo da niti jedna žena ne posjeduje određene kauzalne moći, isto tako saznajemo da ne postoji flogiston jednom kada shvatimo da ne postoji supstanca koja se odbacuje prilikom sagorijevanja“. (Schiffer 1996: 152) Međutim, možemo li na sličan način navesti algoritme za eliminaciju koje vežemo uz svojstva i propozicije? Izgleda da mi u našem jeziku jednostavno nemamo pristup algoritmima za eliminaciju svojstva i propozicija, barem ne na onaj način kao što to imamo za vještice i flogiston. Nadalje, izgleda da nam svojstva i propozicije nisu potrebne u našim eksplanatornim teorijama, što dovodi u sumnju njihov ontološki status. Međutim, Schiffer s pravom napominje sljedeće: „Međutim, nije jasno kolika bi bila snaga ove kritike čak i da je ona istinita: ozbiljna znanost vjerojatno nema potrebe za fiktivnim likovima poput Sherlocka Holmesa, ali sumnjam da bi u tom kontekstu negirali istinitost tvrdnji 'Fiktivni lik Sherlocka Holmesa nije stvorio Mickey Spillane'. Drugo, izgleda da propozicije (...) igraju neophodnu ulogu u našim zdravorazumskim psihološkim objašnjenjima. Treće, pitanja potrebe nejasna su na više različitih dimenzija. *Trebamo* li uistinu otvarač za bocu ako isti

zadatak možemo izvršiti sa našim zubima? (...) Zašto bi nam *eksplanatorne* potrebe pružale kriterij za postojanje?“⁵ (Schiffer 1996: 152 – 153)

U ovom trenutku možemo donijeti jedan ograničen zaključak. Naime, izgleda da je Schiffer uspio pokazati zašto iz naše ontologije jednostavno ne možemo (ili nam je u najmanju ruku vrlo teško) izbaciti entitete koji nam na prvi pogled djeluju sumnjivo, tj. svojstva i propozicije. Ako navedene entitete ne možemo izbaciti iz naše ontologije onda postoji potreba za pružanjem najboljeg objašnjenja njihovog postojanja. Ukratko, ovaj nam kratki zaključak služi kao opravdanje za provođenjem analize teorija koje izlažu Schiffer, Thomasson, ali i njima suparničkih teorija, poput primjerice fikcionalizma.

Na koji bismo način mogli rezimirati Schifferovu metodologiju rješavanja sporova u ontologiji? Riječima Thomasson:

„U svakom slučaju, neosporena tvrdnja u kojoj se ne spominje entitet tipa J (te se ne koristi pojam J ili neki drugi koji koreferira sa istim) može se kombinirati sa analitičkom ili pojmovnom istinom koja funkcionira kao ono što Schiffer zove 'transformativnim pravilom', da nam daje deriviranu tvrdnju koja je intuitivno suvišna u odnosu na neosporenu tvrdnju. Ipak izgleda da izvedena tvrdnja sa sobom povlači postojanje J-ova (brojeva, propozicija, događaja, mogućih svjetova ...) – rješavajući tako naizgled teška ontološka pitanja na jednostavan način, pomoću neosporenih osnovnih tvrdnji te njihovih analitičkih posljedica“. (Thomasson 2015: 135)

U praksi bi Schifferova metodologija izgledala otprilike ovako. Poslužit ćemo se primjerima koje nam pruža Thomasson te stoga možemo krenuti od sljedeće neosporene tvrdnje:

Neosporena tvrdnja: Snijeg je bijel.

Nakon što smo naveli takvu neosporenu tvrdnju možemo se pozvati na pojmovnu istinu, poput primjerice:

Pojmovna istina: Ako P onda *da P* je istina.

Na temelju neosporene tvrdnje i pojmovne istine dobivamo sljedeću deriviranu tvrdnju:

Derivirana tvrdnja: *Da je snijeg bijel* je istina.

⁵ Prof. dr. sc. Boran Berčić skrenuo mi je pozornost na jedan mogući odgovor koji možemo pružiti na ovakav Schifferov izazov. Naime, ako objašnjenje shvaćamo kao proces putem kojega dobivamo uvid u kauzalne veze koje vežemo uz pojam koji objašnjavamo, onda je legitimno tvrditi da referent navedenog pojma ujedno i postoji pošto ulazi u ili započinje nove kauzalne veze.

I u konačnici derivirana tvrdnja sa sobom povlači sljedeću ontološku tvrdnju:

Ontološka tvrdnja: Postoji propozicija (ona koja nam kaže da je snijeg bijel).
(Thomasson 2015: 135)

Thomasson zatim navodi još jedan primjer, koji ovoga puta pokušava dokazati postojanje događaja:

Neosporena tvrdnja: Marko je rođen u ponedjeljak.

Pojmovna istina: Ako je P rođen u D, onda se P-ovo rođenje desilo u D.

Derivirana tvrdnja: Markovo se rođenje desilo u ponedjeljak.

Ontološka tvrdnja: Postoji događaj (onaj o Markovom rođenju). (Thomasson 2015: 135)

Na temelju navedenih primjera doista izgleda da smo dobili 'nešto iz ničega'; u prvom smo slučaju na temelju neosporene tvrdnje 'Snijeg je bijel' došli do zaključka o postojanju propozicija, dok smo u drugom primjeru krenuli od tvrdnje 'Marko je rođen u ponedjeljak' što nam je omogućilo dati afirmativan odgovor na pitanje o postojanju događaja. *Prima facie* ovakva argumentacija izgleda ispravnom, iako smo postojanje propozicija i događaja dokazali na ponešto trivijalan način.

1.3. Sličnosti i razlike između neo-Fregeovskog pristupa i Schifferove metodologije; utjecaj na laku ontologiju Amie Thomasson

Dva pristupa koje smo upravo naveli, neo-Fregeovci te metodologija koju razvija Schiffer svoju glavnu sličnost dijele u tome što i jedan i drugi pružaju metodološki okvir putem kojeg možemo dati 'lake' odgovore na naizgled teška ontološka pitanja i sporove. Njihova se glavna razlika sastoji u načinu na koji daju 'lake' odgovore. Navedenu razliku Thomasson objašnjava na sljedeći način: „Jedna možda površna razlika jest ta da neo-Fregeovci koriste princip ekvivalencije, Humeov Princip, u stizanju do svojih ontoloških zaključaka, dok Schifferovo pleonastično zaključivanje poprima oblik $S \rightarrow \exists x(Fx)$, što zahtijeva zaključivanje koje ide samo u jednom smjeru od ne-kontroverzne premise prema deriviranoj tvrdnji.“ (Thomasson 2015: 138) Prednost takvog oblika zaključivanja jest ta što nam omogućava formiranje 'lakih' ontoloških argumenata čak i onda kada na raspolaganju nemamo neki princip ekvivalencije kojim bi se mogli koristiti, kao što to zahtijevaju neo-Fregeovci. (Thomasson 2015: 138) Stoga je u ovom kontekstu Schifferovo pleonastično zaključivanje možda nešto elegantnija metodologija od one koju preporučaju neo-Fregeovci.

Druga razlika između dvaju navedenih pristupa sastoji se u prirodi derivirane tvrdnje koja se pojavljuje u lakim argumentima. U lakim argumentima koje predstavljaju neo-Fregeovci derivirana tvrdnja ima oblik izjave o identitetu. Na temelju toga što je riječ o izjavi o identitetu Hale i Wright zaključuju kako singularni termini u njoj referiraju, što znači da smo u gornjem primjeru sa šalicama i tanjurićima dokazali postojanje brojeva. Za razliku od neo-Fregeovaca, Schiffer nema potrebe oslanjati se na izjave o identitetu prilikom rješavanja ontoloških sporova iz razloga što derivirane tvrdnje kojima se on koristi imaju formu u kojoj izjava o identitetu jednostavno nije potreba. (Thomasson 2015: 138)

Kakav je onda odnos između metodologija koju su razvili neo-Fregeovci i Schiffer s jedne te Thomasson i njezine lake ontologije s druge strane? Thomasson navodi kako njezin pristup zapravo predstavlja generalizaciju Schifferove metodologije, iako smatram da je laka ontologija svojevrsna generalizacija i Schifferovog pristupa i onog kojega razvijaju neo-Fregeovci, što Thomasson zapravo potkrepljuje ističući sljedeće. Na koji je točno način laka ontologija od Thomasson generalizacija Schiffera i neo-Fregeovaca? Neo-Fregeovci i Schiffer do ontoloških zaključaka dolaze na način da, koristeći se određenim pojmovnim istinama, na određeni način transformiraju neku tvrdnju oko koje se slažu svi sudionici rasprave. Thomasson pak odgovor na pitanje o postojanju nekih entiteta daje na način da pokuša utvrditi jesu li uvjeti primjene

koje vežemo uz navedene entitete zadovoljeni. Ako su uvjeti primjene zadovoljeni, onda navedeni entiteti postoje. Vidjeli smo kako, oslanjajući se na neku neosporenu tvrdnju i pojmovnu istinu, dolazimo do ontoloških tvrdnji u kontekstu metodologija koje razvijaju neo-Fregeovci i Schiffer. Na koji pak način Thomasson u sklopu njezine lake ontologije dolazi do ontoloških tvrdnji? Thomasson objašnjava kako pojmovne istine u njezinim lakim argumentima zapravo predstavljaju artikulacije pravila za korištenje za imenicu o kojoj je riječ. Takva artikulacija pravila za korištenje jamči da su uvjeti primjene za navedenu imenicu ispunjeni, toliko dugo dok je neosporena tvrdnja od koje krećemo istinita. Upravo na taj način Thomasson putem ne-kontroverzne tvrdnje može dati odgovor na neko ontološko pitanje. (Thomasson 2015: 139 – 140)

2.0. Amie Thomasson: laka ontologija

Prvi od dva (meta)ontološka pristupa koje ću analizirati u ovome radu jest onaj kojega u svojoj knjizi *Ontology Made Easy* iz 2015. godine razvija Amie L. Thomasson. (uz navedenu knjigu radovi u kojima Thomasson razvija laku ontologiju jesu 2008, 2009a, 2009b, 2013, 2021) Thomasson svoju teoriju opisuje na sljedeći način:

„U skladu s gledištem za koje ću se ovdje zalagati, pitanja o postojanju ne predstavljaju teška metafizička pitanja koja zahtijevaju neki poseban filozofski uvid ili formulaciju neke sveukupno 'najbolje teorije' kako bi na njih mogli pružiti odgovor. Argumentirat ću da je na pitanja o postojanju koja su u potpunosti smisljena i dobro formulirana jednostavno pružiti odgovor na način da se koristimo našim konceptualnim sposobnostima i (čestim) provođenjem empirijskog istraživanja.“ (Thomasson 2015: 20)

U skladu s ovakvim gledištem očigledno je da zadaća filozofa, prilikom razmatranja pitanja o postojanju nekog entiteta, spada pod domenu pojmovne analize. Thomasson ovakav pristup naziva 'lakim' pristupom ontologiji iz razloga što pružiti odgovor na pitanja o postojanju ne znači provoditi tešku i kompliciranu metafizičku analizu. Toliko dugo dok su pitanja o postojanju koja analiziramo ispravno formulirana i smisljena mi do odgovora na ista dolazimo na jednostavan način. Zbog čega je, prema Thomasson, odgovor na pitanja o postojanju jednostavan? Tome je tako iz razloga što je dovoljno osloniti se na konceptualne sposobnosti koje posjeduje prosječan sudionik u raspravi. Ponekad takve konceptualne sposobnosti same po sebi nisu dovoljne za pružanje odgovora na pitanja o postojanju; u tom se slučaju u našoj metodologiji oslanjamo na jednostavna empirijska istraživanja. (Thomasson 2015: 20)

Kako bi onda u skladu sa lakom ontologijom trebali dati odgovore na pitanja o postojanju? U načelu laka ontologija funkcionira prema sljedećem obrascu (Thomasson 2021: 159):

(1) Prvo započinjemo sa iznošenjem nekontroverzne istine oko koje bi se složili svi sudionici u raspravi:

(Nekontroverzna istina): Na stolu se nalaze dvije šalice.

(2) Zatim formuliramo pojmovne istine koje zapravo predstavljaju artikulaciju pravila za korištenje nekog pojma kojega smo uveli u naš jezik (Thomasson 2015: 140):

(Pojmovna istina): Ako postoji n K-ova, onda je broj K-ova n .

(3) Treća premisa predstavlja deriviranu tvrdnju do koje dolazimo oslanjajući se na prvu i drugu premisu:

(Derivirana tvrdnja): Broj šalica na stolu je dva.

(4) U konačnici dolazimo do ontološke tvrdnje u kojoj (barem u većini slučajeva) afirmirano postojanje entiteta o kojemu je riječ:

(Ontološka tvrdnja): Postoji broj. (Thomasson 2021: 159)

Thomasson zatim naglašava da „nekontroverzna istina može biti empirijska istina („snijeg je bijel“) ili pojmovna istina („snijeg je bijel ili nije tako da je snijeg bijel“). Iz tog razloga odgovore na neka pitanja o postojanju dobivamo konceptualnom analizom, dok u drugim slučajevima do odgovora dolazimo oslanjajući se na empirijske podatke na temelju kojih spoznajemo nove nekontroverzne istine.“ (Thomasson 2015: 21)

Laka ontologija na prvi pogled predstavlja izrazito elegantan pristup koji je u stanju riješiti veliku većinu pitanja o postojanju oko kojih se vode rasprave u ontologiji. Kao takav pristup laka ontologija sa sobom povlači dvije značajne posljedice. Prva posljedica dolazi u obliku onoga što Thomasson zove „jednostavnog realizma po pitanju filozofski spornih entiteta“ (Thomasson 2015: 22); jednostavni realizam podrazumijeva da postoje entiteti poput stolova, šalica, brojeva, propozicija ili svojstava. Dapače, možemo reći kako je jedna od prednosti lake ontologije u tome što nam daje potvrđan odgovor na pitanja o postojanju u vezi entiteta s kojima se susrećemo te s kojima ulazimo u kauzalne veze u našem svakodnevnom životu. Međutim, Thomasson napominje da značajna vrlina jednostavnog realizma leži u tome što je u stanju negirati postojanje entiteta poput vještica ili flogistona. Drugim riječima, izgleda da je jednostavni realizam u stanju postulirati postojanje svih onih entiteta s kojima imamo iskustva u svakodnevnom životu, a da pritom olako ne uključuje problematične entitete. (Thomasson 2015: 22)

Druga posljedica lake ontologije jest meta-ontološki deflacionizam, barem po pitanju metodologije ontoloških rasprava. Zašto nas laka ontologija dovodi do deflacionizma po pitanju sporova u ontologiji? Ako smo u stanju izravno i vrlo jednostavno dati (u pravilu potvrdne) odgovore na pitanja o postojanju oko kojih se u ontologiji vode dugi i veoma ozbiljni sporovi, i to bez ikakve duboke ili zahtjevne metafizičke analize, onda zaključujemo kako nešto nije u redu sa tim sporovima i raspravama. Naravno, zastupnici supstantivnih ontoloških teorija žestoko se protive ovakvom zaključku te nude različite argumente putem kojih žele pokazati

zašto do odgovora na pitanja o postojanju ne možemo doći trivijalno koristeći metodologiju lake ontologije. (Thomasson 2015: 22) O meta-ontološkom deflacionizmu biti će više riječi u narednim poglavljima.

2.1. Egzistencijalni kvantifikator

Thomasson formulaciju lake ontologije započinje na način da pokuša definirati egzistencijalni kvantifikator, tj. pojam 'postoji'. Na koji način možemo najbolje shvatiti predikat 'postoji'? Thomasson se prije svega poziva na Carnapa koji je predikat 'postoji' shvaćao kao jednoznačan formalni termin koji kao takav ima fiksirana pravila za korištenje koja reguliraju uporabu i primjenu tog predikata (pristup pravilima za korištenje, prema Carnapu, imamo pomoću jezičnog okvira unutar kojega se nalazi pojam o kojemu je riječ, (Carnap, 1956, str. 116 – 117). Thomasson nastavlja u Carnapovoj tradiciji te će 'postoji' isto tako shvaćati kao formalni termin čija je primjena regulirana od strane pravila za korištenje koja su vezana uz taj termin. (Thomasson 2015: 83)

Thomasson zatim naglašava kako se danas 'postoji' u pravilu ne shvaća kao normalni ili predikat prvoga reda putem kojega možemo istaknuti svojstva nekih objekata ili entiteta. Tome je tako iz razloga što tvrdnja da neki predmet postoji „ne pridonosi ništa ideji“ samoga predmeta⁶. (Hume 2009, Book I, Part II, section vi.: 114; Thomasson 2015: 84) Drugim riječima, predikat 'postoji' ne igra istu ulogu kao primjerice predikat 'crveno' ili 'paran', jer 'crveno' ističe supstantivno svojstvo nekih objekata, te smo u stanju razlikovati parne od neparnih predmeta ili entiteta. Nadalje, ako predikatu 'postoji' negiramo status predikata prvoga reda onda smo u stanju shvatiti „staru zagonetku postojanja: na koji način tvrdnje o ne-postojanju poput 'Jednorozi ne postoje' mogu biti smislene i istinite. Ako 'postoji' (i 'ne postoji') shvaćamo kao predikate koji opisuju predmete, teško je vidjeti (...) kako bi takva tvrdnja mogla biti smisljena i istinita, pošto ili 'jednorog' ne uspijeva referirati (...) ili on doista referira te je u tom slučaju navedena tvrdnja lažna.“ (Thomasson 2015: 84)

⁶ Navedenu tvrdnju Hume objašnjava na sljedeći način: „Ne postoji niti jedna impresija ili ideja bilo kakve vrste, koje smo svjesni ili o kojoj imamo pamćenje, a da istu ne poimamo kao postojeću (...) Ideja je postojanja, stoga, ista ideji onoga što zamišljamo kao postojeće. Nema nikakve razlike između vršenja jednostavne refleksije o bilo kojoj stvari, i vršenja refleksije o toj stvari kao postojećoj.“ (Hume 2009, Book I, Part II, section vi.: 114 – 115)

Ako tvrdimo da 'postoji' ne predstavlja predikat prvoga reda što onda uopće možemo reći o tom pojmu? Thomasson se ovdje nadovezuje na Fregea i Carnapa: „Frege je iskaz 'K-ovi postoje' smatrao ekvivalentnim iskazu 'pojam K je instanciran', te je pretpostavio da K-ovi postoje jedino ako $\exists x(Kx)$. Carnap je, slijedeći tradiciju svoga učitelja, egzistencijalni kvantifikator shvaćao kao formalni termin, te je iskaz 'postoji čovjek' ($\exists x(\check{C}x)$) smatrao ekvivalentnim iskazu drugoga reda da skup ljudi ima barem jednoga člana ili da je svojstvo ili pojam 'čovjek' instanciran.“ (Thomasson 2015: 84)

Videnje egzistencijalnog kvantifikatora kakvo zastupaju Frege i Carnap djeluje dosta zanimljivo. Međutim, Thomasson naglašava sljedeće: „Održivost ovakvih shvaćanja egzistencijalnog kvantifikatora uvelike ovisi o našem shvaćanju pojmova. Primjerice, u slučaju da pojmove shvaćamo kao nekakvu vrstu mentalnih entiteta (što primjerice Frege nije smatrao) onda je gore navedeno objašnjenje termina 'postoji' problematično iz razloga što je moguće zamisliti svijet u kojemu postoji K a da pritom nitko ne posjeduje pojam 'K'. Druga alternativa koja nam se nudi dolazi u obliku platonizma po pitanju pojmova; međutim, izgleda da je i taj pristup problematičan iz razloga što nam on zapravo ne objašnjava samu prirodu pojmova, kako s njima stupamo u kauzalne veze, kako ih spoznajemo te zašto bi ih trebali shvatiti baš u duhu platonizma.“ (Thomasson 2015: 85) Navedeni problemi nisu jedini do kojih dolazimo ako 'postoji' shvaćamo pomoću pojmova. Primjerice, Frege je smatrao kako je sadržaj egzistencijalnih iskaza ili iskaza o brojevima „tvrđnja o *nekom* pojmu“ (Frege 1974, sec. 55: 67e), a ne tvrđnja o nekakvom predmetu. Takav stav određenim kritičarima smeta iz razloga što smatraju kako bi naše egzistencijalne tvrđnje trebale biti o svijetu i o stvarima koje u njemu nalazimo, a ne o našim terminima ili pojmovima. (Braun 1993: 455; Thomasson 2015: 85) Takva napomena djeluje dosta opravdano; kada u našem jeziku pomoću neke tvrđnje afirmiramo postojanje određenog predmeta stvarno djeluje čudno tvrditi da je predmet naše egzistencijalne tvrđnje neki pojam, a ne sam predmet o kojemu je riječ.

2.2. Uvjeti primjene

Gore navedene poteškoće koje se tiču pojmova Thomasson namjerava izbjeći na način da će govoriti o terminima i njihovim uvjetima primjene: „Argumentirala sam da opće imenice imaju određena sastavna pravila, između ostaloga i uvjete primjene (...).⁷ U kontekstu toga za neku opću imenicu 'K' možemo reći: K-ovi postoje ako su uvjeti primjene za 'K' ispunjeni. Međutim, ovakvo shvaćanje egzistencijalnog kvantifikatora opet može biti problematično iz razloga što mogu postojati svjetovi u kojima K-ovi postoje ali su uz pojam 'K' vezani drugačiji uvjeti primjene. Ovaj problem možemo izbjeći na način da postrožimo referencu na uvjete primjene za K: bitni su samo oni uvjeti primjene koji su *aktualno*, ovdje i sada u našem svijetu, povezani sa 'K', bez obzira u kojem je svijetu egzistencijalna tvrdnja evaluirana.“ (Thomasson 2015: 86) Primjerice, možemo zamisliti Europu za vrijeme 16. stoljeća kada ljudi nisu znali za postojanje crnih rupa te stoga nisu posjedovali pojam crnih rupa, niti uvjete primjene za iste. Čovjek u to vrijeme stoga ne bi bio sposoban iznijeti istinitu tvrdnju koja utvrđuje postojanje crnih rupa, dok bi čovjek 21. stoljeća u tome bio uspješan. Stoga moramo biti izrazito oprezni prilikom iznošenja uvjeta za postojanje što nas dovodi do sljedeće formulacije oko koje Thomasson gradi svoju teoriju:

E: K-ovi postoje akko su ispunjeni uvjeti primjene aktualno povezani sa 'K'.
(Thomasson 2015: 85 - 86)

Ovakva eksplikacija izbjegava problem koji se pojavljuje ako u nekom svijetu 'K'-ovi ne postoje ili su vezani uz druge uvjete primjene. Sve što trebamo napraviti je referirati se na uvjete primjene koje u aktualnom svijetu vežemo uz 'K'. Stoga nam neki drugi ili mogući svjetovi prema ovom gledištu ne predstavljaju problem. Ako postoji neki svijet u kojemu su aktualni uvjeti primjene koje vežemo uz 'K' ispunjeni, onda 'K' u tom svijetu ujedno i postoji. Ako pak u tom svijetu navedeni uvjeti primjene nisu ispunjeni, onda 'K' u tom svijetu ne postoji. (Thomasson 2015: 85 - 86)

Vratimo se sada kritici koju smo spomenuli na početku poglavlja, o tome kako bi naše egzistencijalne tvrdnje trebale biti o svijetu i o predmetima koje u njemu nalazimo, a ne o našem jeziku ili pojmovima. Kao odgovor na ovu kritiku Thomasson napominje kako shema (E) u sebi sadrži odnose između pravila za korištenje određenih pojmova. Takvi nam odnosi omogućuju *spominjanje* navedenih pojmova te procjenu o tome jesu li zadovoljeni uvjeti primjene vezani

⁷ O uvjetima primjene detaljnije će biti riječi u ostatku ovoga rada.

za te pojmove. Međutim, mi ujedno možemo i *koristiti* (*use*) navedene pojmove prilikom govora o tome postoje li ili ne entiteti o kojima je riječ. Razliku između korištenja i spominjanja određenih pojmova u kontekstu ove rasprave možda najbolje objašnjava Huw Price kada govori o Carnapovoj ideji o internim i eksternim pitanjima:

„Prema mojem mišljenju, korisno je Carnapovu poantu staviti u kontekst distinkcije korištenje-spominjanje. Legitimno *korištenje* termina poput 'broj' i 'materijalni objekt' je nužno interno, zato što je usklađenost (više ili manje) sa pravilima (jezičnog) okvira u pitanju ono što sačinjava korištenje. Ali kao interna pitanja, kako Carnap naglašava, ta pitanja ne bi mogla imati značenje koje tradicionalna metafizika smatra da imaju. Metafizika ih pokušava pronaći negdje drugdje, ali pritom vrši grešku korištenja-spominjanja. Eksterna pitanja koja su legitimna jednostavno *spominju* termine o kojima je riječ.“ (Price 2009: 324)

Mi neki pojam *koristimo* kada ga, u Carnapovoj terminologiji, primjenjujemo u skladu sa pravilima za korištenje tog termina koja pronalazimo u jezičnom okviru iz kojeg navedeni pojam proizlazi. Ako neki termin pokušamo primijeniti a da se pritom *ne* referiramo na jezični okvir iz kojega je on proizašao onda zapravo samo *spominjemo* navedeni termin iz razloga što nemamo pristup pravilima za korištenje koja reguliraju uporabu tog termina. Thomasson se na navedenu distinkciju nadovezuje na sljedeći način: „Toliko dugo dok pojmove *koristimo*, tvrdnje u kojima ih pronalazimo uistinu se odnose (...) na svijet, a ne samo na jezik.“ (Thomasson 2015: 87) Zašto nam „veze između pravila za korištenje“ omogućavaju koristiti pojmove, tj. referirati se na vanjski svijet prilikom iznošenja egzistencijalnih tvrdnji? Kao što ćemo vidjeti kasnije, Thomasson pravila za korištenje određenih pojmova razumijeva u kontekstu Carnapovih jezičnih okvira; upravo su jezični okviri ti koji nam daju pristup pravilima za korištenje određenih pojmova (stoga su pitanja u kojima se koristimo nekim pojmom u skladu s njegovim pravilima za korištenje primjer internih pitanja o postojanju). Pravila za korištenje nam, između ostaloga, daju uvjete koji moraju biti zadovoljeni ako želimo da neki pojam ili termin uspješno referira na neki entitet koji se nalazi u našem svijetu. Ako su pravila za korištenje zadovoljena te ako posljedično *korištenjem* nekog pojma uspješno referiramo na neki entitet u našem svijetu, onda je očito da 'veze između pravila za korištenje' omogućavaju donošenje tvrdnji i izjava koje se tiču vanjskoga svijeta, a ne samo naših pojmova ili jezika.

Thomasson shemu (E) razvija u duhu deflacijskog shvaćanja pojma 'postoji', tj. egzistencijalnog kvantifikatora. Što Thomasson misli pod tvrdnjom da egzistencijalni kvantifikator shvaća u

duhu deflacionizma? Kako bi isto objasnila nadovezuje se na deflacijska shvaćanja određenih teorijskih pojmova, poput primjerice pojma 'istine'. Deflacionizam u ovom kontekstu označava gledište prema kojemu: „negiramo tvrdnju da navedeni pojam (pojam istine, reference, ili postojanja) pokušava referirati na neko supstantivno svojstvo čiju prirodu možemo istraživati i otkriti. U skladu sa deflacionističkim pogledima na istinu, referencu ili postojanje, navedeni pojam ima puno drugačiju funkciju od one prema kojoj pokušava referirati na neko svojstvo koje možemo pratiti i istraživati.“ (Thomasson 2015: 87) Iz tog razloga deflacijske teorije u sebi ne sadrže reduktivne generalizacije sljedećeg tipa: 'x je istinit akko...', 'x postoji akko...'. Kako bi onda točno u kontekstu deflacionizma trebali shvatiti pojam 'postoji'? Deflacijske teorije smatraju da neki teorijski pojam možemo shvatiti na način da shvatimo trivijalne fraze i formulacije koje reguliraju korištenje relevantnog pojma (primjerice, pojam 'postoji' možemo shvatiti na način da iznesemo različite pojmovne istine koje su vezane uz taj pojam. Takve pojmovne istine same su po sebi trivijalne, ali nam ipak daju uvid u, primjerice, okolnosti u kojima je opravdano koristiti pojam 'postoji' itd.). (Thomasson 2015: 88)

Deflacionizam po pitanju egzistencijalnog kvantifikatora nije jedina varijanta deflacionizma koja je prisutna kod Thomasson. Njezin pristup ontološkim raspravama spada pod domenu meta-ontološkog deflacionizma. Meta-ontološki deflacionizam lijepo objašnjavaju Marschall i Schindler kada izlažu odnos zastupnika meta-ontološkog deflacionizma prema neo-Quineovskom načinu rješavanja ontoloških rasprava:

„Meta-ontološki deflacionisti odbijaju neo-Quineovsku metodologiju. Primijetimo kako njihova meta obično nije neo-Quineovski kriterij ontološke obveze kojega oni, naprotiv, često prihvaćaju. Ono što je zapravo karakteristično za meta-ontološki deflacionizam jest negiranje potrebe za ulaženjem u složen proces izgradnje teorije i usporedbe s ciljem davanja odgovora na ontološka pitanja. U ovom je smislu deflacionizam pristup s minimalno teorije (*theory-light approach*) pošto deflacionisti obično koriste svakodnevni jezik – ili malo regimentiranu verziju takvog jezika – kao vodič za ontologiju. (Schiffer 2003; Thomasson 2015; Hofweber 2016) Posljedica toga jest da deflacionisti obično prihvaćaju nešto promiskuitetniju (*promiscuous*) ontologiju nego neo-Quineovci.“ (Marschall; Schindler, 2021)

Za svrhe ovoga rada bitno je napomenuti kako su kod Thomasson prisutne dvije vrste deflacionizma, deflacionizam po pitanju egzistencijalnog kvantifikatora te meta-ontološki deflacionizam. Međutim, bitno je naglasiti da te dvije varijante deflacionizma nisu iste te da one zapravo zastupaju dvije različite teze. Deflacionizam po pitanju egzistencijalnog

kvantifikatora iznosi tvrdnje po pitanju svojstva postojanja, dok meta-ontološki deflacionizam predstavlja negativnu tezu koja identificira neprimjerene pristupe prilikom rješavanja ontoloških pitanja te umjesto njih predlaže drugačiju metodologiju. (Thomasson 2015: 88)

Vratimo se sada natrag raspravi o egzistencijalnom kvantifikatoru. Važno je za napomenuti kako Thomasson ovdje zapravo odbacuje sve one teorije koje postuliraju univerzalni kriterij za postojanje, teorije oblike 'x postoji akko...'. Zašto bi trebali odbaciti takve teorije? Thomasson posvećuje cijelo poglavlje tome pitanju, ali u kratko možemo reći sljedeće: pošto imenice kojima se svakodnevno koristimo ispunjavaju različite funkcije to ujedno znači da svaka od njih ima drugačije uvjete primjene koji moraju biti zadovoljeni prije nego što možemo upotrijebiti tu imenicu. Mi uistinu jesmo formulirali shemu (E) u skladu s kojom je preduvjet za postojanje nekog entiteta zadovoljenje njegovih uvjeta primjene, ali pošto različite imenice imaju različite uvjete primjene mi jednostavno *ne* možemo uzeti neki skup uvjeta i tvrditi da oni predstavljaju univerzalni kriterij za postojanje koji vrijedi za apsolutno sve imenice/entitete koji postoje. (Thomasson 2015: 89)

Kako bismo u potpunosti razumjeli poziciju od Thomasson potrebno je reći još nešto više o uvjetima primjene. Thomasson tvrdi da su uvjeti primjene: „određena osnovna pravila za korištenje koja nekom pojmu daju smisao. U slučaju sortalnih pojmova ona uspostavljaju osnovne uvjete pod kojima će pojam uspjeti ili ne-uspjeti u referiranju (...). Onako kako ih ja shvaćam, uvjeti primjene spadaju pod semantička pravila za korištenje pojmova čiju uporabu usavršavamo dok učimo jezik.“ (Thomasson 2015: 90). Primjerice, mi se u svakodnevnom govoru koristimo općim imenicama s ciljem sortiranja različitih entiteta s kojima se susrećemo u svakodnevnom životu ('kuća', 'mačka', 'rijeka' itd.). Thomasson tvrdi da uvjeti primjene u ovom slučaju daju uvjete koji moraju biti zadovoljeni ako želimo da neki pojam referira na entitete u vanjskom svijetu; ako ti uvjeti nisu zadovoljeni, onda pojam ne referira. Nadalje, Thomasson smatra kako su uvjeti primjene primjer semantičkih pravila za korištenje koja naučimo prilikom savladavanja nekog jezika. Savladavanje takvih pravila za korištenje omogućava govornicima procijeniti situacije u kojima njihovi termini (ne)referiraju. Ako govornik zaključi da neki termin 'K' referira onda je on opravdan u zaključku da su uvjeti primjene aktualno povezani sa 'K' ispunjeni, što znači da je isto tako opravdan u zaključku da 'K' i postoji. (Thomasson 2015: 90 – 91)

S ciljem izbjegavanja nesporazuma te dodatne eksplikacije Thomasson navodi sljedeća tri svojstva koja vežemo uz uvjete primjene. Smatram kako je navedena svojstva bitno spomenuti

i u ovome radu iz razloga što nam pružaju uvid u karakteristike uvjeta primjene koje su bitne za svladavanje pozicije lake ontologije te se stoga nadovezujem na sljedeći citat:

- (1) „Oni su semantička pravila za korištenje koja govornici *usavršavaju*, ali ta pravila ne moraju dobiti oblik nužnih i dovoljnih uvjeta, te se ne moraju nužno moći eksplicitno navesti.
- (2) Oni nisu samo uvjeti pod kojima bi imali *dokaz* da je termin primjenjiv, već uvjeti pod kojima bi termin *bio ispravno primijenjen* (što nas opravdava u donošenju iskaza 'postoji neki K')
- (3) Ne moraju biti deskriptivni, te mogu podrazumijevati oslanjanje na stručnjake i vanjski svijet.“ (Thomasson 2015: 91)

2.3. Prijetnja cirkularnosti

Međutim, kada govorimo o svojstvima uvjeta primjene potrebno je osvrnuti se na moguću prijetnju koja dolazi u obliku cirkularnosti. Naime, neki kritičari smatraju kako uvjeti primjene za neki 'K' u sebi moraju sadržavati uvjet da 'K' postoji. Thomasson mora izbjeći upravo ovakvu situaciju u kojoj bi uvjeti primjene podrazumijevali postojanje entiteta u pitanju. Sjetimo se formulacije (E) oko koje Thomasson gradi svoju teoriju: K-ovi postoje akko su uvjeti primjene aktualno povezani sa 'K' ispunjeni. Navedena formulacija pruža nam kriterij za postojanje pomoću kojega možemo ponuditi odgovore na pitanja o postojanju. Međutim, ako u sklopu uvjeta primjene podrazumijevamo i uvjet koji se tiče postojanja 'K' onda se zapravo vrtimo u krug te bi nam trebalo bazičnije shvaćanje postojanja ako bi željeli utvrditi jesu li uvjeti primjene zadovoljeni ili ne. Drugim riječima, ovo bi nas dovelo do cirkularnosti koja bi u potpunosti potkopala poziciju lake ontologije. (Thomasson 2015: 96; Raab 2020: 3532)

Je li onda moguće shvatiti uvjete primjene bez da u njih uključimo uvjet da 'K-ovi' postoje? Za Thomasson ovo predstavlja prvi veliki izazov prilikom razvijanja njene pozicije te u tu svrhu donosi i četvrtu karakteristiku uvjeta primjene koja mora biti zadovoljena:

- (4) „Uvjeti primjene ne smiju zadobiti sljedeći oblik: 'K' se primjenjuje akko 'K-ovi' postoje.“ (Thomasson 2015: 96)⁸

Nakon što smo naveli četvrtu karakteristiku uvjeta primjene možemo uočiti sličnost između pozicije koju razvija Thomasson te Carnapovog pristupa po pitanju uvođenja i uporabe novih jezičnih formi. Carnap je smatrao kako je pogrešno zahtijevati odgovore na pitanja o postojanju u vezi nekog sustava entiteta prije nego što smo opravdani u uvođenju i korištenju novih jezičnih formi. Carnap tvrdi da, jednom kada smo u naš jezik uveli govor o nekim novim entitetima, onda smo opravdani kvantificirati nad tim entitetima jer nam to omogućavaju pravila kojima imamo pristup preko jezičnog okvira putem kojega smo u naš jezik uveli nove entitete. (Carnap 1956: 214) Thomasson stoga napominje da, sukladno s Carnapom i njenom pozicijom u obliku lake ontologije, mi *ne* moramo dati odgovor na pitanja o postojanju prije nego što u naš jezik uvedemo novu jezičnu formu ili pojam. Mi možemo provoditi istraživanje koristeći

⁸ Thomasson napominje kako zadovoljenje uvjeta primjene sa sobom automatski i trivijalno povlači činjenicu da entitet K postoji; međutim, to ne znači da je postojanje entiteta K jedan od uvjeta primjene koje vežemo uz K (Thomasson, 2015, str. 96).

se novim pojmovima a da pritom status njihovog postojanja držimo otvorenim. (Thomasson 2015: 97)

Vratimo se sada na prijetnju cirkularnosti. Ako Thomasson želi izbjeći navedenu kritiku onda mora pokazati način na koji možemo formulirati uvjete primjene za neki termin 'K' a da se pritom ne pozivamo na postojanje 'K-ova'. Thomasson započinje od tzv. *akcidentalnih sortala*. Akcidentalni sortali predstavljaju termine koji referiraju na neki objekt samo za trajanja određenog vremena. Nakon prolaska tog vremena navedeni termin prestaje referirati, ali objekt na kojega je termin referirao i dalje postoji. Primjeri takvih akcidentalnih sortala su sljedeći: 'dijete', 'učitelj', 'direktor' itd. U slučaju akcidentalnih sortala relativno je jednostavno navesti uvjete primjene za termin 'K' a da se pritom ne pozivamo na postojanje 'K-ova'. Primjerice, možemo reći da se pojam 'učitelj' primjenjuje ako postoji osoba koja je zaposlena s ciljem učenja i poučavanja u nekoj instituciji. Uočimo kako smo u ovom primjeru uspješno naveli uvjete koji moraju biti zadovoljeni ako želimo primijeniti pojam 'učitelj', a da se pritom nismo oslanjali na postojanje 'učitelja'; u konstataciji uvjeta primjene riječ 'učitelj' uopće se i ne spominje. (Thomasson 2015: 98)

Za razliku od akcidentalnih sortala, *supstaktivni sortali* predstavljaju puno kontroverzniji primjer u sklopu navođenja uvjeta primjene, a da se pritom ne pozivamo na postojanje navedenih entiteta. Supstaktivni sortali je naziv za termine koji se primjenjuju toliko dugo dok entitet na kojega oni referiraju postoji. Primjeri supstaktivnih sortala su sljedeći: 'osoba', 'artefakt', 'životinja' itd. U slučaju supstaktivnih sortala, za razliku od akcidentalnih sortala, mi izvodimo zaključak o nekom novom entitetu, a ne samo o entitetu koji već postoji te kojemu dajemo novi naziv. Thomasson smatra da i supstaktivni sortali imaju svoje uvjete primjene što će pokušati dokazati na sljedeći način: „Podijelit ću termine u nominativu u dva slučaja: konkretne imenice u sklopu onoga što je Carnap zvao jezikom 'stvari' (Carnap 1956: 206 – 8) te izvedene imenice (one koje bi, Carnapovim riječima, uveli u sklopu nekog novog jezičnog okvira) koje možemo uvesti na temelju konkretnih“. (Thomasson 2015: 99) Dakle, Thomasson ovdje želi dokazati kako i za supstaktivne sortale (koje će ona razmatrati u slučaju konkretnih i izvedenih imenica) možemo navesti uvjete primjene a da se pritom ne pozivamo na postojanje entiteta o kojima je riječ. U suprotnome, ako Thomasson ne uspije u navedenom dokazu, onda ispada da je shema (E) cirkularna što potkopava cijeli pristup lake ontologije.

Thomasson zatim kreće na analizu uvjeta primjene za *derivirane imenice*. Derivirane imenice nastaju na temelju bazičnih imenica iz kojih one proizlaze. U slučaju deriviranih imenica vrlo je jednostavno navesti uvjete primjene za 'K' a da se pritom ne pozivamo na postojanje 'K-ova'.

To se najbolje vidi u primjerima iz našeg svakodnevnog života, osobito u slučaju institucionalnih termina. Primjerice, institucionalni termini posjeduju svoje specifične uvjete primjene na temelju kojih možemo prosuditi ako smo opravdani u uvođenju i korištenju navedenog termina. Tako, primjerice, za govor o korporacijama možemo reći sljedeće: ako smo potpisali svu potrebnu papirologiju te ako smo platili sve potrebne pristojbe onda smo ustanovili postojanje neke korporacije. Uočimo da u ovom primjeru ne postoji cirkularnost, naši uvjeti primjene ne poprimaju oblik poput 'Ako korporacija postoji, onda se termin 'korporacija' primjenjuje'. Mi ovdje uistinu uvodimo govor i referencu na neki novi entitet, a da pritom taj novi entitet nije već neki postojeći objekt koji poprima drugi naziv (kao što je to bio slučaj u primjeru sa učiteljem). Drugim riječima, uspjeli smo ustvrditi jesu li uvjeti primjene za neki 'K' (korporaciju) zadovoljeni, a da pritom nismo trebali dati odgovor na pitanje postoji li navedeni 'K' (korporacija). Uočimo nadalje sljedeću zanimljivost: mi možemo ustvrditi ako se termin 'korporacija' primjenjuje bez da pritom evaluiramo tvrdnju postoji li 'korporacija' ili ne. Tome je tako iz razloga što se uvjeti primjene ne pozivaju na postojanje navedenog entiteta. Međutim, ispunjenje uvjeta primjene *garantira*, tj. *jamči* postojanje neke nove korporacije, što proizlazi iz pravila za korištenje termina 'korporacija'. (Thomasson 2015: 100 – 101)

Zašto je toliko jednostavno dati odgovore na pitanja o postojanju? Tome je tako iz razloga što kompetentni govornici koji *koriste* navedene termine, ako znaju istinosnu vrijednost tvrdnji koje su sadržane u uvjetima primjene, mogu dati odgovor na pitanja o postojanju. Drugim riječima, ako su tvrdnje koje su sadržane u uvjetima primjene istinite one jamče zadovoljenje uvjeta primjene što nas dovodi do zaključka o postojanju navedenog entiteta. Thomasson zatim navodi sljedeće primjere: „Ako znamo da je zakonodavstvo izglasalo neki dokument, znamo da postoji zakon; ako znamo da je dvoje ljudi ispunilo sve preduvjete, znamo da postoji brak; ako znamo da je netko ispunio potrebnu papirologiju, znamo da postoji korporacija“. (Thomasson 2015: 102) Sve što je potrebno za davanjem jednostavnog odgovora na pitanje o postojanju je korištenje pojmova u skladu s njihovim uvjetima primjene te određena kompetencija u korištenju jezika. Thomasson navedenu poantu objašnjava na sljedeći način: „U svakom od navedenih slučajeva istinitost bazične tvrdnje osigurava ispunjenje uvjeta primjene za navedeni termin, te stoga možemo zaključiti da entitet postoji i da termin referira a da se pritom ne oslanjamo na prethodni iskaz o tome da postoji neki drugi entitet koji je identičan entitetu čije postojanje želimo dokazati“. (Thomasson 2015: 102)

Institucionalni ili društveni termini poput 'korporacije' ili 'braka' zanimljivi su nam iz razloga što za njihovo uvođenje i uporabu postoje stroge definicije, pravila i uvjeti koji moraju biti

zadovoljeni prije nego što smo opravdani koristiti te termine. Međutim, oni nisu jedini primjer deriviranih imenica kojima možemo navesti uvjete primjene a da se pritom ne pozivamo na postojanje entiteta u pitanju. Način na koji možemo navesti uvjete primjene za ostale derivirane imenice je: „...putem pravila na temelju kojih smo opravdani, iz istinite bazične rečenice koja ne sadrži nikakav nominativni pojam za stvar o kojoj je riječ, primijeniti novi pojam 'K', i stoga zaključiti da postoji 'K'. Tako, na primjer, na temelju rečenice „Katie se rodila u utorak“ možemo zaključiti „Katie-ino se rođenje desilo u utorak“ i stoga zaključiti da postoji rođenje, i u konačnici da postoji događaj.“ (Thomasson 2015: 102) Thomasson nam daje još jedan primjer: mi na temelju rečenice „stol je smeđ“ možemo zaključiti da „stol ima svojstvo smeđolikosti (*brownness*)“, te stoga da postoji svojstvo itd. (Thomasson 2015: 102 – 103) Pomoću ovih i prijašnjih primjera Thomasson je željela dokazati da za derivirane imenice možemo navesti njihove uvjete primjene a da se pritom ne moramo pozivati na postojanje entiteta o kojima je riječ. Sljedeći izazov za Thomasson jest dokazati da uvjete primjene za konkretne imenice možemo navesti na sličan način.

Kada govorimo o konkretnim imenicama stvar je nešto drugačija. Vidjeli smo da smo u slučaju institucionalnih termina i onih koji to nisu u pravilu krenuli od neke bazične istine koja afirmira postojanje nekog entiteta (poput primjerice nekoga tko se rodio). Zatim smo na temelju takvih bazičnih istina uspjeli pokazati da su uvjeti primjene za 'K' zadovoljeni a da se pritom nismo pozivali na postojanje 'K-ova'. Postoji bojazan da ovakav pristup, pošto kreće od bazičnih istina, nije primjeren u slučaju konkretnih imenica pošto bi one same po sebi trebale biti bazične te stoga nije jasno koja bi nam bila početna točka prilikom navođenja uvjeta primjene za neki 'K' a da se pritom ne oslanjamo na postojanje 'K-ova'. Kritičari lake ontologije stoga napominju da je takav pristup možda primjeren u slučaju deriviranih imenica, ali da nam on nije od pomoći kada se radi o konkretnim imenicama tj. o *bazičnim sortalima*; taj slučaj nam dokazuje kako „tvrda ontologija“ (*hard ontology*) ipak ima svoje mjesto u kontekstu pitanja o postojanju te da se njezinom metodologijom koristimo upravo prilikom razmatranja statusa konkretnih imenica tj. bazičnih sortala. (Thomasson 2015: 103 – 104)

Thomasson će bazične sortalne termine shvaćati u sljedećem smislu: „oni (*pojmovi*) koji su bazični u smislu da su izraženi onim bazičnim terminima koje učimo tijekom našeg ranog kognitivnog ili jezičnog sazrijevanja, i kojima se koristimo prilikom savladavanja drugih pojmova te učenja novih termina...“. (Thomasson 2015: 104, italic nadodan) Drugim riječima, bazični sortalni termini zapravo bi trebali biti temelj na kojemu gradimo razumijevanje naših ostalih, kompleksnijih pojmova te su iz tog razloga konceptualno bazični pojmovi. Činjenica

što su bazični sortalni termini konceptualno bazični pojmovi onemogućava nas u primjeni one strategije koju smo koristili prilikom navođenja uvjeta primjene za derivirane imenice. Tome je tako iz razloga što smo u slučaju deriviranih imenica krenuli od istinitih bazičnih rečenica u kojima se *ne* pojavljuje termin 'K', ali koje su afirmirale postojanje barem neke vrste stvari koja nam zatim omogućava primijeniti termin 'K' (taj manevar nam omogućavaju pravila za korištenje koja vežemo uz termin 'K'). Ali pošto su bazični sortalni termini konceptualno bazični pojmovi nije jasno od kakve vrste stvari bi trebali krenuti; izgleda da nije moguće imati pristup bazičnijim pojmovima od njih. Stoga nam je potreban drugačiji pristup prilikom davanja odgovora na pitanja o postojanju u kojima je 'K' bazični sortalni termin; sjetimo se da nam je cijelo vrijeme cilj navesti uvjete primjene za 'K' a da se pritom ne pozivamo na postojanje 'K-ova', gdje je 'K' bazični sortalni termin, tj. konkretna imenica. (Thomasson 2015: 104 – 105)

Za početak ćemo se za primjer konkretnih imenica osloniti na ono što je Carnap nazivao „jezikom stvari“ (jezik za „prostorno-vremenski uređen sustav vidljivih stvari i događaja“). (Carnap 1956: 206 – 207) U sklopu tog jezika pronalazimo pojmove poput 'monitor', 'stol', 'šalica', 'slika' itd. Činjenica koja govori u prilog tezi da su takvi pojmovi konceptualno bazični je ta da su takve riječi dosta zastupljene za vrijeme ranog usvajanja jezika. (Thomasson 2015: 106) Kako bismo sad mogli navesti uvjete primjene, primjerice za termin 'šalica', a da se pritom ne pozivamo na postojanje šalica? Thomasson navodi sljedeće:

„...čak i ako netko ne posjeduje pojam poput 'šalice' već umjesto toga (u skladu s eliminativistima) koristi izraze poput 'postoje čestice raspoređene u obliku šalice', ta bi ista osoba mogla vrlo jednostavno uvesti pojam 'šalica' na sljedeći način: ako postoje čestice koje su raspoređene u obliku šalice, onda smo opravdani zaključiti da postoje 'šalicoliko raspoređene čestice', te zaključiti: 'postoji šalica'. Na ovaj način možemo navesti dovoljan uvjet za primjenu nove imenice (...) a da se pritom ne pozivamo na postojanje predmeta o kojemu je riječ (šalice)“. (Thomasson 2015: 106 – 107)

Zastupnici 'tvrde ontologije' na ovaj manevar odgovaraju na sljedeći način. Mi zapravo nismo uspjeli navesti uvjete primjene za bazične sortale iz razloga što termin 'šalica' zapravo i nije bazični sortal u punom smislu te riječi. Prije nego što mi uopće i možemo razumjeti značenje iskaza 'šalicoliko raspoređene čestice' mi moramo rukovoditi pojmom 'objekt'; ideja je da je pojam 'objekt' onaj koji je konceptualno bazičan. Tome je tako iz razloga što, primjerice, uvjete primjene za termin poput 'šalica' najbolje možemo razumjeti na način da postoji nekakav *objekt* koji posjeduje određena svojstva; dok mislimo o šalicama ili o šalicoliko raspoređenim česticama mi kao konceptualno bazičan pojam zapravo imamo pojam 'objekt' kojemu

pripisujemo ona svojstva koja obično vežemo uz šalice. Međutim, ako je pojam 'objekt' onaj koji je konceptualno bazičan (tj. primjer onoga što je Thomasson zvala 'konkretnim imenicama') onda opet padamo u problem cirkularnosti iz razloga što nije jasno kako je moguće navesti uvjete primjene za pojam 'objekt' a da se pritom ne pozivamo na postojanje barem jednog 'objekta'. (Thomasson 2015: 108 – 109)

Kao odgovor na ovu kritiku Thomasson se poziva na spoznaje iz kognitivne psihologije koje polaze od pretpostavke kako postoji nešto što se naziva 'osnovna kognicija'. Pod osnovnom kognicijom podrazumijevaju se oni osnovni pojmovi koje posjeduju djeca koja se nalaze u predlingvističkoj dobi; neki od pojmova osnovne kognicije su sljedeći: 'broj', 'djelatnik', 'uzrok' te 'objekt'. (Carey 2009) Izgleda da nam spoznaje iz kognitivne psihologije sugeriraju da bi pojam 'objekt' uistinu mogao biti primjer bazičnog sortala. Međutim, je li stvarno tako da mi ne možemo navesti uvjete primjene za pojam 'objekt' a da se pritom ne pozivamo na postojanje nekog objekta? Thomasson smatra da tome nije tako te se opet poziva na Carey koja navodi kako djeca, prilikom donošenja suda o tome je li neki objekt prisutan, vode računa o kohezivnosti, dobroj povezanosti te rigidnosti onoga što promatraju. (Carey 2009, poglavlje 3) Drugim riječima, djeca primjenjuju pojam 'objekta' na temelju empirijskih podataka koji u kontekstu ove rasprave predstavljaju uvjete primjene. Stoga djeca ne moraju prvo dati odgovor na pitanje postoji li 'objekt' ili ne, ona zadovoljenje uvjeta primjene mogu potvrditi na temelju empirijske provjere te reference na vanjski svijet i njihovo okruženje. Na taj način djeca (ili bilo koji drugi djelatnik) mogu navesti uvjete primjene za pojam 'objekt' a da se pritom ne pozivaju na postojanje tog istog objekta. (Thomasson 2015: 109 – 110)

Ovakvu argumentaciju od Thomasson valja komentirati. Kako i sama navodi u svojoj knjizi (Thomasson 2015: 111) upitno je ako izjednačavanje uvjeta primjene sa empirijskim podacima (u obliku kohezivnosti, dobre povezanosti, rigidnosti itd.) uistinu izbjegava prijetnju cirkularnosti. Naime, Carey u navedenom poglavlju navodi kako djeca pojam 'objekt' primjenjuju na temelju prostorno-vremenskog kontinuiteta, dobre povezanosti te kohezivnosti (Carey 2009, poglavlje 3), drugim riječima empirijskih podataka. Thomasson smatra da su ti empirijski podaci zapravo uvjeti primjene za objekt o kojemu je riječ te (ključno za kontekst ove rasprave) kako ih možemo navesti bez da se pozivamo na postojanje tog istog objekta. Međutim, nije jasno kako ti isti uvjeti primjene ne pretpostavljaju postojanje nekog objekta. Jer ako pod uvjetima primjene podrazumijevamo svojstva kao što su prostorno-vremenski kontinuitet, dobru povezanost, kohezivnost itd. nije jasno kako ta svojstva mogu biti zadovoljena bez da postoji barem jedan objekt. Primjerice, u skladu s teorijom kognitivne

psihologije koju zastupa Carey dijete će primijeniti pojam 'objekt' ako dobiva *input* u obliku empirijskih podataka na temelju kojih ono može zaključiti da je prisutan prostorno-vremenski kontinuitet, kohezivnost itd. Međutim, kako će ono dobivati empirijske podatke ako u njegovom svijetu nije prisutan barem jedan entitet uz kojega ono može vezati pojam 'objekt'? Izgleda da *input* u obliku empirijskih podataka zahtijeva postojanje barem jednog entiteta, što bi značilo kako u slučaju bazičnih sortala (poput pojma 'objekt') ne možemo navesti uvjete primjene bez da se pritom pozivamo na postojanje entiteta o kojemu je riječ, što otvara prostor za zastupnike tvrde ontologije. Tome je tako iz razloga što prema gore navedenoj argumentaciji ispada da laka ontologija ipak nije u stanju pružati argumente u kojima putem trivijalnog zaključivanja dokazujemo postojanje (u ovom slučaju) bazičnih sortala. Tvrda bi ontologija u tom slučaju svoju domenu djelovanja pronašla u teorijskom okviru koji vežemo uz bazične sortale.

Thomasson na sličnu kritiku odgovara na sljedeći način: „Djeca primjenjuju pojam 'objekta' na temelju perceptivnog inputa, vidljivih svojstva. Pojam objekta koji oni posjeduju uključuje kriterij individuacije i identiteta za objekte. (Carey 2009: 117) Međutim, problem se takve argumentacije sastoji u tome što navedena modalna svojstva ne možemo jednostavno promatrati. Uvjete primjene za bazični pojam 'objekt' možemo bolje zahvatiti ako se nadovežemo na perceptualni *input* koji djeci omogućava primjenu navedenog pojma. Takva nam je mogućnost značajna iz razloga što nismo primorani pozivati se na neke kriterije koji se tiču postojanja određenog 'objekta'. Zapravo je ispunjenje uvjete primjene to što nas vodi do zaključka o tome postoji li neki objekt u određenom kontekstu“. (Thomasson 2015: 111)

Na prvi pogled nije jasno kako Thomasson ovim odgovorom namjerava obraniti svoju poziciju. Izgleda da kritika i dalje stoji: ako Thomasson tvrdi da uvjete primjene za bazičan pojam poput 'objekt' najbolje razumijemo u terminima perceptualnog *inputa* kojeg djeca dobivaju iz vanjskog svijeta i dalje nije jasno kako možemo navesti uvjete primjene a da se pritom ne pozovemo na postojanje entiteta o kojemu je riječ koji bi omogućio perceptualni *input* djelatnicima (u ovom slučaju djeci). Drugim riječima, bez nekog entiteta koji postoji u vanjskom svijetu nije moguće govoriti o perceptualnom *inputu* na temelju kojega djelatnici primjenjuju uvjete primjene za različite pojmove. Izgleda da navedeno predstavlja svojevrsni izazov teoriji lake ontologije na koji bi s vremenom trebalo pokušati formulirati odgovor.

3.0. Fikcionalizam kao glavni rival lake ontologije

U prijašnjim smo poglavljima detaljno izložili poziciju lake ontologije kako ju je razvila Amie Thomasson. Metodološki okvir lake ontologije sam po sebi može djelovati dosta elegantno. Međutim, u literaturi postoji izrazito značajna rasprava koja se vodi između lake ontologije s jedne te fikcionalizma s druge strane. Zašto je tome tako? Tome je tako iz razloga što i deflacionizam (koji dolazi u obliku lake ontologije) i fikcionalizam

„predstavljaju dva umjerena meta-ontološka gledišta koja su pozicionirana između dvaju ekstrema u obliku *teškog realizma* i *teškog eliminativizma* po pitanju postojanja određenih entiteta. Fikcionalizam predstavlja umjereni oblik anti-realizma koji negira postojanje entiteta o kojima je riječ, ali svejedno smatra kako govor o istima predstavlja korisnu fikciju. Deflacionizam pak s druge strane predstavlja umjereni oblik realizma koji tvrdi (...) kako se postojanje spornih entiteta može dokazati koristeći se 'lakim argumentima' (...). (Contessa 2016: 763)

Iako deflacionizam i fikcionalizam predstavljaju dvije umjerene meta-ontološke pozicije (umjereni oblik anti-realizma s jedne te umjereni oblik realizma s druge strane) valja naglasiti da postoji dosta opsežna rasprava koju vode predstavnici iz oba tabora. Zašto bi u kontekstu ovoga rada uopće trebali posvetiti prostor poziciji kao što je to fikcionalizam? Može se argumentirati da fikcionalizam i deflacionizam u obliku lake ontologije u konačnici predstavljaju pozicije koje su obje interesantne tipu filozofa koji smatra kako dolazi do greške u tradicionalnim metafizičkim raspravama. Međutim, one su ipak ujedno i rivalske pozicije. Sama Amie Thomasson napominje kako fikcionalizam predstavlja alternativno gledište lakoj ontologiji koje je popularno i dobro razvijeno. Nadalje, upravo su autori koji proizlaze iz kampa fikcionalizma (ili barem relativno blizu njega) oni koji najčešće upućuju kritike lakoj ontologiji. Stoga je za potrebe ovoga rada od velike važnosti izložiti glavne ideje koje stoje iza fikcionalizma kako bismo kasnije mogli uspješnije odgovoriti na učestale kritike lakoj ontologiji. Slijedeći metodologiju nekih od autora na koje ću se pozivati u daljnjoj razradi ovog poglavlja smatram kako ćemo najjasniju sliku fikcionalizma po pitanju neke domene diskursa ili spoznaje⁹ dobiti na način da prvo izložimo pristup i ideje kakve ima *realizam* po pitanju

⁹ Gideon Rosen u svome tekstu „Problems in the History of Fictionalism“ (2005) napominje kako je zapravo preciznije pozivati se na domene *spoznaje* umjesto na domene nekog *diskursa*. Potreba za tom distinkcijom vidi se iz sljedećeg primjera: „Pjesnici su stalno uključeni u nekakvom diskursu. Oni proizvode reprezentacije – i te reprezentacije mogu biti istinite ili lažne – ali te reprezentacije nisu dio prakse u kojoj iznosimo tvrdnje, iste kritiziramo, revidiramo te se na njih u konačnici oslanjama kao resurs za daljnje istraživanje. Mi bismo zapravo

navedenog diskursa. Nakon toga uočit ćemo kontrast koji postoji između fikcionalizma i realizma po pitanju navedene domene spoznaje.

Frederick Kroon u svome tekstu *Fictionalism in Metaphysics* (2011) daje formulaciju realizma kojoj zatim suprotstavlja načela koja su specifična za fikcionalizam. Navedena bi formulacija trebala biti (više-manje) prihvatljiva svim sudionicima u raspravi:

„Mogli bismo reći da realizam u sklopu neke domene spoznaje D (matematički diskurs, diskurs fizikalnih znanosti, moralni diskurs, itd.) tvrdi da (i) rečenice koje pronalazimo u D imaju reprezentacijsku semantiku (one pokušavaju reprezentirati stvari i njihova svojstva) te stoga posjeduju uvjete istinitosti, te dalje, da je (ii) dolaženje do istine pravi cilj asertivnih iskaza te ujedno i prihvaćanje dok smo angažirani u D: u prihvaćanju neke rečenice iz D (te stoga imajući dispoziciju za potpunim korištenjem te rečenice u našem teorijskom i praktičnom rasuđivanju) mi bismo trebali vjerovati da je ona i istinita“.
(Kroon 2011: 787)

Uočimo kako je prema Kroonovoj koncepciji realizma velik naglasak stavljen na svojstvo istinitosti. Ako mi u sklopu mehanike prihvaćamo neki iskaz u kojemu se spominje moment sile te ako se oslanjamo na jednadžbu momenta sile u kontekstu nekog proračuna onda bismo trebali vjerovati da su iskazi u kojima se spominje moment sile istiniti. Fikcionalizam se po tom pitanju, naravno, razlikuje od realizma. Fikcionalist se u pravilu slaže sa (i), tj. sa tvrdnjom da rečenice koje pronalazimo u određenom diskursu imaju reprezentacijsku semantiku; međutim, on odbacuje tvrdnju pod (ii). Fikcionalist smatra da ljudi koji prihvaćaju neki iskaz iz domene određene spoznaje kao svoj konačni cilj ne bi trebali imati dolaženje do istine. Mi možemo prihvatiti neki iskaz te se njime koristiti prilikom našeg teoretiziranja, praktičnog djelovanja, racionalnog argumentiranja itd. a da ga pritom ne smatramo istinitim, tj. da pritom u njega ne vjerujemo. Postoje druge vrline na temelju kojih vršimo sud o tome trebali bismo li prihvatiti neki iskaz iz D, poput primjerice usklađenost sa našim drugim vjerovanjima, mogućnost uspješne primjene i djelovanja u praksi, plodnost prilikom korištenja tog iskaza u području neke znanosti itd. Kroon se na to nadovezuje na način da tvrdi kako mi zapravo možemo iznijeti neku rečenicu iz D a da je pritom *ne* koristimo sa njezinom punom izjavnom snagom te pod time vrlo vjerojatno podrazumijeva korištenje te rečenice a da pritom ne očekujemo da će nas njezini iskazi dovesti do istinitih sudova. Kada na taj način iznosimo neku rečenicu iz D mi je

pogriješili ako bismo od pjesnika tražili da svoje tvrdnje podupre nekakvim dokazima ili razlozima. (...) S druge strane, u domeni spoznaje reprezentacije nam služe kao resurs ali ujedno i kao objekt racionalnog istraživanja.“ (Rose, 2005, str. 15) Stoga je u ovom kontekstu ispravnije govoriti o domeni spoznaje umjesto o domeni diskursa.

zapravo *kvazi-izjavljujemo*. Takvu tvrdnju Kroon naziva karakterizacijom F; karakterizacija F zapravo predstavlja karakterizaciju fikcionalizma. (Kroon 2011: 787)

U ovom dijelu teksta iznijet ću Rosenovo viđenje fikcionalizma. Rosen dolazi do iste karakterizacije Fikcionalizma kao što i Kroon, ali on posvećuje nešto više prostora samoj razradi fikcionalizma te uvodi nove termine koji su nam u kontekstu ove rasprave relevantni i zanimljivi. Rosen kontrast između realizma i fikcionalizma objašnjava putem pojma *idealno prihvatljivih reprezentacija/izjava*. Već smo prije ustvrdili kako se u sklopu neke domene spoznaje koristimo određenim reprezentacijama ili izjavama u svrhu unapređivanja našeg istraživanja. Svaka domena spoznaje u sebi sadrži neke interne norme ili standarde koji određuju je li neka reprezentacija¹⁰ prihvatljiva u sklopu konteksta i potreba te iste domene. Neka reprezentacija može više ili manje uspješno obavljati svoju funkciju unutar određene domene, može biti od veće ili manje koristi ovisno o zadaći koja je pred nama, njezina plodnost može biti varijabilna ako je gledamo u odnosu na sve ostale propozicije koje nalazimo u domeni itd. Neka je reprezentacija idealno prihvatljiva ako u odnosu na potrebe našeg istraživanja u sklopu naše domene istraživanja nema nikakve nedostatke. Naše najbolje znanstvene teorije kojima danas raspoložemo prihvatljive su za veliku količinu zadataka za koje su one namijenjene. Međutim, one i dalje nisu idealno prihvatljive u odnosu na interne norme neke domene. Rosen u ovom dijelu teksta ne daje nikakve konkretne primjere, ali napominje kako naše najbolje fundamentalne teorije nisu idealno prihvatljive u odnosu na interne standarde koje pružaju discipline koje proučavaju navedene teorije. Stoga ću ja kao primjer ovdje i u ostatku teksta koristiti Newtonovu mehaniku. Primjerice, Newtonova je mehanika savršeno prihvatljiva kada govorimo o našem Sunčevom sustavu ili o gibanjima tjelesa sa kojima se susrećemo u svakodnevnom životu. Međutim, kada se spustimo na razinu kvantne mehanike Newtonovi zakoni gibanja više ne predstavljaju idealno prihvatljive zakone iz razloga što navedeni zakoni više nisu u stanju objasniti, primjerice, gibanje te prirodu atoma. Međutim, valja napomenuti kako smo u određenim znanstvenim poljima koja nisu toliko fundamentalna uspjeli doći do određenih idealno prihvatljivih reprezentacija. Tako primjerice imamo iskaz da živa posjeduje relativnu gustoću od otprilike 13.623 pri 20 stupnjeva Fahrenheita; izgleda kako po pitanju ovog iskaza trenutno nema nikakvog ozbiljnijeg spora. (Rosen 2005: 16)

Nakon što smo u raspravu uveli termin idealno prihvatljivih reprezentacija možemo izložiti distinkciju između fikcionalizma i realizma po pitanju neke domene. Naime, fikcionalist tvrdi

¹⁰ Pojmove 'reprezentacija' i 'izjava' (u sklopu neke domene) ću za svrhe ovog poglavlja tretirati kao sinonime.

kako lažna reprezentacija može i ujedno biti idealno prihvatljiva. Realist može prihvatiti tvrdnju kako nam lažne reprezentacije mogu biti korisne za određene svrhe, ali nikako neće prihvatiti zaključak da su one idealno prihvatljive (tome je tako iz razloga što za realista idealno prihvatljive reprezentacije ne posjeduju nikakve nedostatke ili mane za potrebe domene istraživanja za koju su namijenjene. Ako je neka reprezentacija lažna, ona očigledno posjeduje određenu manu). Kada fikcionalist razmatra izjave koje su iznesene u sklopu neke domene spoznaje, neistina sama po sebi ne mora predstavljati manu na temelju koje bi navedena reprezentacija izgubila status idealno prihvatljive reprezentacije. Fikcionalist u konačnici smatra kako glavna zadaća reprezentacija u sklopu neke domene nije dolaženje do istine, tj. reprezentiranja stvari onakvima kakve one uistinu jesu te se prilikom formiranja reprezentacija sa tim ciljem ne moramo opterećivati. (Rosen 2005: 16)

Gore navedeno stajalište fikcionalista ima zanimljivu posljedicu. Riječima Rosena:

„Kao posljedica, fikcionalist je obvezan na jasno razlikovanje između *potpune prihvatljivosti* i vjerovanja. Prihvatiti neku teoriju bez rezervacija znači smatrati je potpuno prihvatljivom. Ako neka teorija može biti potpuno prihvatljiva bez da je istinita, onda prihvatiti neku teoriju nije ista stvar što i vjerovati u nju. (...) Znanstvenik koji prihvaća *S* možda se obvezuje vjerovati kako *S* ima određene vrline – primjerice, kako je *S* dio neke empirijski adekvatne teorije. Ali ako neka teorija ili tvrdnja može posjedovati navedene vrline a da pritom ona nije istinita, onda postoji jasna razlika između prihvaćanja *S* i vjerovanja u *S*“. (Rosen 2005: 16)

Vratimo se primjeru Newtonove mehanike. Spomenuli smo kako realist smatra da Newtonova mehanika i njezini zakoni gibanja ne predstavljaju idealno prihvatljive reprezentacije iz razloga što na razini kvantne mehanike oni više nisu u stanju opisati gibanje atoma. Drugim riječima, neka reprezentacija (Newtonova mehanika) za potrebe našeg istraživanja u sklopu neke domene (znanost fizike u cjelini) ima određene nedostatke te stoga navedena reprezentacija nije idealno prihvatljiva reprezentacija. Fikcionalist bi, međutim, drugačije interpretirao status Newtonove mehanike u njezinom odnosu prema polju fizike. On bi prije svega, za razliku od realista, Newtonovu mehaniku smatrao idealno prihvatljivom reprezentacijom. Činjenica što ona nije u potpunosti istinita (ne vrijedi na razini kvantne mehanike) u ovom kontekstu nije mana. Newtonova mehanika u domeni kvantne mehanike neće reprezentirati stvari onakvima kakve one jesu, ali fikcionalist smatra kako se Newtonova teorija time uopće ne mora opterećivati. Newtonova mehanika može imati vrlinu da adekvatno opisuje, sistematizira i predviđa empirijske podatke na razini interakcije predmeta svakodnevnog iskustva; drugim

riječima, ona može biti adekvatna ako zanemarimo atome ili brzine koje se približavaju brzini svjetlosti itd. Međutim, činjenica što Newtonova mehanika adekvatno opisuje interakciju predmeta na razini svakodnevnog iskustva dovoljna je fikcionalistu da tu istu teoriju proglasi idealno prihvatljivom, iako ona nije u potpunosti istinita. Na primjeru Newtonove mehanike isto tako možemo ilustrirati kontrast između potpune prihvatljivosti i vjerovanja; ako fikcionalist tvrdi da je takva teorija idealno prihvatljiva onda bi je on vrlo vjerojatno u potpunosti prihvatio. Međutim, on i dalje ne bi vjerovao u Newtonovu mehaniku, u smislu da je ona istinita.

Kao još jednu zanimljivu posljedicu valja spomenuti razliku između izjavljivanja i *kvazi-izjavljivanja*, što zapravo shvaćamo kao nekakvu karakterizaciju fikcionalizma. Već smo na početku ovoga poglavlja naveli karakterizaciju fikcionalizma oslanjajući se na pojam kvazi-izjavljivanja, ali ovdje možemo produbiti opravdanje koje stoji iza istoga. Rosen proces kvazi-izjavljivanja objašnjava na sljedeći način: „Kada u sklopu nekog istraživanja znanstvenik želi iznijeti neku tvrdnju on to napravi na način da iznese neku rečenicu *S*. On kaže: „Relativna gustoća žive iznosi 13.623“ te on navedenu tvrdnju iznosi na način da je jasno da on ukazuje na to da on istu tvrdnju i prihvaća.“ (Rosen 2005: 17) Drugim riječima ovdje se želi naglasiti sljedeće: ako netko u toku ozbiljnog razgovora (kao primjerice u kontekstu nekakvog istraživanja) izjavi rečenicu tipa *S* onda mi podrazumijevamo kako on ujedno i *izjavljuje* te na neki način *prihvaća* propoziciju *p* koja je sadržana u rečenici *S*. Međutim navedeno ima kao posljedicu sljedeće: „Ali izjavljivanjem da *p* se obično izražava nečije vjerovanje da *p*, a vjerovati da *p* je (dovoljno blizu) vjerovati da je *p* istinito“. (Rosen 2005: 17) Očigledno je da fikcionalist takav zaključak ne može prihvatiti. Pošto fikcionalist smatra da postoji distinkcija između potpune prihvatljivosti i vjerovanja onda on ne smije dopustiti situaciju u kojoj izjaviti da *p* automatski povlači vjerovati u *p*. Stoga fikcionalist tvrdi sljedeće: sve one tvrdnje koje su iznesene u kontekstu diskursa o kojemu je riječ nisu primjer izjavljivanja nekog *p*, nego kvazi-izjavljivanja *p*. Kvazi-izjavljivati *p* znači da prihvaćamo *p*, ali i dalje ne vjerujemo da *p*. (Rosen 2005: 17)

U konačnici možemo zaključiti sljedeće: ideje o idealno prihvatljivim reprezentacijama, o potpunoj prihvatljivosti te o kvazi-izjavljivanju ilustriraju nam općenit stav koji fikcionalist ima u odnosu prema praksi znanstvenog istraživanja. Uobičajeno shvaćanje navedene prakse podrazumijeva da je ona proces koji je vođen od strane određenih racionalnih normi te koja stvara i koristi reprezentacije s ciljem zadovoljavanja određene svrhe. Međutim, fikcionalist u ovom trenutku negira tvrdnju da praksa znanstvenog istraživanja kao svoj cilj ima dolaženje do

istinitih reprezentacija. Cilj znanstvenog istraživanja jest taj da kao svoj konačan proizvod ima one reprezentacije koje posjeduju najviše poželjnih vrлина, bez obzira na to jesu li takve reprezentacije istinite ili u potpunosti lažne. (Rosen 2005: 17) Uočimo kako fikcionalizam pruži sliku znanosti koja se kosi s našim uobičajenim intuicijama po pitanju iste. Fikcionalizam na znanstvenu praksu zapravo gleda izrazito pragmatično: ako je neka znanstvena teorija dobra u smislu da se dobro uklapa sa našim ostalim vjerovanjima i teorijama ili pak da je možemo uspješno primijeniti u praksi i na temelju nje djelovati na način da savladavamo izazove za čije je rješavanje ta teorija bila formulirana, onda ona predstavlja koristan proizvod znanstvene prakse koji možemo u potpunosti prihvatiti a da se pritom ne zamaramo sa epistemičkim posljedicama koje ovise o istinosnoj vrijednosti te teorije.

Sve što smo do sad iznijeli rezimirat ću na način da iznesem različite načine na koje možemo shvatiti fikcionalizam. Rosen fikcionalizam oko neke domene spoznaje definira oslanjajući se na tri kontrasta koje ću ovdje od njega preuzeti:

- A. „Nasuprot instrumentalistu ili anti-kognitivistu, fikcionalist tvrdi da su tvrdnje iznesene unutar domene neke spoznaje prave reprezentacije koje ispravno opisuju stanje stvari, te njima stoga obično možemo pripisati svojstva istine i neistine.
- B. Nasuprot jednoj vrsti reduktivista, fikcionalist tvrdi da se jezik kojim se koristimo u domeni neke spoznaje mora interpretirati na način da ga uzmemo 'zdravo za gotovo'. Tvrdnje koje su iznesene u toj domeni spoznaje uistinu impliciraju ono što se prirodno podrazumijeva da impliciraju. Primjerice, ako neka teorija kaže kako svaki čovjek ima svojeg anđela čuvara, onda je ta teorija istinita samo ako ti anđeli uistinu i postoje.
- C. Nasuprot jednoj vrsti realista, fikcionalist tvrdi kako konačni cilj neke domene spoznaje nije (ili ne mora biti) namjera da proizvede istinito viđenje navedene domene, već da proizvede teorije koje posjeduju određene 'vrline' – vrline koje teorija može posjedovati a da pritom ne mora biti istinita.“ (Rosen 2005: 14)

3.1. Zašto ime 'fikcionalizam'?

Poziciju koju smo izložili u ovom poglavlju nazivamo fikcionalizam iz razloga što postoji analogija između nje te fiktivnih djela koja pronalazimo, primjerice, u književnosti. Tako nam Kroon kao primjer daje sljedeći ulomak iz prvog poglavlja knjige *Ponos i predrasude* u kojemu Jane Austen piše:

„Gospodin Bennet bio je toliko čudna mješavina živoga uma, sarkastičnog humora, rezerve, i hira, da njegovoj ženi iskustvo od trideset i dvije godine nije bilo dovoljno da razumije njegov karakter.“

Jane Austen je zapravo stvorila rečenicu koja ima reprezentacijsku semantiku. Tome je tako iz razloga što piše o određenom liku koji se zove 'Bennet' te tom istom liku pripisuje različita svojstva. Međutim, svima nam je jasno kako se Austen na neki način pretvarala dok je pisala navedeni ulomak te da nije opisivala osobu koja stvarno postoji te koja posjeduje sve gore navedene osobine. Ali ako nas netko upita kakva je osoba bio Bennet mi smo svi, jednom kada pročitamo navedeni ulomak, u stanju reći da je imao ta i ta svojstva, dok bismo kao laž ili netočnu činjenicu identificirali tvrdnju koja mu pripisuje neka druga svojstva. Uočimo dakle da, kada govorimo o fiktivnim djelima književnosti, imamo prisutan spoj dviju različitih stvari. Prije svega u fiktivnim djelima književnosti nailazimo na reprezentacijsku semantiku (pokušaj reprezentiranja neke stvari i njenih svojstva). Uz reprezentacijsku semantiku pronalazimo i modus prihvaćanja neke tvrdnje koji se *ne* oslanja na i *ne* traži opravdanje u svojstvu istinitosti. (Kroon 2011: 787 - 788)

Analogija između fikcionalizma te fiktivnih djela književnosti koju smo gore izložili ne predstavlja samo običnu analogiju već nam daje uvid u metodologiju fikcionalista. Sjetimo se da: „oni koji promoviraju fikcionalizam po pitanju nekog diskursa smatraju da, iako rečenice koje izjavljujemo u navedenom diskursu posjeduju reprezentacijsku semantiku, navedene rečenice i dalje ne bi smjele predstavljati vjerovanja.“ (Kroon 2011: 788) Već smo prije spomenuli da fikcionalist smatra kako mi u kontekstu nekog diskursa zapravo kvazi-izjavljujemo rečenice o kojima je riječ. Na koji način možemo shvatiti kvazi-izjavljivanje, tj. na temelju čega možemo uskratiti asertivnu moć navedenim rečenicama? Walton (1990) razvija tzv. *pretence account of fictional discourse* u skladu s kojim: „... govornici sudjeluju u pretvaralačkom-izjavljivanju dok izgovaraju fiktivne rečenice, i u prihvaćanju takvih rečenica oni se *pretvaraju* da iskazuju vjerovanja umjesto da istinski iskazuju navedena vjerovanja.“

(Kroon 2011: 788) U skladu s *pretence account*-om oni djelatnici koji prihvaćaju rečenice iznesene u duhu fikcionalizma ujedno se i pretvaraju da je svijet onakav kakvim ga navedene rečenice opisuju; ako neki fikcionalist prihvaća Newtonove zakone gibanja on se jednostavno pretvara kao da oni vrijede. Lewis (2005: 315) navodi kako bi takav oblik fikcionalizma mogli zvati *uvodnim oblikom* (preface) *fikcionalizmom* iz razloga što, prije nego što iznesemo neku rečenicu, mi dajemo nekakav uvod koji poništava izjavnu snagu dijela rečenice koji slijedi. U kontekstu Waltonovog *pretence account*-a fikcionalizma uvod bi nam zapravo dao do znanja da se mi samo pretvaramo kada izjavljujemo navedene rečenice. (Kroon 2011: 788)

Za poništavanje izjavne snage neke rečenice nije nužno potrebno pozivati se na uvodni oblik fikcionalizma. Analogija koju fikcionalist vuče sa fiktivnim dijelima omogućava nam sljedeću tvrdnju: prilikom prihvaćanja neke rečenice S mi zapravo uistinu vjerujemo da *u sklopu neke priče*, S. Ovakav je potez zanimljiv iz razloga što: „implicitni ili eksplicitni dodatak prefiksa 'u sklopu neke priče' omogućava govornicima da negiraju izjavnu snagu neke rečenice S na način da generiraju jednu drugu rečenicu ('*U sklopu neke priče*, S') čija pak izjavna snaga *nije* negirana.“ (Kroon 2011: 788) Kroon ovakav oblik fikcionalizma naziva *prefiks fikcionalizmom*. Takav naziv proizlazi iz činjenice što poništavanje izjavne snage neke rečenice S postizemo na način da ispred nje stavimo prefiks 'U sklopu neke priče'. Takav je potez legitiman iz razloga što izjavna snaga prefiksa 'U sklopu neke priče' nije negirana, ali on svejedno negira izjavnu snagu rečenice ispred kojeg ga ubacujemo.

4.0. Kritika lake ontologije

U ovom ću poglavlju navesti neke od mogućih kritika koje možemo uputiti Thomasson i njezinom viđenju lake ontologije. Cilj jest taj da putem kritika pokušamo identificirati slabe točke lake ontologije te lakih argumenata iz kojih se ona sastoji. Nakon što navedemo osnovne prigovore na koje nailazi Thomasson pokušat ćemo istražiti strategije pomoću kojih možemo odgovoriti na navedene kritike. U konačnici ćemo evaluirati raspravu na način da zaključimo može li se na navedene kritike dati zadovoljavajući odgovor; u tom je slučaju laka ontologija održiva. U suprotnome evaluiramo štetu koja nastaje na temelju kritika te pokušavamo vidjeti u kojoj je mjeri pozicija koju razvija Thomasson i dalje primjerena za uporabu, ako to ona uopće i dalje jest.

Prva kritika koju ću iznijeti u kontekstu ovoga poglavlja jest ona koju je formulirao Gabriele Contessa. Contessa kritizira Thomasson na način da se nadovezuje na raspravu između Thomasson i autora koji je kritiziraju polazeći iz tradicije fikcionalizma. U toj raspravi Thomasson odbacuje kritike cirkularnosti (Thomasson 2015: 192) koje joj upućuju iz tabora fikcionalizma. (Yablo 2000) Nadalje, u sklopu te rasprave Thomasson argumentira kako je fikcionalistička interpretacija lakih argumenata neodrživa što bi trebalo pružiti dodatnu vjerodostojnost njezinoj poziciji iz razloga što u fikcionalizmu vidi izrazito veliku prijetnju. (Thomasson 2015: 186) Contessa smatra da Thomasson ne pruža zadovoljavajući odgovor na kritiku koja joj je upućena iz tabora fikcionalizma. Navedena kritika zapravo nije cirkularna već poprima oblik dileme: ili premise lakih argumenata nisu uistinu ne-kontroverzne ili zaključivanje na kojem se ti argumenti oslanjaju nije trivijalno. Dokazati održivost fikcionalističke interpretacije lakih argumenata nije jedini cilj koji si Contessa zadaje. Naime, on tvrdi da fikcionalizam moramo uzeti kao ozbiljnu poziciju iz razloga što nam on nudi bolje objašnjenje trivijalnosti koja se obično pripisuje lakim argumentima. Takva tvrdnja očigledno podrazumijeva da Contessa vjeruje da fikcionalizam nudi bolju interpretaciju lakih argumenata od one koju dobivamo iz deflacionističkog tabora. (Contessa 2016: 1) Stoga na ovu kritiku možemo gledati ne samo kao na alat kojim se možemo koristiti prilikom kritiziranja lake ontologije, već i kao alat kojim možemo argumentirati u prilog fikcionalizma. Stoga nam je argumentacija koju izlaže Contessa zanimljiva iz više relevantnih razloga te ćemo je zbog toga u ovom poglavlju detaljnije izložiti.

Najprije ćemo preuzeti primjer koji u svome članku navodi Contessa. Navedenim ćemo se primjerom koristiti prilikom ilustracije problema sa kojim se navodno suočava laka ontologija, barem sudeći prema Contessi. Primjer je sljedeći:

- (a) Na stolu se nalaze točno tri jabuke.
- (b) Broj jabuka na stolu je tri.
- (c) Postoji broj koji je broj jabuka na stolu. (Contessa 2016: 2)

Deflacionist, tj. zastupnik lake ontologije, tvrdi da se na pitanje o postojanju brojeva može dati jednostavan i laki odgovor te bi nam kao primjer mogao ponuditi ovakav argument. Ono što omogućava davanje lakog odgovora na pitanje o postojanju brojeva jest lanac trivijalnog zaključivanja koji kreće od ne-kontroverzne rečenice (a) pa sve do nešto kontroverznije rečenice (c). Ono što nas opravdava u zaključivanju iz (a) u (b) jest trivijalno jezično transformacijsko pravilo koje nam omogućava da iz rečenica oblika 'Postoji točno n F-ova' dođemo do rečenice koja posjeduje formu 'Broj F-ova je n ' (ovakvo transformacijsko pravilo vrijedi i u suprotnome smjeru). Jednom kada smo došli do rečenice oblika (b) skok do rečenice (c) zapravo se svodi na logičko povlačenje (*logical entailment*). Navedimo u ovom kontekstu sljedeću kratku napomenu: kako bi deflacionist komentirao slučaj u kojemu bi netko prihvatio tvrdnju da se na stolu nalaze točno tri jabuke te bi se u isto vrijeme odbijao obvezati na tvrdnju da je broj jabuka na stolu tri? Deflacionist bi mogao tvrditi kako takav djelatnik zapravo iskazuje nedostatak kompetencija prilikom korištenja fraze 'broj n -ova' ili u primjeni pripadajućeg pojma. (Contessa 2016: 2)

Fikcionalisti smatraju da ovakav oblik lakih argumenata nije previše uvjerljiv. U čemu se točno sastoji problem kod lakih argumenata, barem sudeći prema fikcionalistima? Fikcionalisti se slažu s deflacionistima u tome što dijele njihovo mišljenje da je skok s (b) na (c) uistinu trivijalan. Međutim, isto ne može vrijediti za skok koji radimo s (a) na (b). Fikcionalisti smatraju kako je jedini način na koji skok sa (a) na (b) može biti trivijalan taj da (b) razumijemo kao nedoslovan način da izrazimo sadržaj koji je doslovno izražen u (a). Već smo u poglavlju koje smo posvetili fikcionalizmu dali uvod u metodologiju koja je svojstvena navedenoj teoriji te nas stoga ne čudi što fikcionalist rečenicu (b) interpretira kao sastavni dio igre pretvaranja koja nam služi kao korisna fikcija. Takva nam je fikcija korisna jer se njome koristimo prilikom razmišljanja i govorenja o određenim aspektima našega svijeta za koje naš uobičajen govor (poput primjerice, govor o stvarima iz svakodnevnog života poput stolova, čajnika i sl.) jednostavno nije adekvatan. Stoga, tvrdi fikcionalist, u naš jezik uvodimo rečenice kao što su one pod (b) kako bismo mogli omogućiti diskurs u sklopu kojega se pretvaramo da postoje

brojevi (ili bilo koji drugi apstraktni entiteti). Stoga, tvrdi fikcionalist, kada neki govornik izjavi rečenicu poput (b) on ne tvrdi doslovno da postoji neki broj. Sve što on radi jest kvazi-izjavljivanje neke tvrdnje koja se tiče postojanja brojeva. Fikcionalist zatim tvrdi da deflacionist mora dokazati kako rečenice poput (b) i (c) nisu podložne fikcionalističkoj interpretaciji. Drugim riječima, fikcionalist tvrdi da upravo fikcionalizam omogućava interpretirati skok sa (a) na (b) kao uistinu trivijalan (u sklopu već prije spomenute igre pretvaranja). Stoga je zadatak deflacionista dokazati da je fikcionalističko gledište neodrživo te da laka ontologija predstavlja primjereniju meta-ontološku teoriju. Navedenog se zadatka primila upravo Thomasson: ona tvrdi da je kritika koju joj upućuju iz tabora fikcionalizma cirkularna te je stoga možemo odbaciti. Nadalje, Thomasson smatra da je fikcionalistička interpretacija lakih argumenata isto tako neodrživa. (Contessa 2016: 3)

Ovdje se u raspravu uključuje Contessa: on tvrdi da su navedene dvije tvrdnje od Thomasson neutemeljene. Contessa prvo kreće na analizu pitanja je li kritika lake ontologije/deflacionizma koja dolazi iz tabora fikcionalizma uistinu cirkularna. U tu svrhu navodi citat od Thomasson u kojemu ona objašnjava zašto kritiku fikcionalizma odbacuje kao cirkularnu. Riječima Thomasson:

„Prema deflacionistu, [transformacijska pravila] čine skok s ne-kontroverzne tvrdnje na transformiranu tvrdnju uistinu trivijalnim. Ako on to jest, onda govornik koji je obvezan na ne-kontroverznu tvrdnju (pravi sadržaj) ujedno obvezan i na transformiranu tvrdnju (i na ontološku tvrdnju koja iz nje slijedi), čak i ako još ne posjeduje nove termine ili pojmove koji su sadržani u transformiranoj tvrdnji. [...] Ako transformacijska pravila reflektiraju autentična pravila za korištenje naših pojmova (navode dovoljne uvjete pod kojima se pojmovi poput 'broj', 'brak', ili 'svojstvo' primjenjuju) onda za istinitost ontološke tvrdnje (doslovni sadržaj) nije potrebno ništa više nego istinitost ne-kontroverzne tvrdnje (pravi sadržaj). Stoga, kada se neki govornik obvezuje na 'pravi sadržaj' neke tvrdnje on se ujedno obvezuje i na istinitost ontološke tvrdnje – u jedinom smislu koji ona ima – te se ne može samo pretvarati. Stoga, jedini način na koji se možemo pozabaviti mogućnošću da transformiranu tvrdnju shvatimo kao puko pretvaranje – prijedlog koji bi trebao potkopati lake argumente – jest ako već pretpostavimo da je gledište deflacionista, utemeljeno u ideji da su takve transformacije uistinu trivijalne, pogrešno. [...] Kritika je fikcionalista, ukratko, cirkularna (*merely begs the question against the deflationist*) iz razloga što pretpostavlja da takvo valjano trivijalno zaključivanje jednostavno nije moguće“. (Thomasson 2013: 1036-1038)

U gornjem citatu kritiku koja dolazi iz tabora fikcionalizma Thomasson odbacuje kao cirkularnu. Ukratko, fikcionalist želi dokazati kako on, koristeći se metodologijom pretvaranja, može pružiti ispravniju interpretaciju transformiranih/deriviranih tvrdnji i njihovog sadržaja, što bi ujedno trebalo potkopati lake argumente koje razvija Thomasson. Na koji onda način fikcionalist dokazuje kako je njegova interpretacija transformiranih tvrdnji ispravnija? Thomasson smatra kako fikcionalist u navedeni dokaz kreće na način da tvrdi kako je skok sa ne-kontroverzne tvrdnje (a) na transformiranu tvrdnju (b) pogrešno smatrati trivijalnim. Drugim riječima, fikcionalist neispravnost lakih argumenata želi dokazati putem tvrdnje kako je trivijalno zaključivanje kojim se koristimo u lakim argumentima neispravno. Ovo bi nas, sudeći prema Thomasson, trebalo dovesti do cirkularnosti.

Contessa u ovom trenutku navodi komentar koji ujedno izražava intuiciju koju sam i ja imao kada sam po prvi puta čitao gore navedeni citat od Thomasson. Naime, odbacivanje kritike fikcionalista na temelju toga što je ona navodno cirkularna izgleda čudno. Legitimno je tvrditi da u ovom trenutku rasprave teret dokazivanja zapravo leži na deflacionistu, a ne na fikcionalistu. Takvu je tvrdnju ujedno vrlo jednostavno potkrijepiti: prvo imamo deflacionista koji iznosi argument o postojanju brojeva. Zatim imamo fikcionalista koji negira dokaz koji nam nudi deflacionist te argumentira zašto navedeni dokaz deflacionista ne pokazuje ono što bi trebao pokazati. Zašto bi onda u ovom slučaju fikcionalist bio taj čija je argumentacija cirkularna? Kako bi dalje razjasnio zašto argumentacija fikcionalista nije cirkularna Contessa nam objašnjava na koji bismo točno način trebali shvatiti prigovor koji fikcionalist upućuje deflacionistu. Naime, deflacionistički argument kojim se želi dokazati postojanje brojeva može izgledati dosta uvjerljivo. Međutim, ako deflacionizam želi biti shvaćen kao ozbiljno gledište onda on mora isključiti mogućnost u kojoj mi dajemo fikcionalističku interpretaciju njegovih argumenata, tj. fikcionalističku interpretaciju (b) i (c). Takva Contessina tvrdnja ima smisla; ako je fikcionalistička interpretacija lakih argumenata u najmanju ruku dovoljno dobra kao ona deflacionistička onda laki argumenti više ne predstavljaju toliko moćno oružje kojem bi deflacionist trebao imati privilegiran pristup. Drugim riječima, uspjeh metodologije u kojoj laki argumenti predstavljaju ključan alat ovisi o tome je li doslovna interpretacija (b) i (c) jedina moguća interpretacija istih. Stoga izgleda da je Thomasson promašila poantu kritike koja joj je upućena od strane fikcionalista: „...fikcionalist *ne* osporava mogućnost da je deflacionistička interpretacija (b) i (c) jedna od *mogućih interpretacija* istih. Ono što fikcionalist zapravo osporava jest tvrdnja kako je deflacionistička interpretacija (b) i (c) *jedina moguća* interpretacija istih. Fikcionalist tvrdi kako je usvajanje fikcionalističke interpretacije (b) i (c)

poželjnije od deflacionističke interpretacije (b) i (c) iz razloga što putem nje izbjegavamo jedan dio ontološke obveze koju bismo imali kada bismo (b) i (c) shvaćali kao doslovno istinite.“ (Contessa 2016: 767)

Contessa tvrdi da je Thomasson na krivi način formulirala kritiku koja joj je upućena od strane fikcionalista. Navedena kritika poprima oblik dileme i to na sljedeći način, riječima Contesse: „Ili je zaključivanje s (a) na (b) *amplijativno* ili ono to nije.¹¹ (...) Ako je zaključivanje s (a) na (b) doista *amplijativno*, onda (b) sadrži neke informacije koje nisu bile prisutne u (a), što znači da zaključivanje s (a) na (b) ipak nije trivijalno – konkluzija sadrži više informacija od premise. Ako, u drugu ruku, zaključivanje s (a) na (b) *nije amplijativno*, onda (b) ne možemo koristiti da bi riješili spor između realista i anti-realista po pitanju brojeva, jer (b) ne može sadržavati bilo koju informaciju koja nije bila sadržana u (a) te, ako (a) uistinu predstavlja ne-kontroverznu premisu (kao što to tvrdi deflacionist), onda (a) ne sadrži nikakve informacije koje se tiču postojanja brojeva.“ (Contessa 2016: 767 – 768)

Kako bismo jasnije vidjeli zašto (a) u sebi ne sadržava informacije o brojevima prevedimo navedenu tvrdnju u jezik logike prvoga reda:

(a*) $\exists x \exists y \exists z (x \neq y \ \& \ x \neq z \ \& \ y \neq z \ \& \ J_x \ \& \ J_y \ \& \ J_z \ \& \ N_{xs} \ \& \ N_{ys} \ \& \ N_{zs} \ \& \ \forall w ((w \neq x \ \& \ w \neq y \ \& \ w \neq z) \rightarrow \neg (J_w \ \& \ N_{ws})))$. (Contessa 2016: 768)

U ovom izrazu ' J_x ' označava 'x je jabuka', ' N_{xy} ' označava 'x se nalazi na y', dok 's' predstavlja konstantu u obliku stola koji se navodi u primjeru. Uočimo kako izraz (a*) uopće ne kvantificira nad brojevima, što nas dovodi do sljedeće važne poante koju ističe Contessa. Ako i dalje želimo tvrditi kako zaključivanje sa (a) na (b) nije amplijativno onda *ili* (a) na neki način sadrži više informacija nego što sadrži (a*) (što znači da (a) ipak ne predstavlja ne-kontroverznu premisu) *ili* (b) jednostavno ne sadrži nikakve informacije o brojevima te stoga ne može razriješiti sporove po pitanju postojanja brojeva. (Contessa 2016: 768)

U ovom dijelu teksta možemo uvidjeti kako kritika koju fikcionalist upućuje deflacionizmu doista nije cirkularna. Fikcionalist svoju argumentaciju *ne* započinje s pretpostavkom o tome da je trivijalno zaključivanje s (a) na (b) neispravno. Sve što fikcionalist tvrdi jest sljedeće: „*ako* je skok koji radimo sa (a) na (b) uistinu stvar trivijalnog zaključivanja, *onda ili* (a) i (a*) imaju

¹¹ Ovdje ću ubaciti citat Contesse u kojemu objašnjava što podrazumijeva pod pojmom amplijativno: „Uočite kako ovdje koristim 'amplijativno' u smislu u kojemu se koristi kada, na primjer, kažemo da je dedukcija ne-amplijativni oblik zaključivanja dok je indukcija amplijativni. Neformalno, *ne-amplijativni zaključci* su zaključci čije konkluzije ne sadržavaju informacije koje već nisu bile sadržane u premisama, dok su *amplijativni zaključci* oni zaključci čije konkluzije sadržavaju informacije koje nisu bile sadržane u premisama“ (Ibid., str. 4).

isti sadržaj, (...), što znači kako je zaključak o postojanju brojeva neutemeljen, *ili* izraz pod (a) u sebi sadrži više informacija nego (a*) što znači da (a) ipak nije toliko ne-kontroverzan na način na koji to predstavljaju deflacionisti.“ (Contessa 2016: 768)

U ovom trenutku možemo pokušati obraniti poziciju lake ontologije te formulirati odgovor na izazov koji upućuje Contessa. Smatram kako zaključivanje sa (a) na (b) doista možemo smatrati ne-amplijativnim te uistinu trivijalnim, a da u isto vrijeme možemo objasniti što nas točno opravdava u uvođenju govora o brojevima pod (b). Krenimo od premise (b) koja glasi 'Broj jabuka na stolu je tri'. Svi se možemo složiti kako pomoću navedene premise uvodimo govor o brojevima u kontekst argumenta. Srž kritike koju upućuje Contessa sastoji se u tome što naizgled nije jasno na temelju čega smo opravdani pozivati se na postojanje brojeva; ako premisa pod (a) u sebi doista sadrži informacije o brojevima onda ona ne predstavlja ne-kontroverznu premisu oko koje bi se složili svi sudionici u raspravi, a ako (a) ne sadrži informacije o brojevima onda zaključivanje sa (a) na (b) ispada amplijativno. Kako možemo doskočiti ovom problemu?

Pokušajmo se prije svega sjetiti sheme (E) oko koje Thomasson gradi cijeli sustav lake ontologije:

(E): K-ovi postoje akko su ispunjeni uvjeti primjene aktualno povezani sa 'K'.

Vratimo se opet na premisu (b). Očigledno je kako (b) predstavlja pojmovnu istinu koja se temelji na prijašnjoj premisi (a). U konačnici nas (a) i (b) dovode do derivirane ontološke konkluzije pod (c). Uočimo kako mi već u premisi pod (b) uvodimo govor o barem jednom broju te na neki način afirmiramo njegovo postojanje. Na temelju čega radimo taj manevar? Pa upravo na temelju prethodne premise (a). Ne predstavlja li to onda problem za argument u cjelini, pošto je pretpostavka lakih argumenata kako premisa pod (a) ne sadrži govor o brojevima? U ovom se trenutku možemo pozvati na shemu izraženu pod (E). Mi u premisi (b) doista uvodimo govor o brojevima i taj se korak uistinu temelji na premisi pod (a). Ali to i dalje ne znači kako (a) mora eksplicitno kvantificirati nad brojevima. U ovom trenutku valja eksplicirati sljedeće: ono na čemu mi temeljimo naše zaključivanje sa (a) na (b) je upravo shema izražena pod (E). Zašto u (b) možemo uvesti govor o broju tri? Pa upravo zato što su uvjeti primjene koje aktualno vežemo uz broj tri ispunjeni. Na temelju čega znamo da su uvjeti primjene koje aktualno vežemo uz broj tri ispunjeni? Pa na temelju toga što tu informaciju iščitavamo iz (a). U skladu sa obranom koju nudim u ovom paragrafu, mi na (a) možemo gledati kao na uvjete primjene koje aktualno vežemo uz broj tri. Ako na temelju (a) doista možemo

zaključiti kako su ispunjeni uvjeti primjene koje vežemo uz broj tri, onda je legitimno vršiti skok sa (a) na (b) te oslonac u tome skoku pronalazimo u (E).

Vjerujem da je odgovor na Contessinu kritiku koji sam ponudio u gornjem paragrafu u skladu sa odgovorom kojega nudi sama Thomasson. Naime, Thomasson isto smatra da (b) i (c) u sebi *ne* sadržavaju nove informacije koje nisu već prisutne u (a) te da stoga lako zaključivanje nije amplijativno u informacijskom smislu. Thomasson navedenu tvrdnju temelji na sljedećem: ako (y) analitički proizlazi iz (x) onda obično ne smatramo da (y) u sebi sadrži neke nove informacije. Thomasson takvu tvrdnju pokušava ilustrirati sa primjerom. Zamislimo kako na televiziji pratimo dnevne vijesti koje nam pružaju sljedeću reportažu:

„Ujutro slušamo vijest kako je jedan nilski konj pobjegao iz zoološkog vrta. Zatim nam popodnevene crtiće prekinu sa reportažom: 'Nova vijest. Imamo za vas nove informacije vezane sa dramatičnim bijegom iz zoološkog vrta. Jedna *životinja* je pobjegla iz zoološkog vrta'. Gledatelji bi s razlogom bili zbunjeni. U slučaju da netko misli kako ovo vrijedi samo u slučajevima kada analitičko zaključivanje ne uvodi nove predmetne termine, zamislite sljedeće vijesti. Jutarnje vijesti: četvero ljudi je ustrijeljeno od strane jednog napadača. Popodneveni *update* – 'Imamo nove informacije vezane uz pucnjavu: broj ljudi ustrijeljen od strane napadača jest četiri'“. (Thomasson 2017: 473)

Thomasson zatim zaključuje kako u navedenim primjerima u raspravu uvodimo riječ o novim imenicama ('životinja', 'broj'). Međutim, pošto su navedeni termini analitički sadržani u prijašnjim rečenicama djeluje apsurdno te 'nove' termine smatrati 'novim informacijama'. (Thomasson 2017: 473)

Mislim kako poantu koju Thomasson izlaže u prijašnjem paragrafu valja ilustrirati jednim primjerom; ovoga ćemo puta pokušati staviti naglasak na zadovoljene uvjete primjene. Imajući na umu kako ovaj diplomski rad pišem u gradu Rijeci prikladno je kao primjer uzeti padaline u obliku kiše. Zamislimo sljedeći scenarij: sjedim pred računalom i pišem ovaj diplomski rad. U jednom trenutku pogledam kroz prozor svoje sobe te (pod pretpostavkom da posjedujem relevantne mjerne instrumente i/ili nad-ljudsku moć zapažanja) na glas izjavim sljedeću tvrdnju: 'Vani padaju tekuće vodene kapi s dijametrom većim od 0.5 mm te sa stupnjem padanja koji iznosi između 2.8 i 7.6 mm na sat'. Nakon što registriрам navedene informacije idem u kuhinju popiti čašu vode te naletim na svoga cimera koji se tek ustao iz kreveta i koji me pita

kakvo je vani vrijeme. Ja mu odgovorim sljedeće: 'Vani pada umjerena kiša'¹². Upravo smo iznijeli dvije premise kojeg mogu sačinjavati sljedeći laki argument:

(d) Vani padaju tekuće vodene kapi sa dijametrom većim od 0.5 mm te sa stupnjem padanja koji iznosi između 2.8 i 7.6 mm na sat

(e) Intenzitet kiše je umjeren

(f) Postoji kiša.

Ovdje imamo primjer jednog lakog argumenta; (d) predstavlja ne-kontroverznu tvrdnju, (e) pojmovnu istinu i (f) deriviranu ontološku konkluziju. Formu zaključivanja koja je prisutna u ovom lakom argumentu možemo usporediti s onom oko koje se lome koplja u primjeru kojeg Contessa analizira u svome članku. U lakom argumentu u kojemu dokazujemo postojanje barem jednoga broja (broja tri) izazov se, između ostaloga, sastoji u sljedećem: možemo li uistinu opravdano doći do konkluzije (c), a da zaključivanje kojim se pritom koristimo ne bude amplijativno? U tom je kontekstu upitan specifično skok sa (a) na (b); ako je zaključivanje sa (a) na (b) ne-amplijativno, kako smo opravdani u uvođenju brojeva u (b)? U skici mogućeg odgovora kojega nudim na taj izazov pozivam se na zadovoljenje uvjeta primjene koje vežemo uz pojmovnu istinu (b). Kako bih ilustrirao tu poantu osvrnimo se na primjer s kišom koji sam upravo iznio.

Uočimo kako u ovom primjeru s kišom u premisi (e) kvantificiramo nad kišom, koja se kao takva eksplicitno ne spominje u premisi (d). U duhu kritike koju iznosi Contessa netko bi mogao reći kako je takav oblik zaključivanja u najmanju ruku amplijativan: u premisi (e) iznosimo informacije koje nisu prisutne u (d). Međutim, je li to doista tako? Na ovu kritiku u kontekstu ovog primjera možemo primijeniti rješenje koje nudim u prijašnjem primjeru s brojevima. Mi na određeni način već *spominjemo kišu u premisi (d)*. Na koji se način kiša spominje u premisi (d)? Pa na način da su *zadovoljeni uvjeti primjene koje vežemo uz pojam 'kiša umjerenog intenziteta'*. Drugim riječima, informacije o kiši koju spominjemo pod (e) već su sadržane u (d) te stoga zaključivanje kojim se koristimo *ne* može biti amplijativno.

Možemo se osvrnuti na još jedan primjer. U šestoj epizodi četvrte sezone televizijske serije *Star Trek: The Next Generation*¹³ pod nazivom „Legacy“ glumica Beth Toussaint utjelovljuje lika

¹² Podatke o klasifikaciji umjerene kiše preuzeo sam iz Encyclopediae Britannice, poglavlje 'rain', <https://www.britannica.com/science/rain>, pristupljeno 17.4.2023.

¹³ Navedeni primjer sa Datom sugerirao mi je mentor ovoga rada Prof. dr. sc. Boran Berčić; 'Star Trek TNG: Data defines friendship.', <https://www.youtube.com/watch?v=qcQIYccgUdM>, pristupljeno 21.4.2023.

Isharu Yar. Ishara vodi razgovor sa androidom Datom te razgovaraju o prijateljstvu. Ishara pita Datau je li on u stanju imati prijatelje. Data na navedeno pitanje odgovara potvrdno što buni Isharu; nije jasno na koji bi način stvaranje bez osjećaja (poput androida Datae) moglo stvarati prijateljstva. Data na to odgovara da on uistinu ne posjeduje osjećaje ali kako se prijateljstvo čak i među ljudima ne svodi uvijek na emocionalnu reakciju već se vrlo često pojavljuje kao nekakav osjećaj poznatosti. Zatim Data navodi sljedeće: „Kada doživljam određene ulazno-senzorske obrasce moji mentalni putevi postanu naviknuti na njih. Takav *input* s vremenom postane očekivan te čak i žaljen ako nedostaje.“¹⁴ Krenimo sada od pretpostavke da Data uistinu navodi jednu moguću formulaciju uvjeta primjene koju možemo vezati uz pojam prijateljstva. Na temelju toga možemo formulirati sljedeći laki argument:

- (g) Data doživljava određene ulazno-senzorske obrasce te njegovi mentalni putevi postaju naviknuti na njih
- (h) Data osjeća prijateljstvo prema nekom entitetu
- (i) Postoji prijateljstvo.

Izgleda da pomoću ovakvog lakog argumenta možemo dokazati postojanje prijateljstva. Primijetimo istu situaciju koja je bila prisutna u prijašnja dva primjera. U premisi (g) ne spominjemo prijateljstvo dok u premisi (h) uvodimo govor o istom. Međutim, uočimo kako je informacija o prijateljstvu opet prisutna u prvoj premisi, u ovom slučaju u (g). O kojoj je informaciji riječ? Pa upravo u uvjetima primjene koje u ovom primjeru vežemo uz pojam prijateljstva. Nakon što zaključimo kako su navedeni uvjeti primjene ispunjeni, možemo zaključiti kako postoji prijateljstvo. Opet izgleda kako takav oblik zaključivanje nije amplijativan. Dapače, izgleda kako u određenom smislu prve dvije premise u sva tri primjera koje smo analizirali u ovom poglavlju na neki način govore o jednoj te istoj stvari. O čemu je ovdje zapravo riječ?

Vjerujem kako bi se u ovom trenutku bilo korisno i zanimljivo osvrnuti na Hansa Hahna i na njegov tekst 'Logic, Mathematics, and Knowledge of Nature'¹⁵. Hahn u navedenom tekstu, između ostaloga, postavlja sljedeće pitanje: „Ako je uistinu tako da su propozicije logike tautologije koje ne kažu ništa o svojim predmetima, koja je onda svrha logike?“ (Hahn 1933: 34) Hahn u tu svrhu kreće na razmatranje riječi 'ne' te 'ili' koje se pojavljuju kao logički veznici u određenim propozicijama u domeni logike. Zašto mi uopće uvodimo navedene riječi u naš

¹⁴ Ibid., 0:21 – 0:34.

¹⁵ Navedeni tekst od Hahna sugerirao mi je mentor ovoga rada Prof. dr. sc. Boran Berčić.

jezik? Kao odgovor na to pitanje Hahn daje nudi dosta zanimljivu poantu: iz razloga što nismo sveznajući. Navedenu odgovor možemo opet ilustrirati sa primjerom: ako me netko pita koje je boje bila majica koju je moj cimer jučer nosio u dnevnom boravku ja se vrlo vjerojatno neću moći sjetiti o kojoj je točno boji riječ. Znam da mi cimer često nosi majice koje su plave, crvene ili smeđe, ali znam da ga nikad nisam vidio u majici žute boje. Stoga, iako ne mogu dati točan odgovor na pitanje o boji cimerove majice, mogu barem izjaviti sljedeće: „Nije bila žute boje“. Ako bih bio sveznajući ne bih imao potrebe za izjavljivanjem takve rečenice, jednostavni bih rekao „Bila je plava“ ili „Bila je crvena“. Upravo su zbog toga propozicije logike za nas bitne, iako su one samo tautologije. Naš je jezik strukturiran na način da, kada iznosimo određene propozicije, mi implicitno iznosimo i druge propozicije. Međutim, mi ne uočavamo uvijek one stvari koje smo implicitno iznijeli, te je upravo logičko zaključivanje ono koje nam takve implicitne propozicije iznosi na vidjelo. (Hahn 1933: 34)

Nakon što je iznio svoje viđenje i ulogu logike, Hahn kreće na analizu matematike. U tu svrhu navodi sljedeće:

„Propozicije matematike potpuno su iste vrste kao i propozicije logike: one su tautološke; ne kažu ništa o predmetima o kojima želimo govoriti, već samo o načinu na koji mi želimo govoriti o njima. Ako možemo sa apodiktičkom sigurnošću i univerzalnom valjanošću iznijeti propoziciju $2 + 3 = 5$, ako je možemo kazati sa potpunom sigurnošću, čak i prije nego što smo napravili neku opservaciju, da ne može ispasti kako je $2 + 3 = 7$, tome je tako što sa $2 + 3$ mislimo isto što i sa 5, baš kao što sa „Helleborus niger“ mislimo istu stvar kao i sa „snježnica“, što je razlog zašto niti jedno botaničko istraživanje, bez obzira koliko ono bilo suptilno, ne može pokazati da neki primjerak snježnice ujedno nije Helleborus niger“. (Hahn 1933: 35)

Prema mišljenju Hahna propozicije matematike igraju u suštini istu ulogu koju igra i logika. Matematika kao takva predstavlja, između ostaloga, skup pravila koja propisuju različite načine kojima se možemo koristiti tautološkim transformacijama kako bismo uvidjeli da sa „ $2 + 3$ “ mislimo istu stvar kao i sa „5“. Tako se korist koju dobivamo od matematike sastoji u tome što dobivamo uvid u činjenicu da ponekad, kada iznosimo više propozicija, mi se ujedno obvezujemo i na neku propoziciju koja se razlikuje od onih početnih ali koja dolazi „u paketu“ s njima. Konkretno, u matematici to vidimo na način da sa dvije potpuno različite kombinacije simbola zapravo mislimo na istu stvar. Isto kao što je to bio slučaj kod logike, sveznajuće biće nema potrebu za matematikom iz razloga što bi ono, primjerice, na temelju značenja '24', 'x' i '31' odmah vidjelo da je izraz '24 x 31' jednak broju 744. S druge pak strane, pošto ljudi nisu

sveznajuća bića oni se moraju koristiti tautološkim transformacijama koje im pruža matematika kako bi uvidjeli da je '24 x 31' doista jednako broju 744. (Hahn 1933: 35 – 36)

Na koji bismo način mogli primijeniti Hahnovo viđenje logike i matematike u kontekstu rasprave o (ne)amplijativnom karakteru zaključaka lakih argumenata? Ovdje ću još jednom istaknuti jedan dio iz Hahnovog teksta koji je za nas u ovom trenutku posebno relevantan. Već smo prije naveli kako Hahn tvrdi da sveznajuće biće nema potrebu za logikom ili matematikom, dok ista stvar ne vrijedi za nas ljude. Mi o jednakosti izraza '24 x 31' i broja 744 postajemo svjesni tek „koristeći uzastopne tautološke transformacije, te nam stoga dolazi kao veliko iznenađenje da smo, u izjavljivanju nekolicine propozicija, *ujedno izjavili propoziciju koja se u potpunosti razlikuje od njih*“. (Hahn 1933: 36) U ovom ću trenutku pokušati povući paralelu sa Hahnovim viđenjem logike i matematike s jedne te mojim odgovorom na Contessinu kritiku s druge strane.

Isto kao što Hahn tvrdi da se korist logike i matematike sastoji u tome što ljudska bića nisu sveznajuća te im logika i matematika pružaju alat pomoću kojega mogu uvidjeti kako su dvije, na prvi pogled različite, tvrdnje zapravo ekvivalentne, tako pak laki argumenti isto služe kao alat, ali nam takav alat u ovom slučaju pomaže u otkrivanju naše ontološke obveze. Isto kao što u slučaju matematike ekvivalentnost između dviju naizgled različitih tvrdnji uviđamo koristeći se određenim tautološkim transformacijama, tako u slučaju lakih argumenata uviđamo ekvivalentnost ontološke obveze dviju, na prvi pogled različitih, premisa. Vratimo se opet na primjer sveznajućeg bića o kojemu je govorio Hahn. Mislim da je legitimno tvrditi kako u ovom slučaju, isto kao i u slučaju matematike, sveznajuće biće nema potrebe za alatom kojim se služe ljudi kao epistemološki ograničena bića. Imajući na umu sve što smo do sad u ovome tekstu rekli o pravilima za korištenje i o uvjetima primjene za pojedine termine sveznajuće biće nema potrebe referirati se na lake argumente iz razloga što bi ono u svakoj situaciji moglo uvidjeti, primjerice, jesu li zadovoljeni uvjeti primjene za X. Osvrnimo se opet na primjer kojega stalno koristimo u ovome poglavlju, primjer o broju jabuka na stolu; u duhu odgovora koji nudim na Contessin prigovor, sveznajuće biće bi, odmah nakon što izjavi premisu (a), uvidjelo da je ono na neki način izjavilo i premisu (b). Baš kao što je sveznajuće biće odmah svjesno činjenice da je izraz '24 x 31' jednak broju 744, tako bi ono odmah uvidjelo da izjavljivanjem premise (a) ono ujedno izjavljuje i premisu (b). Ili pak u slučaju *Star Treka*, ako bi Data izjavio kako doživljava određene ulazno-senzorske obrasce te da su njegovi mentalni putevi postali naviknuti na iste, sveznajuće biće odmah uvidjelo da su zadovoljeni uvjeti primjene za prijateljstvo te da posljedično ono i postoji.

U ovom trenutku možemo postaviti sljedeće pitanje: u kolikoj smo uopće mjeri opravdani pozivati se na Hahna i njegovu analizu logike i matematike koju zatim primjenjujemo na našu analizu uvjeta primjene? Sjetimo se kako se laka ontologija bavi sa tautologijama i pojmovnim istinama, ali ona se isto tako bavi empirijskim istinama. Imamo li pravo vući paralelu s Hahnovom analizom matematike na analizu koju dobivamo putem lakih argumenata u kojima, primjerice, krećemo od ne-kontroverznih istina poput 'snijeg je bijel', gdje navedena istina zapravo predstavlja empirijsku istinu? Drugim riječima, je li Hahnova analiza i misaoni eksperiment sa sveznajućim bićem ograničen na tautološke sustave kao što su (barem sudeći prema Hahnu) logika i matematika, ili istu analizu možemo koristiti u sustavima koji kao svoj *input* imaju empirijske istine?

Mislim da bi odgovor na gore navedeno pitanje trebao biti poprilično jednostavan i jasan. Zašto uopće Hahn u svoju analizu uvodi primjer sa sveznajućim bićem? On zapravo želi naglasiti činjenicu kako su ljudska bića ograničena u svojoj spoznaji što im posljedično onemogućava uvid u sve one propozicije koje oni implicitno izjavljuju kada izjave jednu jedinu, jednostavniju propoziciju; navedena se poanta lijepo vidi u tautološkom sustavu kao što je matematika. Međutim, vjerujem kako navedenu ideju Hahna možemo primijeniti i na kontekst lakih argumenata, čak i kada je riječ o *inputu* u obliku empirijskih istina. Naime, sjetimo se opet opisa prijateljstva kojeg nam navodi Data: doživljaj određenih ulazno-senzorskih obrazaca te posljedično navikavanje mentalnih puteva na iste. Sveznajuće bi biće, upravo zato što je sveznajuće, imalo pristup svim uvjetima primjene koje vežemo uz pojam prijateljstva. Pod pretpostavkom da opis prijateljstva kojeg nam nudi Data uistinu predstavlja moguće uvjete primjene za pojam prijateljstva, onda bi sveznajuće biće odmah znalo da, ako prihvaća opis koji izjavljuje Data, onda ono zapravo afirmira postojanje prijateljstva, čak i ako se ovdje radi o empirijskoj istini, a ne o tautološkom sustavu poput matematike.

Imajući na umu sve što je Hahn rekao o matematici i logici ponekad i dalje izgleda čudno tvrditi da se sve propozicije matematike i logike zapravo svode na tautologije. Hahn priznaje kako takav prigovor na prvi pogled jest legitiman; povijest svjedoči kako su ljudi u kontekstu matematike s vremenom otkrivali nove teoreme i iznenađujuće rezultate. Kako možemo onda objasniti ili zahvatiti takva otkrića do kojih je nedvojbeno došlo u domeni matematike? Odgovor na ovo pitanje je zapravo vrlo jednostavan: razlog zašto nam se čini da u domeni matematike dolazimo do novih otkrića jest taj što nismo sveznajući. Dok mi pomoću tautoloških transformacija iz izraza ' 24×31 ' dobijemo broj 744 mi vjerujemo kako smo došli do neke nove spoznaje. Međutim, da smo sveznajuća bića odmah bismo na temelju značenja ' 24 ', ' 31 ', ' x ' i

'744' mogli uvidjeti da se radi o dvije propozicije koje imaju isto značenje. Tako, tvrdi Hahn, u matematici nemamo pristup novim spoznajama, tako nam se samo čini iz razloga što nismo sveznajuća bića. (Hahn 1933: 36)

Zaključili smo kako u domeni matematike nemamo pristup novim spoznajama. Osjećaj da smo došli do nekakvog novog otkrića objašnjavamo na način da nismo sveznajuća bića koja mogu odmah uvidjeti kako se zapravo radi o dvije propozicije koje imaju isto značenje. Međutim, nama je taj osjećaj kako smo došli do novog otkrića zanimljiv za kontekst ove rasprave te ću ga u ostatku ove rasprave zvati *psihološki novo otkriće*¹⁶. Psihološki novo otkriće predstavlja utisak koji na našu psihu ostavlja otkriće za koje vjerujemo kako je tobože novo, dok ono uistinu ne predstavlja novo otkriće; ono nama djeluje kao da je novo iz razloga što mi nismo sveznajuća bića.

U konačnici možemo sadržaj rasprave koji smo preuzeli od Hahna primijeniti na raspravu o (ne)amplijativnom zaključivanju kojim se koristimo u kontekstu lakih argumenata. Nakon svega što smo spomenuli možemo povući sljedeću analogiju sa Hahnovom argumentacijom: kao što u domeni matematike naizgled nova otkrića pripisujemo samo psihološki novom otkriću, isto vrijedi i za raspravu koja se vodi oko lake ontologije. Naime, laki argumenti ne stvaraju „nešto iz ničega“; mi zapravo cijelo vrijeme govorimo o, primjerice, prijateljstvu, ali to na prvi pogled nije jasno jer pred sobom vidimo samo zadovoljene uvjete primjene koje vežemo uz taj pojam. Mi u rečenici koju navodi Data na neki način već afirmiramo ontološku obvezu za prijateljstvo, čega u tom trenutku nismo svjesni. Konkluzije lakih argumenata doista djeluju kao da nam pružaju uvid u postojanje nekih novih entiteta. Međutim, mi smo se na postojanje tih novih entiteta obvezali kada smo prihvatili ne-kontroverznu premisu u lakom argumentu. Osjećaj da zaključci lakih argumenata predstavljaju novu spoznaju jest isti psihološki fenomen koji nam se pojavljuje kada dolazimo do spoznaje novog teorema u domeni matematike; riječ je zapravo samo o psihološki novom otkriću. Tome je tako iz istog razloga kojeg navodi Hahn: sveznajuće biće raspolagalo sa svim mogućim uvjetima primjene za apsolutno sve entitete te bi ono na samom početku znalo da, kada izjavljuje ne-kontroverznu tvrdnju, da ono zapravo afirmira postojanje spornog entiteta. Stoga laki argumenti igraju istu ulogu kao matematika i logika, naime kao alat koji pomaže spoznaji epistemički ograničenih bića kao što smo mi.

¹⁶ Naziv 'psihološki novo otkriće' predstavio mi je mentor ovoga rada prof. dr. sc. Boran Berčić za vrijeme jednih konzultacija.

Konačno smo spremni dati odgovor na pitanje je li zaključivanje kojim se koristimo u lakim argumentima amplijativno ili ne. Zaključivanje kojim se koristimo u lakim argumentima *nije* amplijativno. Ono nije amplijativno upravo zato što izjavljivanjem ne-kontroverzne istine implicitno izjavljujemo određeni skup ostalih premisa, neke od kojih afirmiraju postojanje ontološki spornih entiteta. Da smo sveznajuća bića odmah bismo uvidjeli ontološku obvezu koju sa sobom povlači izjavljivanje premise (a); ali ljudi nisu sveznajuća bića te su nama za navedenu spoznaju ipak potrebni laki argumenti. Može djelovati kako je zaključivanje kojim se koristimo u lakim argumentima amplijativno ili da stvaramo „nešto iz ničega“ iz razloga što konkluzije lakih argumenata predstavljaju samo psihološki nova otkrića kojih u početku argumentacije nismo bili svjesni iz razloga što nismo sveznajuća bića.

4.1. Drugi dio Contessine dileme

Sjetimo se kako smo ovdje dali odgovor na jedan dio Contessine dileme. Međutim, ako smo ustanovili da zaključivanje u lakim argumentima *nije* amplijativno onda nam ostaje drugi krak njegove kritike. Naime, ako zaključivanje s (a) na (b) *nije* amplijativno onda ispada da se ne možemo osloniti na (b) prilikom rješavanja spora između realista i anti-realista iz razloga što (b) u sebi ne sadrži informacije koje nisu bile prisutne u (a), a ako (a) uistinu predstavlja premisu koja nije kontroverzna onda ona u sebi ne može sadržavati informacije o postojanju brojeva. (Contessa 2016: 4 - 5)

Thomasson pokušava formulirati odgovor na taj drugi dio Contessine dileme. Krenimo od toga kako bi deflacionist mogao tvrditi da prihvaćajući (a) mi na neki način imamo implicitnu ontološku obvezu prema brojevima. Sjetimo se kako Contessa odbacuje takav manevar pozivajući se pritom na formalizaciju premise (a) u logiku prvoga reda što pritom rezultira sa

$$(a^*) \quad \exists x \exists y \exists z (x \neq y \ \& \ x \neq z \ \& \ y \neq z \ \& \ Jx \ \& \ Jy \ \& \ Jz \ \& \ Nxs \ \& \ Nys \ \& \ Nzs \ \& \ \forall w ((w \neq x \ \& \ w \neq y \ \& \ w \neq z) \rightarrow \neg (Jw \ \& \ Nws))).$$

Ako u izrazu (a*) ne kvantificiramo nad brojevima onda ili (a) mora sadržavati više informacija od (a*) (što znači da ipak ne predstavlja ne-kontroverznu premisu) ili nam (b) jednostavno ne daje nikakve informacije o postojanju brojeva pošto istima jednostavno nemamo pristup kroz (a) ili (a*). Contessa tvrdi kako bi deflacionist u ovom trenutku bio primoran tvrditi kako (a*), isto kao što i (a), ipak sadrži implicitnu ontološku obvezu prema brojevima. Međutim, nije jasno kako bi takva obveza trebala izgledati pošto u navedena dva izraza ne referiramo na niti kvantificiramo nad brojevima. Stoga Contessa tvrdi kako bi deflacionist bio primoran tvrditi da, ako je (a*) istinito onda mora postojati neki dodatan, peti objekt ili predmet (u obliku broja tri) uz već navedene objekte nad kojima kvantificiramo u (a*). (Contessa 2016: 5 – 6)

Thomasson se protivi ovakvoj argumentaciji te pritom pruža zanimljiv odgovor. Thomasson se ovdje poziva na dva različita načina na koja možemo koristiti pojam 'objekt' (u prilog navedenom razlikovanju detaljnije argumentira u 2007, str. 110 – 125; 2009a). U jednom smislu pojam 'objekt' možemo koristiti kao sortal; u ovom kontekstu pojam 'objekt' koristimo kada govorimo o nekom grumenu stvari srednje veličine, koji se može neovisno kretati i koji ujedno možemo pratiti. Pojam 'objekt' u drugom smislu možemo koristiti kao nešto što Thomasson naziva 'pokrivajućim pojmom' (*covering term*); u tom je slučaju navedeni pojam primjenjiv ako je ujedno primjenjiv neki drugi sortal. Thomasson smatra kako možemo odbaciti kritiku koja

koristi pojam 'objekt' u kontekstu sortala. Bilo bi pogrešno tvrditi kako su (a*), (b) ili (c) istiniti jedino ako postoji neki dodatan peti grumen stvari srednje veličine, poput jabuka ili stola. (Thomasson 2017: 775)

Ovdje je isto tako važno spomenuti jednu od ključnih ideja koja stoji iza lake ontologije, one koja se tiče odbacivanja Quineovog pristupa ontološkoj obvezi. Naime, izgleda kako Contessa u kontekstu svoje argumentacije pretpostavlja Quineov kriterij ontološke obveze, tj. tvrdnju kako za svrhu ustanovljavanja naše ontološke obveze moramo referirati na varijable nad kojima kvantificiramo, što se lijepo vidi kada Contessa formulira izraz (a*). Međutim, Thomasson naglašava kako ona odbacuje ideju da se sva naša ontološka obveza može reducirati na Quineov kriterij. Drugim riječima, neka rečenica može kao svoju analitičku implikaciju imati ontološku obvezu na neki određeni entitet, iako ona eksplicitno *ne* kvantificira nad istim. (Thomasson 2017: 775)

Osim činjenice što Thomasson odbacuje Quineov kriterij ontološke obveze valja spomenuti sljedeće. Thomasson kao sastavni dio lake ontologije navodi tzv. *funkcionalni pluralizam*. Funkcionalni nam pluralizam govori kako u naš jezik različite pojmove uvodimo zbog različitih svrha. Tako primjerice pojmovi koje uvodimo za nove vrste kamenja ili ptica služe za empirijsko praćenje navedenih entiteta. S druge pak strane postoje pojmovi koje uvodimo u naš jezik radi ispunjavanja sasvim različite svrhe, poput primjerice matematičkih pojmova ili pojmova iz domene morala. Oslanjajući se na ovakav funkcionalni pluralizam po pitanju uloge koju igraju novi pojmovi koje uvodimo u naš jezik možemo objasniti što se događa u skoku s (a) na (b). Mi u tom skoku ne uvodimo neke nove informacije već jednostavno uvodimo nove pojmove sa novom konceptualnom shemom. Zašto bi to napravili? Pa upravo zato što nam je takva nova konceptualna shema korisna za neku novu svrhu ili zadaću. Mi ovdje u konkretnom primjeru u naš jezik uvodimo nove pojmove u obliku brojeva koji sami po sebi ne nose nove informacije koje možemo pratiti u svijetu. Razlog zašto u naš jezik uvodimo pojam brojeva može biti činjenica što putem njih možemo postojeće informacije procesuirati na ekonomičnije ili efikasnije načine. Tako Thomasson zaključuje da (b) ne uvodi neke nove informacije već kako predstavlja novi dodatak našoj konceptualnoj shemi, tj. predstavlja novi sortal kojim se koristimo kako bismo, primjerice, na ekonomičniji način procesuirali postojeće informacije. Taj nam je novi sortal zanimljiv upravo iz razloga što on sa sobom povlači nova pravila za korištenje. Mi zatim upravo na temelju tih novih pravila za korištenje možemo zaključiti kako postoje brojevi. (Thomasson 2017: 775)

Na koji način, u konačnici, možemo odgovoriti Contessi koji tvrdi kako „deflacionist mora, zbog nekog tajanstvenog razloga, pretpostaviti kako nam (a) govori više nego što doslovno govori“? (Contessa 2016: 769) Zapravo nema ništa tajanstvenog u vezi toga što nam (a) opravdava skok na (b). Sve se svodi na to da (a) sa sobom povlači određene analitičke implikacije. Međutim, takvo što nije specifično isključivo za (a); velika većina naših rečenica ima određene analitičke implikacije do kojih dolazi zbog, između ostaloga, pravila za korištenje koja reguliraju uporabu novih i/ili već prisutnih pojmova u našem jeziku. Činjenica jest što ljudi kao aktivni djelatnici kroz svoje živote nalijeću na nove izazove u sklopu njihove interakcije s vanjskim svijetom. Kako bi uspješno odgovorili na takve izazove ljudi u svoj jezik uvode nove pojmove, tj. proširuju svoju konceptualnu shemu uvodeći pojmove za entitete poput brojeva, svojstva, propozicija i sl. Samorazumljivo je kako širenje naše konceptualne sheme podrazumijeva povećanje broja analitičkih implikacija koje možemo formulirati. Stoga se slažem s Thomasson kada zaključuje kako nema ničeg tajanstvenog u analitičkim implikacijama koje smo u stanju formulirati na temelju rečenica poput (a). (Thomasson 2017: 776 - 777)

Važno je osvrnuti se na još jednu poantu lake ontologije koju ističe Thomasson. Naime, velik se dio rasprave ovoga poglavlja vodio oko Contessine tvrdnje da, ako (b) ne sadrži nove informacije o brojevima, onda se ne možemo osloniti na zaključivanje kojega je (b) sastavni dio kako bismo riješili ontološke sporove po pitanju postojanja brojeva. Međutim, nadam se da smo kroz argumentaciju iznesenu u ovom poglavlju uspjeli pokazati kako nam (b) doista govori kako brojevi postoje, što i dalje *ne* predstavlja novu informaciju. Mi i dalje eksplicitno kvantificiramo nad entitetima koje kao takve (a) ne spominje. Ovo se nadovezuje na sljedeću fundamentalna misao lake ontologije koju naglašava Thomasson, a to je da negiramo da „promjene u onime nad čime kvantificiramo moraju uključivati promjene u našim 'informacijama““. (Thomasson 2017: 776-777)

Jedno pitanje koje se nameće na kraju ove rasprave tiče se (ne)kontroverzne prirode rečenice (a), ali i svih (ne)kontroverznih istina koje nam služe kao polazišne točke različitih lakih argumenata. Mogu li premise kao ona pod (a) i dalje služiti kao ne-kontroverzne polazišne točke lakih (ali i ostalih) argumenata oko kojih se svi mogu složiti, pod pretpostavkom da one sa sobom povlače analitičke implikacije poput onih koje smo naveli u raspravi koju smo obradili u ovom poglavlju?

5.0. Kritika fikcionalizma

U prethodnom smo poglavlju iznijeli kritiku lake ontologije koju je formulirao Gabriele Contessa. Navedena nam je kritika zanimljiva i reprezentativna iz razloga što se, između ostalog, bavi pitanjem (ne)amplijativnog karaktera lakih argumenata. Takva nam je pak rasprava zanimljiva jer se na nju često nadovezuje kritika lake ontologije prema kojoj mi zapravo dobivamo „nešto iz ničega“ što bi trebalo diskreditirati laku ontologiju. Vidjeli smo iz odgovora na navedenu kritiku kako je metodološki okvir lake ontologije otporniji nego što se to na prvi pogled može činiti te kako laka ontologija raspolaže sa alatima pomoću kojih može dati odgovor na različite izazove. Sada je red da se osvrnemo na moguću kritiku fikcionalizma kako bismo u konačnici mogli prosuditi održivost istog u usporedbi sa lakom ontologijom.

Fikcionalizam se može kritizirati na temelju više različitih argumenata. Jedna od možda najučestalijih kritika koje možemo uputiti fikcionalizmu naziva se *fenomenološki prigovor*. Fenomenološki prigovor naglašava intuiciju koju ima nezanemariv broj sudionika neke određene rasprave: kada govorimo, primjerice, o brojevima mi jednostavno *nemamo osjećaj kao da se pretvaramo* dok iznosimo tvrdnje u kojima se spominju brojevi. Nama se na temelju naše introspekcije doista može činiti kako u matematičkom diskursu iznosimo propozicije koje se tiču entiteta u navedenom diskursu te mi u te propozicije ujedno i vjerujemo, što izgleda da je protivno onome što tvrdi fikcionalist. U ovom se radu neću dalje baviti fenomenološkim prigovorom; zanimljivu raspravu koja se tiče istog zainteresiranima preporučam tekst od Stuarta Brocka „The Phenomenological Objection to Fictionalism“ (2013).

Drugačiji skup prigovora fikcionalizmu daje Thomasson. Kako bismo u potpunosti mogli shvatiti srž kritike koju Thomasson upućuje fikcionalizmu moramo u osnovnim crtama izložiti jedno specifično viđenje fikcionalizma na koje se oslanja Yablo. Yablo naglašava kako između diskursa o brojevima i fiktivnog diskursa postoje određene analogije. U ovom se trenutku Yablo oslanja na rad Kendalla Waltona (1990) koji je ponudio zanimljivu interpretaciju fiktivnog diskursa. Yablo se koristi Waltonovom interpretacijom fiktivnog diskursa kako bi ukazao na analogiju između, primjerice, matematičkog diskursa te diskursa fiktivnih djela književnosti. Yablo tvrdi kako su transformacijska pravila na temelju kojih Thomasson zaključuje o postojanju brojeva, svojstva i sl. zapravo analogna onome što Walton naziva *generativnim principima* u igrama pretvaranja. Takvi generativni principi, uzeti zajedno s određenim rekvizitima, stvaraju samo propozicije koje kvazi-izjavljujemo. (Thomasson 2013: 1031 - 1032)

Jasan uvid u Waltonovu metodologiju daje nam sljedeći primjer. Zamislimo skupinu djece koja zajedno u nekom dvorištu igra igru pretvaranja. Za potrebe svoje igre pretvaranja djeca bi mogla prihvatiti sljedeći generativni princip: sve panjeve ćemo računati kao medvjede. (Walton 1990: 40) Panjevi u ovom primjeru predstavljaju ono što Walton naziva rekvizitima. Ako imamo pristup rekvizitima i generativnim principima onda smo u stanju generirati izmišljene istine. Jedna takva izmišljena istina može glasiti 'u dvorištu se nalazi pet medvjeda'. Stoga ako neko dijete za vrijeme sudjelovanja u navedenoj igri u dvorištu izusti rečenicu 'Pazi, ovdje se nalazi pet medvjeda!' to se dijete samo pretvara prilikom izjavljivanja te rečenice. Očigledno je da, ako se dijete samo pretvara prilikom izjavljivanja navedene rečenice, onda se ono *ne* obvezuje na činjenicu da se u dvorištu uistinu nalazi pet medvjeda. Nije li se dijete, međutim, u ovom trenutku ipak obvezalo na nekakav sadržaj koji proizlazi iz navedene rečenice? Fikcionalist ovdje uvodi razlikovanje između *stvarnog* i *doslovnog sadržaja*. Stvarni sadržaj rečenice 'U dvorištu se nalazi pet medvjeda' jest ona informacija koju rečenica prenosi o rekvizitima, tj. da se u dvorištu nalazi pet panjeva. Doslovni je sadržaj navedene rečenice taj da se u dvorištu nalazi pet medvjeda. Sudeći prema fikcionalistu dijete (ili bilo koji drugi djelatnik) je u kontekstu igre pretvaranja obvezano samo na stvarni sadržaj izjavljene rečenice. (Thomasson 2013: 1032)

Thomasson skreće pozornost na činjenicu kako postoji disanalogija između izjavljivanja neke propozicije iz domene matematike te kvazi-izjavljivanja ili pretvaranja u kontekstu, primjerice, nekog književnog djela. Pretvaranje prilikom izjavljivanja da *p* ima smisla samo ako postoji razlika između naše ontološke obveze prilikom čina *samog pretvaranja ili kvazi-izjavljivanja da p* s jedne te *stvarnog izjavljivanja da p* s druge strane. Tome je tako iz razloga što se neki djelatnik može *pretvarati da p* samo ako se on nije obvezao na istinu *p*-a, tj. ako on ne *vjeruje da p*. Stoga je potrebno uspostaviti razliku u ontološkoj obvezi koju imamo prilikom pretvaranja ili kvazi-izjavljivanja da *p* te vjerovanja da *p*. (Thomasson 2013: 1034)

Uzmimo opet kao primjer dječju igru pretvaranja s 'medvjedima' koji se nalaze u dvorištu. U tom je slučaju vrlo jednostavno ukazati na disanalogiju koja postoji u ontološkoj obvezi između kvazi-izjavljivanja te stvarnog izjavljivanja da se u dvorištu nalaze medvjedi. U slučaju *stvarnog izjavljivanja da se u dvorištu nalaze medvjedi* očigledno je jasno da nije dovoljno da se naša ontološka obveza svede samo na prisustvo nekakvih panjeva; potrebno je nešto više od navedene činjenice. Tako pravila za korištenje termina 'medvjed' mogu zahtijevati da se, primjerice, u dvorištu nalaze primjerci porodice *Ursidae*. S druge pak strane, osoba koja se samo *pretvara ili kvazi-izjavljuje da se u dvorištu nalaze medvjedi* ima drugačiju ontološku

obvezu naspram osobe koja stvarno izjavljuje postojanje medvjeda u dvorištu. Tako je osoba koja se samo pretvara da se u njenom dvorištu nalazi pet medvjeda obvezana na stvarni sadržaj navedene tvrdnje (da se u njenom dvorištu nalazi pet panjeva) dok u isto vrijeme *nije* obvezana na doslovni sadržaj navedene tvrdnje (da se u njenom dvorištu nalazi pet medvjeda). Uočimo da je u ovom primjeru poprilično jasno u čemu se sastoji razlika u ontološkoj obvezi prilikom pretvaranja ili kvazi-izjavljivanja da-*p* nasuprot stvarnom izjavljivanju da *p*. Osoba koja se samo pretvara da izjavljuje kako se u njezinom dvorištu nalazi pet medvjeda pritom se obvezuje samo na stvarni sadržaj te tvrdnje te je njezina ontološka obveza značajno drugačija od one koju ima osoba koja stvarno izjavljuje tvrdnju kako se u njezinom dvorištu nalazi pet medvjeda. (Thomasson 2013: 1034)

Thomasson napominje da gore navedenu razliku u ontološkoj obvezi nije toliko jednostavno uspostaviti kada govorimo o entitetima kao što su brojevi ili svojstva:

„Međutim, nije tako jednostavno identificirati sličan kontrast koji bi nam omogućio reći da se mi 'samo pretvaramo' da postoje brojevi, svojstva, društveni objekti, ili drugi osporeni entiteti, a da se pritom obvezemo samo na stvarni sadržaj navedenih tvrdnji. Započet ću sa jednostavnijim primjerom u obliku institucionalnih transformacijskih pravila, poput primjerice pravila da ako dvoje ljudi svjesno posjeti javnog bilježnika, iskreno izrecitiraju zavjete te potpišu relevantnu dokumentaciju, oni postanu oženjeni (i tako dolazi do postojanja braka).“ (Thomasson 2013: 1034 – 1035)

Možemo li u kontekstu ovoga primjera tvrditi da se osobe koje kažu 'Mi smo oženjeni' samo pretvaraju prilikom izjavljivanja navedene tvrdnje te da pritom *stvarno izjavljuju* samo stvarni sadržaj te tvrdnje, tj. da su potpisale relevantnu papirologiju i izrecitirale relevantne zavjete? Thomasson smatra da takav potez nije održiv. Tome je tako iz sljedećeg razloga: izgovaranje relevantnih zavjeta te potpisivanje potrebne dokumentacije predstavlja sve što je potrebno da *stvarno* budemo oženjeni. Navedena dva elementa zapravo sačinjavaju stvarni sadržaj tvrdnje o nastajanju braka. Ali ako se obvezujemo na taj stvarni sadržaj onda smo se ujedno obvezali na tvrdnju da smo oženjeni, a ako smo se obvezali na tvrdnju da smo oženjeni onda zaključujemo kako postoji brak. (Thomasson 2013: 1034 – 1035)

Thomasson je kroz navedene primjere željela pokazati da nije toliko jednostavno povući paralelu između paradigmatičkih slučajeva pretvaranja i onih slučajeva za koje fikcionalist tvrdi da se govornici u njima pretvaraju. Stvar je u tome što je u slučajevima poput fikcije ili dječjih igra pretvaranja razlika u obvezivanju na stvarni sadržaj te obvezivanja na doslovni sadržaj u

potpunosti jasna. Navedena se razlika očituje u činjenici što se u jednom slučaju obvezujemo na panjeve, dok se u drugom slučaju obvezujemo na medvjede. Međutim, izgleda da nas fikcionalist ne može uputiti na tako jasan kontrast kada su u pitanju entiteti koji imaju manje jasan ontološki status, poput primjerice brojeva ili propozicija. Thomasson opet naglašava da se obvezivanjem na zavjete i na dokumentaciju mi ujedno obvezujemo i na postojanje braka. Thomasson zatim nastavlja:

„Slično, izgleda da biti obvezan na tvrdnju 'Snijeg je bijel' ujedno znači da smo obvezani na prihvaćanje 'Propozicija da je snijeg bijel je istinita'. Ali mi ne možemo (kao što bi to htio Yablo) tvrditi da se u slučaju potonjih tvrdnji, koje se eksplicitno tiču brojeva ili propozicija, mi *samo* pretvaramo dok se u slučaju prve tvrdnje obvezujemo. Naravno da postoje načini na koje fikcionalist može odgovoriti (koje ću kasnije razmotriti). Ipak u slučajevima koje nam fikcionalist predstavlja ne postoji jasni i očiti kontrast kao što je to u slučaju igra pretvaranja i fikcije u kojima postoji razlika u obvezi koju govornici imaju prilikom izjavljivanja stvarnog nasuprot doslovnog sadržaja. To ozbiljno potkopava navodnu analogiju sa istinskim fiktivnim ili pretvaralačkim diskursom koja je trebala motivirati moderni fikcionalizam.“ (Thomasson 2013: 1035 – 1036)

Izgleda da fikcionalistu doista nije toliko jednostavno uspostaviti analogiju sa fiktivnim diskursom s jedne te slučajeve u kojima govornici sudjeluju u diskursu poput matematike s druge strane. Thomasson uočava da se, nastavljajući ovakvu argumentaciju, fikcionalizam suočava sa općenitijim i ozbiljnijim izazovom. Naime, ispada da se možemo pretvarati ili kvazi-izjavljivati da postoje brojevi, propozicije i sl. te u isto vrijeme uistinu izjavljivati samo stvarni sadržaj navedenih tvrdnji samo ako možemo biti obvezani na stvarni sadržaj a da pritom *ne* budemo obvezani na doslovni sadržaj. Stoga se sam od sebe na fikcionalista nameće sljedeći zahtjev: on mora dati odgovor na pitanje na koji način možemo biti obvezani na stvarni sadržaj a da pritom ne budemo obvezani na doslovni sadržaj; u suprotnome razlikovanje između obveze na stvarni i doslovni sadržaj nema previše smisla. (Thomasson 2013: 1036) Jedan način na koji fikcionalist može razjasniti navedenu ideju jest taj da tvrdi da postoji još jedan uvjet koji mora biti zadovoljen ako želimo da derivirana ontološka tvrdnja bude doslovno istinita. Drugim riječima, izgleda kako je fikcionalist primoran tvrditi kako nas istinitost ne-kontroverzne rečenice sama po sebi ne obvezuje na doslovni sadržaj neke tvrdnje; izgleda da nam je potrebno nešto više od toga. Što bi nam još točno bilo potrebno kako bismo uistinu bili obvezani na doslovni sadržaj neke tvrdnje? (Thomasson 2013: 1039)

Ovdje se možemo osvrnuti na jednu intuiciju koju dijele mnogi kritičari lake ontologije: ono što je potrebno za istinitost doslovnog sadržaja neke tvrdnje jest prisutnost nekog novog entiteta. Thomasson smatra da je ovakva argumentacija od strane fikcionalista neodrživa. Da bi pokazala zašto je tome tako Thomasson skreće pozornost na dva načina na koje možemo koristiti pojam 'objekt'. Prvi način Thomasson naziva 'obuhvatnim načinom' (*covering sense*). Obuhvatni način korištenja pojma 'objekt' očituje se u slučajevima kada radimo skok u zaključivanju sa tvrdnje:

„postoji neki S' (gdje S predstavlja ispravno formulirani sortalni pojam) do zaključka da postoji neki objekt. Kao posljedica toga mi ne možemo negirati da originalna transformacija uspijeva na temelju toga da negiramo postojanje nekog objekta. Umjesto toga mi možemo prvo krenuti putem ne-kontroverzne tvrdnje do specifične ontološke tvrdnje (postoji broj) i onda napraviti još jednu trivijalnu transformaciju od specifične ontološke tvrdnje do generičke ontološke tvrdnje da bismo došli do konkluzije da postoji objekt; osim istinitosti ne-kontroverzne tvrdnje i specifične ontološke tvrdnje nije potrebno zadovoljiti nikakve dodatne uvjete.“ (Thomasson 2013: 1040)

Thomasson se zatim okreće drugom načinu na koji možemo koristiti pojam 'objekt', a to je u smislu da ga se koristi kao sortal. Što točno znači koristiti neki pojam kao sortal? Thomasson navodi da, ako neki pojam (poput primjerice pojma 'objekt') koristimo kao sortal onda se podrazumijeva da sa navedenim pojmom želimo označiti i pratiti „neovisno mobilne te sjedinjene hrpe stvari srednje veličine“. (Thomasson 2013, 1040) Thomasson vjeruje da Yablo pojam 'objekt' prešutno koristi u ovakvom smislu sortala te navedenu tvrdnju temelji na rečenicama koje Yablo daje kao primjere za način govora u kojemu se koristimo metaforama. Tako Yablo kao primjere ne-doslovnog govora koristi sljedeće rečenice: „nešto mi govori da si u pravu“, „neke je stvari bolje ostaviti neizrečene“, „zadnja stvar koju želim je...“ itd. (Yablo 2000, 14) Thomasson tvrdi da na prvi pogled nije jasno zašto bi gore navedene rečenice interpretirali kao ne-doslovne: „...jedini način na koji ih možemo interpretirati da u sebi sadrže metaforu ili igru pretvaranja jest ako pojam 'stvar' koji u njima nalazimo razumijemo kao sortalno korištenje pojma koje bi se pozivalo na unificiranu hrpu entiteta koja bi nam u uho šaptala 'U pravu si!' itd.“ (Thomasson 2013: 1040) Thomasson napominje da u ovom kontekstu dolazi do pogrešnog tumačenja i razumijevanja pojma 'objekt' ili 'stvar' te, vraćajući se na primjer sa brojevima, zaključuje da je pogrešno tvrditi da je za postojanje brojeva potrebno referirati se na neki objekt u smislu sortala. Svi koji se ne slažu s takvim zaključkom jednostavno pogrešno zahvaćaju pojam broja. (Thomasson 2013: 1040 – 1041)

Thomasson je putem ovakve argumentacije željela pokazati kako nam u određenom smislu fikcionalist ostaje dužan. Sjetimo se da fikcionalist, ako želi dati vjerodostojnost ideji da možemo biti obvezani samo na stvarni sadržaj neke tvrdnje a da pritom *ne* budemo obvezani na doslovni sadržaj iste, onda on mora dati neki daljnji uvjet koji mora biti zadovoljen. U ovom smo dijelu rasprave pokušali razmotriti jednu učestalu intuiciju po pitanju koji bi to točno daljnji uvjet mogao biti, a to je postojanje ili prisutnost nekog novog entiteta, objekta ili individue. Thomasson je pokušala pokazati zašto je pogrešno pozivati se na postojanje nekog objekta koji bi nam jamčio istinitost doslovnog sadržaja neke tvrdnje. Ako je Thomasson uistinu uspjela u svome naumu onda se dug fikcionalista sastoji u tome što nam mora ponuditi neki daljnji uvjet koji mora biti zadovoljen te o kojemu ujedno ovisi istinitost i naša obveza prema doslovnom sadržaju neke tvrdnje. Ako fikcionalist uspije identificirati takav uvjet onda je i smisleno tvrditi kako je moguće biti obvezan na stvarni sadržaj a da pritom nismo obvezani na doslovni sadržaj neke tvrdnje; ono što bi nas obvezalo na doslovni sadržaj je zadovoljenje navedenog uvjeta.

5.1. Odgovor na kritiku od Thomasson – novo viđenje sadržaja preko teme ili predmeta

U ovom ću dijelu rasprave spomenuti Mattea Plebania i njegov tekst „Fictionalism versus deflationism: a new look“ (2018). Plebani je u navedenom tekstu pokušao formulirati odgovor na izazov od Thomasson te ujedno zadovoljiti navedeni dug koji nam preostaje od fikcionalista. Plebanieva se strategija sastoji u sljedećem: umjesto da stvarni i doslovni sadržaj razlikujemo na temelju njihovih istinosnih vrijednosti mi ih možemo razlikovati na temelju njihovih *tema* ili *predmeta* (*subject-matters*). Ako Plebani uspije u svome naumu onda to predstavlja značajan doprinos raspravi koja se vodi u kontekstu ovoga rada iz razloga što ostavlja prostora za slučajeve kada su istinosne vrijednosti stvarnog i doslovnog sadržaja ekvivalentne (što može objasniti osjećaj redundantnosti do kojega dolazi kada vršimo prijelaz s premise poput 'Na stolu se nalaze tri jabuke' na premisu 'Broj jabuka na stolu je tri'), ali i ujedno objašnjava zbog čega možemo biti obvezani na stvarni sadržaj a da pritom ne budemo obvezani na doslovni sadržaj neke tvrdnje (zbog razlike u njihovim temama ili predmetima).

Plebani navodi da se izazov koji Thomasson upućuje fikcionalizmu sastoji od dva zahtjeva koje možemo shvatiti u obliku dva izazova:

„(CH1) fikcionalist bi trebao objasniti koja je razlika između stvarnog i doslovnog sadržaja S¹⁷;

(CH2) fikcionalist bi trebao objasniti razliku između svijeta u kojemu je doslovni sadržaj S-a istinit i svijeta u kojemu je stvarni sadržaj S-a istinit ali njegov doslovni sadržaj nije.“ (Plebani 2018: 305)

Plebani tvrdi kako fikcionalist može pružiti zadovoljavajući odgovor na CH1 a da pritom ne odgovori na CH2. CH1 predstavlja razuman zahtjev što se nadovezuje na poantu koju je već istaknula Thomasson; ako fikcionalist želi legitimno tvrditi kako možemo biti obvezani na stvarni sadržaj neke tvrdnje a da pritom nismo obvezani na doslovni sadržaj iste on na neki način mora moći razlikovati stvarni i doslovni sadržaj. Međutim, Plebani napominje kako fikcionalist ne mora pružiti odgovor na CH2. Tome je tako iz razloga što postoje rečenice koje mogu imati drugačiji sadržaj (u smislu stvarnog i doslovnog) čak ako su oba sadržaja istinita u nekom svijetu. Plebani kao primjer navedenog daje sljedeće: „rečenice „Voda = H₂O" i „7 + 5 = 12“ obje su istinite u istim svjetovima (svim svjetovima), ali njihov je sadržaj različit; stoga

¹⁷ S u ovom kontekstu shvaćamo kao neku rečenicu ili tvrdnju.

postoji prostor za uvođenjem distinkcije između sadržaja koji su ekvivalentni po pitanju njihovih istinosnih uvjeta.“ (Plebani 2018: 306)

Kako bismo mogli razlikovati između sadržaja koji imaju ekvivalentne istinosne uvjete moramo razmotriti jedno posebno poimanje sadržaja prema kojemu sadržaj ne predstavljaju propozicije, tj. skupovi mogućih svjetova. Stoga će Plebani na stvarni i doslovni sadržaj gledati kao na *usmjerene (directed)* propozicije. Usmjerene su propozicije one propozicije koje su povezane uz neku temu ili predmet. Takvo je shvaćanje sadržaja potrebno iz razloga što nam ono: „omogućava razlikovanje između stvarnog i doslovnog sadržaja na temelju njihovih tema umjesto njihovih istinosnih uvjeta.“ (Plebani 2018: 306)

Plebanijevu ideju možemo pokušati ilustrirati pozivajući se na primjer koji nam on sam daje. Zamislimo situaciju u kojoj smo zainteresirani u tri pitanja:

- (1) Pitanje o tome postoje li jabuke.¹⁸
- (2) Pitanje o tome postoje li brojevi.
- (3) Pitanje o tome jesu li 'laki' argumenti za postojanje brojeva održivi. (Plebani 2018: 307)

Glavna poanta koju Plebani u ovom trenutku želi istaknuti jest sljedeća. Kao odgovor na kritiku koju fikcionalizmu upućuje Thomasson Plebani naglašava kako pitanja (1), (2) i (3) predstavljaju zasebna pitanja koja se mogu razmatrati neovisno jedna o drugom. Kako bi to trebalo izgledati u praksi? Uzmimo kao primjer rečenicu 'Na stolu se nalaze točno tri jabuke'. Stvarni i doslovni sadržaj navedene rečenice možemo razlikovati na sljedeći način: kada izjavljujemo stvarni sadržaj takve rečenice mi se bavimo samo pitanjem (1), dok pitanja (2) i (3) ostavljamo otvorenim. Ako pak izjavljujemo doslovni sadržaj navedene rečenice onda se bavimo pitanjima (1) i (2) te ujedno možda i (3). Plebani konačno naglašava sljedeće: „Razlika između doslovnog i stvarnog sadržaja jest razlika u pitanjima kojima se bave ili koja ciljaju“. (Plebani 2018: 307)

Ovdje je bitno navesti kako je Plebanijev odgovor Thomasson i dalje kompatibilan s glavnim postulatima lake ontologije. Tome je tako iz razloga što pitanje (3) ostavlja otvorenim, što znači kako i (2) ostaje otvoreno. Srž Plebanijevog odgovora sastoji se u tome što on razlikuje teme ili predmete naših izjavnih rečenica. Plebani smatra kako sve navedeno predstavlja vrlinu za njegovo viđenje stvarnog i doslovnog sadržaja. Zamislimo situaciju u kojoj se želimo obvezati na tvrdnju kako postoje jabuke na stolu, ali pritom želimo ostati neutralni po pitanju postojanja

¹⁸ Plebani u svome tekstu koristi primjer 'Postoje li zmajevi'. Ja ću se u mom tekstu koristiti primjerom koji se tiče broja jabuka na stolu iz razloga što sam se njime koristio u raspravi koju je započeo Contessa.

brojeva ili u sporu koji se vodi između deflacionista i fikcionalista u vezi toga što točno analitički slijedi iz neke tvrdnje. Plebani tvrdi kako bi u principu trebalo biti moguće opredijeliti se u vezi pitanja pod (1), te u isto vrijeme ostati neutralan u vezi pitanja pod (2) i (3). Upravo je vrlina njegovog viđenja sadržaja ono što takvu mogućnost uistinu drži otvorenom i legitimnom. (Plebani 2018: 307)

Vidimo kako Plebani fikcionalistima želi omogućiti razlikovanje između stvarnog i doslovnog sadržaja na temelju njihovih različitih tema ili predmeta. Što bi točno u ovom kontekstu bila tema neke izjavne rečenice? Plebani nam daje dva primjera u obliku rečenica 'Sokrat postoji' te '{Sokrat} postoji'. Izgleda kako su navedene rečenice istinite u istim svjetovima. Međutim, isto tako izgleda kako se njihovo značenje razlikuje. Glavna razlika sastoji se u tome što nam druga rečenica govori nešto o skupovima, dok prva o istima ne sadrži nikakve informacije. Plebani zatim navodi sljedeće:

„Ako intenzionalan (*intensional*) sadržaj neke rečenice (u određenom kontekstu) identificiramo s njegovim istinosnim uvjetima (tj. sa skupovima svjetova u kojima je taj sadržaj istinit), onda je prijedlog ovdje gledati temu ili predmet neke rečenice kao dodatnu komponentu njezinog značenja (...). Viđenje koje je razvio Yablo (2014) možemo predstaviti kao viđenje hiperintenzionalnosti koje se temelji na pojmu *aboutness*-a, relacije između rečenice i njezine teme“. (Plebani 2018: 310)

Plebani zatim svoje viđenje sadržaja pokušava ilustrirati na sljedeći način: „Svaku rečenicu S možemo povezati sa sadržajem <S> koji dolazi u obliku *usmjerene* propozicije. Usmjerena propozicija zapravo predstavlja rezultat dvaju čimbenika: propozicije [S] koju shvaćamo kao skup mogućih svjetova, te temu ili predmet <S> koja se sastoji od sume dvaju skupova propozicija. [S] predstavlja istinosne uvjete S-a, dok nam <S> nudi tzv. *truthmakere* S-a, tj. činjenice zašto je S istinit ili lažan (takve razloge u ovom kontekstu shvaćamo kao propozicije). Drugim riječima, [S] predstavlja skup svjetova u kojima je S istinit, dok <S> predstavlja temu ili predmet S-a koji se pak sastoji od dvaju skupa propozicija; <S+> što označava temu ili predmet S-a, tj. skup *truthmakera*¹⁹ za S te <S->, anti-temu ili anti-predmet za S, tj. skup *falsemakera* S-a.“ (Plebani 2018: 310)

¹⁹ Za potrebe ovoga rada pod pojmom *truthmaker* podrazumijevat ću „ono na temelju čega je nešto istinito“, dok ću pod pojmom *falsemaker* podrazumijevati „ono na temelju čega je nešto neistinito ili lažno“ ('Truthmakers', <https://plato.stanford.edu/entries/truthmakers/>, pristupljeno 11.8.2023.).

Sjetimo se kako je ovakvo viđenje teme ili predmeta kojega vežemo uz S bitno iz razloga što ostavlja otvoren prostor za slučajeve u kojima postoji razlika u sadržaju do koje ipak ne dolazi zbog razlike u istinosnim uvjetima. U ovom se trenutku možemo osloniti na notaciju iz teorije skupova kako bismo preciznije izložili poantu koju zastupa Plebani koji uvodi sljedeću notaciju:

„ $\langle S+ \rangle$ (skup koji se odnosi na temu ili predmet S-a) zapravo predstavlja određenu familiju skupova (*family of sets*) takvu da je unija skupova koje pronalazimo u navedenoj familiji ekvivalentna je skupu [S]. Ali, u pravilu, mogu postojati različiti načini na koje možemo pokriti neku regiju logičkog prostora: dvije familije skupova (svjetova) ne moraju biti identične kako bi njihova unija bila identična. Navedeno kao posljedicu ima sljedeće:

$\langle [S_1] \rangle \neq \langle [S_2] \rangle \Rightarrow [S_1] \neq [S_2]$ “ (Plebani 2018: 310)

Ovdje možemo preuzeti primjer kojega nam nudi Plebani kako bismo eksplicirali značaj gore navedene formule za kontekst rasprave koja se vodi u ovom poglavlju. Uzmimo kao primjer da $S_1 =$ „Ja sam ili visok ili nisam visok“ i $S_2 =$ „Ja sam ili bogat ili nisam bogat“. U ovom primjeru imamo dvije rečenice koje su istinite u istim svjetovima ali zbog različitih razloga. Uočimo kako nam je za razumijevanje ovoga primjera od velike koristi naglasak kojega Plebani stavlja na temu ili predmet nekog S. Plebanijev nam metodološki okvir omogućava objasniti u čemu se sastoji razlika između S_1 i S_2 koje su svejedno istinite u istim svjetovima. Razlika se sastoji u tome što, primjerice, propozicija 'Ja sam bogat' spada pod temu ili predmet od S_2 , ali ne i pod temu ili predmet od S_1 . Tome je tako iz razloga što se navedene dvije rečenice bave sa drugačijim pitanjima. (Plebani 2018: 310)

U ovom se trenutku možemo vratiti na primjer koji smo razmatrali u kritici koju Contessa izlaže protiv Thomasson i lake ontologije. Sjetimo se kako se velik dio rasprave vodio oko toga je li zaključivanje sa (a) na (c) amplijativno ili ne. Ako primijenimo Plebanijev metodološki okvir na raspravu koju je započeo Contessa dobijemo sljedeće rezultate. Zaključivanje sa (a) na (c) ujedno i jest i nije amplijativno. Navedeno zaključivanje nije amplijativno iz razloga što su svi svjetovi u kojima je (a) točno ujedno i svjetovi u kojima je (c) točno. Međutim, takvo je zaključivanje amplijativno iz razloga što se u prijelazu s (a) na (c) počinjemo baviti sa jednim novim pitanjem što sa sobom vuče promjenu u temi ili predmetu. Ideja je sljedeća: pošto temu ili predmet neke rečenice vežemo uz činjenice zbog kojih je navedena rečenica istinita ili lažna zaključujemo kako u primjerima koji su nama interesantni uistinu dolazi do promjene teme ili predmeta. Plebani navodi kako je jedan od razloga zašto S_2 ima drugačiju temu od S_1 taj što S_2

sa sobom donosi nove *falsemakere*, tj. postoji barem jedan *falsemaker* za S2 koji nije *falsemaker* za S₁. (Plebani 2018: 312)

Vratimo se sada na primjer koji smo analizirali u sklopu Contessine kritike; (a) Na stolu se nalaze točno tri jabuke; (b) Broj jabuka na stolu je tri; (c) Postoji broj koji je broj jabuka na stolu. Plebani svoju analizu, koja se temelji na temama ili predmetima pojedinih rečenica, primjenjuje na gore navedeni primjer. Tako zaključujemo da istinitost ili neistinitost rečenice pod (a) ovisi o tome postoje li činjenice koje govore u prilog ili protiv toga da se na stolu nalaze jabuke. Drugim riječima, kada tražimo *falsemaker* za premisu (a) mi se bavimo isključivo jabukama. S druge pak strane, kada analiziramo rečenicu pod (c) uočavamo kako je *falsemaker* za istu tvrdnja kako ne postoje brojevi. Uočimo kako *falsemaker* za (c) nije ujedno i *falsemaker* za (a). Plebani stoga zaključuje kako prijelaz sa premise (a) na (c) označava promjenu u temi kojom se bavimo. (Plebani 2018: 313)

Ovakvo bi viđenje sadržaja, barem prema Plebaniju, trebalo omogućiti fikcionalistima razlikovanje između stvarnog i doslovnog sadržaja što bi posljedično trebalo objasniti na koji način možemo biti obvezani na stvarni sadržaj neke tvrdnje a da pritom ne budemo obvezani na doslovni sadržaj iste. Plebani stoga zaključuje da fikcionalist stvarni i doslovni sadržaj može razlikovati na temelju različitih tema ili predmeta koje vežemo uz navedeni sadržaj. Tako fikcionalist može tvrditi, vraćajući se na naš prijašnji primjer, kako biti obvezan na stvarni sadržaj pod (c) znači baviti se temom jabuka, dok bi obvezanost na doslovni sadržaj značila da se bavimo brojevima. (Plebani 2018: 314 – 315)

Izgleda kako je Plebani sa uvođenjem svojeg novog viđenja sadržaja u kojemu tema ili predmet igra značajnu ulogu uspio barem u sljedećem: ponudio je jedno novo obilježje (temu ili predmet) na temelju kojega, barem u načelu, možemo razlikovati stvarni od doslovnog sadržaja. Ovakav je razvoj značajan iz razloga što, ako je barem u načelu moguće razlikovati stvarni od doslovnog sadržaja, onda je isto tako, barem u načelu, moguće biti obvezan na stvarni sadržaj neke tvrdnje a da pritom ne budemo obvezani na doslovni sadržaj iste. Izgleda kako je Plebani na taj način uspio odgovoriti na izazov koji Thomasson upućuje fikcionalizmu; drugim riječima, ispada kako je, barem u načelu, moguće zadovoljiti dug koji nam preostaje od fikcionalizma.

Zaključujemo kako je načelno moguće razlikovati stvarni od doslovnog sadržaja. Smatram kako je, međutim, sasvim drugo pitanje održivost navedenog razlikovanja kada ga stavimo u kontekst metodološkog okvira lake ontologije. U kojoj je mjeri održivo razlikovati stvarni i doslovni sadržaj na temelju različitih tema ili predmeta koje vežemo uz navedeni sadržaj na

način na koji tvrdi Plebani? Plebani navodi kako prijelaz sa premise (a) na premisu (c) označava promjenu u temi kojom se bavimo iz razloga što *falsemaker* za (c) nije ujedno i *falsemaker* za (a). Je li ovakva Plebanijeva tvrdnja ispravna? Sjetimo se prije svega kako deflacionist tumači prijelaz s (a) na (c). Prvo, pravila za korištenje pojedinih pojmova omogućavaju nam artikulaciju pojmovnih istina; u slučaju pravila za korištenje brojeva takva bi pojmovna istina mogla glasiti 'ako postoji n x -eva, onda je broj x -eva n '. (Thomasson 2021: 159) Stoga zaključivanje s (a) na (b) zapravo predstavlja trivijalnu jezičnu transformaciju koju temeljimo na pojmovnoj istini koju smo upravo naveli. U konačnici nas (a) i (b) zajedno dovode do derivirane ontološke konkluzije pod (c). Plebani tvrdi kako se mi izjavljivanjem stvarnog sadržaja tvrdnje 'Broj jabuka na stolu je tri' ograničavamo na temu ili predmet jabuka koje se nalaze na stolu te nas pitanje o postojanju brojeva u ovom koraku ne zanima; nadalje, *falsemaker* stvarnog sadržaja navedene tvrdnje trebao bi biti drugačiji od *falsemakera* doslovnog sadržaja iste. Međutim, smatram kako je u duhu pozicije lake ontologije tvrditi sljedeće: jednom kada se obvezemo na stvarni sadržaj tvrdnje 'Broj jabuka na stolu je tri' (stvarni sadržaj navedene tvrdnje zapravo je sadržan u rečenici pod (a) 'Na stolu se nalaze tri jabuke') naša je ontološka obveza u potpunosti jednaka ontološkoj obvezi koju imamo kada se obvezemo na doslovni sadržaj navedene tvrdnje. Pošto ontološka obveza ostaje ista bez obzira jesmo li se obvezali na stvarni ili na doslovni sadržaj navedene tvrdnje u najmanju je ruku problematično tvrditi kako je *falsemaker* za doslovni sadržaj različit od *falsemakera* za stvarni sadržaj. Tome je tako iz vrlo jednostavnog razloga: izgleda da, jednom kada se obvezemo na stvarni sadržaj neke tvrdnje, mi smo se automatski obvezali i na doslovni sadržaj iste, čak i ako toga nismo odmah svjesni. Zbog toga smo obvezivanjem na stvarni sadržaj neke tvrdnje u određenom smislu osjetljivi i na *falsemakere* koje vežemo uz doslovni sadržaj iste. U konačnici ispada kako razlikovanje između tema ili predmeta stvarnog i doslovnog sadržaja nije toliko jasno na način na koji to tvrdi Plebani.

6.0. Zaključak

U uvodu ovoga rada napomenuli smo kako laka ontologija predstavlja zanimljivu poziciju za one filozofe koji vjeruju kako dolazi do nekakve greške u tradicionalnim metafizičkim raspravama. Svrha je ovoga teksta bila pokazati zašto upravo laka ontologija predstavlja poziciju koja bi trebala biti zanimljiva i prihvatljiva svim onima koji su sumnjičavi prema 'teškim' raspravama koje se vode u ontologiji.

U prvom poglavlju ovoga rada predstavili smo osnove lake ontologije, temelj na kojemu je Amie Thomasson započela graditi svoj projekt. Uvidjeli smo kako laka ontologija s neo-Fregeovcima i metodološkim okvirom Stephena Schiffera dijeli neke osnovne sličnosti, ali posjeduje i bitne razlike.

Drugo je poglavlje bilo posvećeno izlaganju glavnih teorijskih postavki lake ontologije. U njemu smo vidjeli način na koji djeluje metodologija lake ontologije, izložili smo deflacijsko viđenje egzistencijalnog kvantifikatora kako ga predstavlja Thomasson, razradili smo uvjete primjene koji igraju ključnu ulogu u kontekstu lake ontologije te smo u konačnici skrenuli pozornost na opasnost koja lakoj ontologiji prijeti od cirkularnosti. Vidjeli smo kako se laka ontologija u načelu može obraniti od prijetnje cirkularnosti, ali kako svejedno postoji tenzija kada uvjete primjene za bazičan pojam poput pojma 'objekt' pokušavamo shvatiti u terminima perceptualnog *inputa*; navedeni bi nedostatak trebalo razriješiti kako bi laka ontologija uistinu imala čvrste temelje.

Fikcionalizam kao glavnu rivalnu teoriju lakoj ontologiji uveli smo u trećem poglavlju. U sklopu tog poglavlja izložili smo argumentaciju fikcionalista koji polaze od teze da idealno prihvatljive reprezentacije ne moraju ujedno biti istinite, što nas dovodi do zaključka kako vrlo često u sklopu, primjerice, znanstvenog istraživanja mi zapravo kvazi-izjavljujemo pojedine tvrdnje. Pritom se često daje primjer brojeva; tvrdnje koje izjavljujemo o brojevima ne moraju biti istinite kao takve, ali one su svejedno od značajne koristi različitim znanstvenicima te se stoga isplati pretvarati kao da su one istinite. One konstituiraju korisnu fikciju u našem znanstvenom radu.

Nakon izlaganja lake ontologije i njenog glavnog rivala u obliku fikcionalizma valjalo je analizirati kritike usmjerene oba dvjema pozicijama kako bismo mogli pokazati da laka ontologija uistinu predstavlja bolju alternativu. Stoga smo u četvrtom poglavlju započeli s kritikom lake ontologije te smo u sklopu iste iznijeli argumentaciju Gabrielea Contesse koji

svoju kritiku lake ontologije predstavlja u obliku dileme: ili je zaključivanje kojim se koristimo u lakim argumentima amplijativno ili ono to nije. Zaključili smo da zaključivanje kojim se koristimo u lakim argumentima doista nije amplijativno, ali to ne predstavlja problem na način na koji to Contessa predstavlja, već se nadovezuje na fundamentalnu poantu lake ontologije u skladu s kojom negiramo tvrdnju da promjene u onime nad čime kvantificiramo moraju uključivati promjene u našoj informaciji. Nadalje, u ovom smo poglavlju pokušali formulirati odgovor na kritiku lake ontologije prema kojoj ona stvara nešto iz ničega te smo se pritom oslonili na metodološki okvir koji je predstavio Hans Hahn.

Na kraju smo u petom poglavlju izložili kritiku fikcionalizma. Najveći problem sa kojim se fikcionalizam suočava sastoji se u tome što, ako želimo ostaviti otvorenom mogućnost obvezivanja samo na stvarni sadržaj neke tvrdnje a da se pritom ne obvezujemo na doslovni sadržaj iste, onda fikcionalist mora ukazati na razliku između obvezivanja na stvarni sadržaj s jedne te na doslovni sadržaj s druge strane. Oslonili smo se na Amie Thomasson koja je ukazala na općenite poteškoće s takvom strategijom. Zatim smo u raspravu uveli jedno novo viđenje sadržaja koje razvija Matteo Plebani putem kojega je želio utemeljiti razlikovanje između obvezivanja na stvarni i doslovni sadržaj putem njihovih tema ili predmeta. Iako načelno uspješno, u zaključku poglavlja smo komentirali zašto je takva strategija neodrživa jednom kada prihvatimo metodološki okvir lake ontologije.

U konačnici možemo zaključiti kako nakon svih analiza i kritika laka ontologija i dalje stoji čvrsto na svojim nogama. U lakoj ontologiji i dalje pronalazimo određene nedostatke (sjetimo se problema u shvaćanju uvjeta primjene putem perceptivnog *inputa*) ali sam ovim radom želio pokazati da ona i dalje predstavlja najbolju opciju za one filozofe koji traže alternativu tzv. teškoj ontologiji (*hard ontology*). Stoga sam u tu svrhu lakoj ontologiji suprotstavio fikcionalizam te vjerujem kako sam uspio pokazati da laka ontologija predstavlja prihvatljiviju poziciju od fikcionalizma.

Literatura

- Braun, David. (1993). „Empty Names“. *Nous* 27(4), 449 – 469.
- Brock, Stuart. (2013). „The Phenomenological Objection to Fictionalism“. *Philosophy and Phenomenological Research* 88(3), 574 – 592.
- Carey, Susan. (2009). *The Origin of Concept*. Oxford: Oxford University Press.
- Carnap, Rudolf. (1947/1956). *Meaning and Necessity: A Study in Semantics and Modal Logic*. Chicago: University of Chicago Press.
- Carnap, Rudolf. (1950/1956). „Empiricism, Semantics, and Ontology“. *Meaning and Necessity*. Chicago: University of Chicago Press.
- Contessa, Gabriele. (2016). „It Ain't Easy: Fictionalism, Deflationism, and Easy Arguments in Ontology“. *Mind* 125(499), 763 – 773.
- Fields, Hartry. (1989). *Realism, Mathematics, and Modality*. Oxford: Blackwell.
- Frege, Gottlob. (1884/1974). *The Foundations of Arithmetic: A Logico-Mathematical Enquiry into the Concept of Number*. Oxford: Blackwell.
- Hahn, Hans. (1933). „Logic, Mathematics, and Knowledge of Nature“. *Logical Positivism*. Ur. A. J. Ayer. The Free Press, 147 – 161.
- Hale, Bob; Wright, Crispin. (2001). *The Reason's Proper Study: Essays towards a Neo-Fregean Philosophy of Mathematics*. Oxford: Clarendon.
- Hale, Bob. (2010). „The Bearable Lightness of Being“. *Axiomathes* 20, 399 – 422.
- Hale, Bob; Wright, Crispin. (2009). „The Metaontology of Abstraction“. *Metametaphysics: New Essays on the Foundations of Ontology*. Ur. David Chalmers, Ryan Wasserman i David Manley. Oxford: Oxford University Press, 178 – 212.
- Hofweber, Thomas. (2016). *Ontology and the Ambitions of Metaphysics*. Oxford: Oxford University Press.
- Hume, David. (1739/2009). *A Treatise of Human Nature*. Auckland: The Floating Press.
- Kroon, Frederick. (2011). „Fictionalism in Metaphysics“. *Philosophy Compass* 6(11), 786 – 803.
- Lewis, David. (2005). „Quasi-Realism is Fictionalism“. *Fictionalism in Metaphysics*. Ur. Mark Eli Kalderon. Oxford: Clarendon Press, 314 – 321.

- Manley, David. (2009). „Introduction: A Guided Tour of Metametaphysics“. *Metametaphysics: New Essays on the Foundations of Ontology*. Ur. David Chalmers, Ryan Wasserman i David Manley. Oxford: Oxford University Press, 1 – 38.
- Marschall, Benjamin; Schindler, Thomas. (2021). „Semantic Deflationism and Meta-Ontological Deflationism“. *The Philosophical Quarterly* 71(1), 99 – 119.
- Plebani, Matteo. (2018). „Fictionalism versus deflationism: a new look“. *Philosophical Studies* 175(2), 301 – 316.
- Price, Huw. (2009). „Metaphysics after Carnap: The Ghost Who Walks?“. *Metametaphysics: New Essays on the Foundations of Ontology*. Ur. David Chalmers, Ryan Wasserman i David Manley. Oxford: Oxford University Press, 320 – 346.
- Raab, Jonas. (2021). „The unbearable circularity of easy ontology“. *Synthese* 199(1-2), 3527 – 3556.
- Rosen, Gideon. (2005). „Problems in the History of Fictionalism“. *Fictionalism in Metaphysics*. Ur. Mark Eli Kalderon. Oxford: Clarendon Press, 14 – 65.
- Schiffer, Stephen. (1996). „Language-Created Language-Independent Entities“. *Philosophical Topics* 24(1), 149 – 167.
- Schiffer, Stephen. (2003). *The Things We Mean*. Oxford: Oxford University Press.
- Thomasson, Amie L. (2007). *Ordinary Objects*. New York: Oxford University Press.
- Thomasson, Amie L. (2008). „Existence Questions“. *Philosophical Studies* 141. Springer: 63 – 78.
- Thomasson, Amie L. (2009a). „Answerable and Unanswerable Questions“. *Metametaphysics: New Essays on the Foundations of Ontology*. Ur. David Chalmers, Ryan Wasserman i David Manley Oxford: Oxford University Press, 444 – 471.
- Thomasson, Amie L. (2009b). „The Easy Approach to Ontology“. *Axiomathes* 19(1). Springer Nature, 1 – 15.

- Thomasson, Amie L. (2013). „Fictionalism versus Deflationism“. *Mind* 122(488). Oxford: Oxford University Press, 1023 – 1051.
- Thomasson, Amie L. (2015). *Ontology Made Easy*. Oxford: Oxford University Press.
- Thomasson, Amie L. (2017). „Why we Should Still Take it Easy“. *Mind* 126(503), 769 – 779.
- Thomasson, Amie L. (2021). „Easy Ontology“. *The Routledge Handbook of Metametaphysics*. Ur. Ricki Bliss i JTM Miller. New York: Routledge, 159 – 171.
- Walton, Kendall L. (1990). *Mimesis as make-believe: on the foundations of the representational arts*. Cambridge: Harvard University Press.
- Yablo, Stephen. (2000). „A Paradox of Existence“. *Empty Names, Fiction, and the Puzzles of Non-existence*. Ur. Anthony Everett i Thomas Hofweber. Palo Alto: CSLI Publications, 275 – 312.
- Yablo, Stephen. (2014). *Aboutness*. Princeton: Princeton University Press.

Internet stranice

1. „rain“, <https://www.britannica.com/science/rain>, pristupljeno 17.4.2023.
2. „Star Trek TNG: Data defines friendship“, <https://www.youtube.com/watch?v=qcqIYccgUdM>, pristupljeno 21.4.2023.